

wielewaal

tweemaandelijks tijdschrift
juli 2000 jaargang 66
afgiftekantoor antwerpen x

natuurbeleving - natuurstudie - natuurbehoud

**De Wielewaal,
natuurvereniging, vzw**

Meer dan 60 plaatselijke afdelingen
verspreid in het Vlaamse en het
Brusselse Gewest
Doelstellingen: natuurbeleving,
natuurstudie, natuurbehoud

Samenwerking

De Wielewaal hecht veel belang aan
samenwerking met andere
natuurverenigingen en aan overleg
met overheidsinstellingen.

Natuurbehoud

De vereniging beheert 2000 ha
natuur en koopt jaarlijks zowat
150 ha reservaatgronden.

Steun

U kan ons steunen, niet enkel door
uw lidmaatschap, maar ook door
giften, die fiscaal aftrekbaar zijn
vanaf 1000 F.

Nalatenschappen en legaten

U kan onze inspanning voor het
natuurbehoud daadwerkelijk
steunen door een nalatenschap of
legaat. Door dergelijke
begunstigingen kon De Wielewaal
reeds herhaaldelijk waardevolle
natuurgebieden verwerven.
Indien U dergelijke steun zou
overwegen kan U een notaris
raadplegen of inlichtingen vragen op
ons secretariaat (vragen naar Joris
Braquené, tel. 014/47 29 52)

Als lid ontvangt U

- zes maal per jaar Wielewaal,
boordevol natuurinformatie
- op aanvraag: vier maal per jaar
Oriolus, het tijdschrift voor de
gevordeerde vogelkijker

Administratie:

De Wielewaal vzw
Graatakker 11 - 2300 Turnhout
Open van dinsdag tot en met
zaterdag tijdens de kantooruren
tel. 014/47 29 50 - fax 014/47 29 51
gemeentekrediet 096-2218078-97

Redactie-adres: Gie Luyts,
Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout

Lidmaatschap:

België 706 F of 17,5 EURO
andere landen: 1.150 F of 29 EURO

o n d e r v o l g e

121
Voorwoord

122
Nieuwe zomermode bij
libellen

125
De spectaculaire terugkeer
van de slechtvalk in

Vlaanderen en Wallonië

128
Hamsteren in Vlaanderen

131
De Kwarekken en de Netevallei

134
Natuurhistorisch nieuws

138
Een speeltuin als natuurgebied,
een natuurgebied als speeltuin?

139
Uitneembaar: folder Hyla

143
Goed om te weten

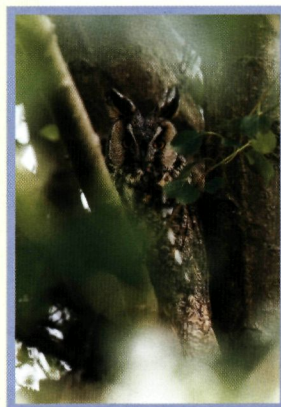
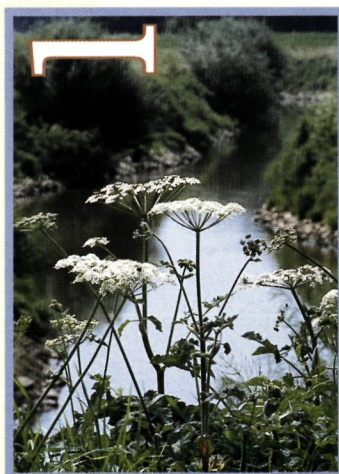
144
Voor u gesprokkeld

148
Verenigingsberichten

149
Activiteitenkalender

156
Van aalscholver tot zeis

157
Boekbesprekingen

Ransuil

(Foto: J. Verbanck)

Voorwoord

Het is met een vereniging dikwijls als met een boom: het loof wil een andere richting uit dan de wortels. Voor de boom weet iedereen dat deze tegengestelde groei-richting een succesfactor is, voor een (natuur)vereniging is het schijnbaar een paradox. Niets is minder waar. Ook het succes van een natuurvereniging hangt samen met de mate waarin ze er in slaagt om een aantal maatschappelijke nieuwe uitdagingen met respect voor de eigen roots positief te beantwoorden. Zowel de wortels als het loof varen daar goed bij.

Mijn voorganger, Luc Meul, is hier op een grootse wijze in geslaagd. In 1990 werd hij opgenomen in de beheerraad en hij luidde hiermee bijna symbolisch de verjonging van de vereniging in. Van '91 tot '93 was hij penningmeester. In '94 werd hij voorzitter. Een jaar later nodigde hij me uit om de functie van secretaris binnen de beheerraad te komen waarnemen, in opvolging van de inmiddels betreurde Rogier De Fraine. Het viel me al snel op dat Luc alle eigenschappen combineerde om een doortastend voorzitter te zijn: hij bezit visie, inzet, overlegvaardigheid en de juiste portie koppigheid.

De realisaties van de voorbije jaren zijn dan ook niet gering. Gekoppeld aan een statutenwijziging werden de doelstellingen van de vereniging verbreed en werd er een zustervereniging opgericht voor de uitbouw van hoofdzakelijk terreingerichte natuur- en milieueducatie. Natuurstudie werd eerder projectmatig uitgebouwd. Recent kregen zowel onze beleids- als onze reservatenwerking bijkomende impulsen. Het ledenbestand nam gestaag toe. Het personeelsbestand kende een ongekende explosieve groei en het Wielewaalhuis en het museum werden met de steun van de Stad Turnhout stijlvol gerenoveerd.

Uiteraard waren er in die voorbije jaren ook moeilijke beslissingen te nemen, denken we maar aan de abstestvervulling en de groeipijnen die de stap naar professionalisering blijven meebrengen. Een laatste maal ver-

baasde Luc vriend én vijand door de bijzonder integere en objectieve wijze waarop hij de interne debatten omtrent de mogelijke samenwerking met Natuurreservaten vzw leidde. Het hem toekennen van de titel van Erelid is dan ook maar een bescheiden poging om onze bijzonder dank uit te drukken voor alles wat hij voor de vereniging deed.

Het is voor mij daarom niet gemakkelijk om in de voetstapen te treden van erelid Luc Meul. De grote uitdagingen zijn evenwel reeds duidelijk: het behalen van de criteria voor de nieuwe erkenning als terreinverwervende natuurvereniging, het wegwerken van een aantal groeipijnen, het professionaliseren van procedures, het zoeken naar een structurele basis voor de uitbouw van natuurstudie en het consolideren van de algemene groei.

Parallel hiermee is er een tweede beleidsmatig spoor, dat gevolgd wordt. In de loop van de jaren zijn De Wielewaal, "onze boom" waarover ik het in de aanvang van dit voorwoordje had, en een andere boom (Natuurreservaten vzw) zo dicht tegen mekaar komen te groeien, dat vele buitenstaanders het onderscheid niet meer kunnen maken. Het volledig vergroeien tot één nieuw individu leek voor zowel onze Algemene Vergadering als deze van Natuurreservaten vzw een logische keuze. Wij kregen als beheerraad het mandaat om te overleggen over een mogelijks nieuwe entiteit. We zullen trachten deze uitdaging met respect voor onze roots te beantwoorden. Deze roots kunnen in een grotere structuur nieuwe kansen krijgen en nieuwe impulsen geven. Zo kan de som van twee verenigingen een meerwaarde voor de natuur krijgen. Ik roep dan ook iedereen op, van de jongste scheutjes tot de oudste wortels, om zich democratisch achter de beslissing van onze Algemene Vergadering te scharen.

Wouter Mertens
Voorzitter De Wielewaal vzw

Het volgende verhaal gaat over het samen voorkomen van blauwe en bruine vrouwtjes bij de waterjuffer *Ischnura elegans* (of in de volksmond: het Lantaarntje) en de vraag of de mannetjes zich laten beïnvloeden door dit kleurenschouwspel. Want, wie weet zijn libellen wel zo een beetje als wij, en willen zij niet zomaar paren met de eerste de beste. Wat denk je: kiezen ze blauw of bruin?

Nieuwe zomermode bij libellen

Alvorens dieper in te gaan op het kleurenpalet van de vrouwelijke juffertjes wil ik jullie graag wat meer vertellen over het studiebeest. Het Lantaarntje (*Ischnura elegans*) is een zeer algemene waterjuffer in België en vliegt op onze breedtegraad van begin mei tot eind september. Indien je het dier wil aantreffen en de verschillend gekleurde vrouwtjes in levende lijve wenst te ontmoeten kan je best op zoek gaan langs voedselrijke sloten, vijvers en plassen. In tegenstelling tot de meeste waterjuffersoorten blijft het Lantaarntje ook actief in koel en relatief slecht weer. Dus je hoeft niet noodzakelijk te wachten op die twee zonnige dagen die Vlaanderen jaarlijks kent om te gaan genieten van deze kleine schepsels.

De mannetjes van het Lantaarntje zijn blauw gekleurd op het borststuk en achteraan op het achterlijf. We zullen het hebben over twee verschillende kleurenvormen: de gewone vrouwtjes en de "manwijven". De gewone vrouwtjes zijn duidelijk verschillend van kleur aan het mannetje. Inderdaad ze zijn bruin tot roodbruin gekleurd op het borststuk en achteraan op het achterlijf. De "manwijven" daarentegen zijn net zoals het mannetje blauw gekleurd op deze plaatsen van het lichaam. Ze zijn enkel te on-

derscheiden van het mannetje als er naar het geslachtsapparaat wordt gekeken. Als je dus denkt dat je een mannetje hebt gevangen kan je voor de zekerheid toch beter ook maar eens een keer het geslacht van het betrokken dier onder de loupe nemen (mannetjes hebben een verdikking langs de voorkant op het tweede achterlijfsegment, vrouwtjes hebben een legboor). Nu dat we over wat achtergrondgegevens beschikken kunnen we er voor gaan: kiezen mannetjes blauw of bruin?

De mannelijke voortplantingsstrategie bestaat erin rond te vliegen op zoek naar vrouwtjes met als doel zoveel mogelijk vrouwtjes te bevruchten. Maar het vrouwtje hoeft niet altijd te willen paren (neen schat, vandaag niet??!!). In principe zullen mannetjes een veel groter aantal keren trachten te paren met een vrouwtje, dan voor de bevruchting van haar eitjes noodzakelijk is. Voor vrouwtjes betekent dit dus een nadeel en we spreken dan ook van het "aangerand" worden door een mannetje. Omdat de "manwijven" zo sterk op de mannetjes gelijken dachten sommige onderzoekers dat deze vrouwtjes hierdoor het voordeel verkregen van minder te worden "aangerand". Gewone vrouwtjes zouden niet aan de aandacht van de

mannetjes ontsnappen, wat resulteert in een kost doordat minder tijd overblijft om zich te voeden vermits de diertjes heel lange copulatietijden hebben (meerdere uren). Dus volgens deze hypothese gaan mannetjes vooral kiezen om te paren met gewone vrouwtjes. In tegenstelling tot deze eerste mogelijke verklaring gaan andere onderzoekers er niet vanuit dat "manwijven" beschut zijn door hun kleur tegen het aangerand worden door mannetjes. Volgens hen zijn mannetjes aangetrokken tot de meest algemene vorm in de populatie (een populatie wordt gedefinieerd als al de beestjes die samen aan één plas voorkomen, en dus kans hebben om mekaar tegen te komen tijdens hun dagdagelijkse bezigheden). Dit wil dus zeggen dat de aantrekkingskracht van de mannetjes tot een kleurvorm bepaald wordt door de proportie van deze vorm in de populatie. Dus in populaties waar bijvoorbeeld veel "manwijven" aanwezig zijn, zullen mannetjes vooral met deze vrouwelijke kleurvorm paren en omgekeerd in populaties waar veel gewone vrouwtjes aanwezig zijn.

Om te weten te komen welke van deze verklaringen overeenkomt met wat daadwerkelijk in de natuur gebeurt, werd een experiment uitgevoerd met kleine vliegkooitjes. Het experiment werd verricht in vijf verschillende gebieden waarbij werd gekozen voor populaties die verschilden in frequenties van "manwijven". Met andere woorden, in sommige populaties waren er meer gewone vrouwtjes dan "manwijven", terwijl in andere populaties het tegenovergestelde werd waargenomen. De vijf populaties zijn gelegen in Noord-België: Geel (Neerhelst), Mol (Den Diel), Mol (De Maat), Antwerpen (Biotuin) en Wilrijk (UIA-vijver). De afstanden tussen de gebieden zijn gelegen tussen twee en vijftig kilometer. In elk gebied werden keuze experimenten uitgevoerd met

vliegkooitjes waarbij mannetjes de keuze hadden tussen bruine en blauwe vrouwtjes. Aan elke plas werd getracht gedurende twee dagen een zo groot mogelijk aandeel van de aanwezige mannetjes en vrouwtjes te merken. Hierbij werd met een fijne stift een individuele nummer op de vleugels van elk diertje geschreven (de kleurvorm werd telkens genoteerd). Dit werd gedaan om een idee te verkrijgen van de aantallen en de verhoudingen van de verschillende kleurvormen bij de vrouwtjes en het vermijden van het gebruik van dezelfde dieren in het experiment. Ter plaatse werden een bruin en een blauw vrouwtje in een kooitje geplaatst (dit kooitje werd zodanig in het gebied geplaatst dat onder invloed van de zon een goede activiteit van de dieren werd bekomen). Mannetjes werden één voor één bij de vrouwtjes geplaatst. Telkens werd genoteerd of het mannetje een bruin of een blauw vrouwtje verkoos.

Uit de resultaten bleek dat mannetjes een voorkeur hebben voor de meest algemene kleurvorm in een populatie. Dus in een populatie waar veel "manwijven" aanwezig waren, hadden mannetjes een voorkeur voor deze vrouwelijke kleurvorm en omgekeerd in populaties waardat veel gewone vrouwtjes het merendeel uitmaakten. De resultaten zijn dus in tegenstelling met de eerste mogelijke verklaring dat gewone vrouwtjes altijd meer worden gekozen. Daarom wordt deze eerste mogelijkheid verworpen. Het antwoord op onze vraag is dus dat mannetjes niet zomaar met eender welk vrouwtje beginnen paren. Meer bepaald kan besloten worden dat mannetjes van het Lantaarntje het meest paren met de meest algemene vrouwelijke kleurvorm in de populatie. Interessant is dat mannetjes van de tropische vlinder *Papilio dardanus* eveneens het meest paren met de meest algemene vorm in de populatie. Dit betekent dat het ge-

vonden patroon ook relevant kan zijn voor andere diergroepen en misschien wel veel algemener in de natuur is terug te vinden.

Nu we weten dat de mannetjes inderdaad kiezen voor de meest algemene vorm in de populatie kunnen we ons afvragen hoe dat dit proces functioneert. Een mogelijkheid is dat de keuze genetisch bepaald is en dat mannetjes dus van geboorte af een bepaald beeld in hun kopje hebben van "de" vrouw. Een andere mogelijkheid is dat mannetjes gedurende hun leven dit beeld kunnen aanpassen, en dat het beeld dus bepaald wordt door de ervaringen van het mannetje. Het komt er in dit geval op neer dat de keuze van het mannetje zal bepaald worden door de frequenties in de populatie van de verschillende vrouwelijke kleurvormen.

Als een vrouwelijke kleurvorm meer algemeen is, dan zal het mannetje deze meer ontmoeten, en daarom zijn beeld aanpassen aan deze vorm. Dit levert hem het voordeel op dat hij dit type vrouwtje sneller als mogelijke partner zal herkennen en dus ook sneller zal kunnen overgaan tot het betuigen van

zijn zin tot paren. Zoals je kan merken is er slechts een klein stukje van de puzzel opgelost en vele vragen wachten nog op een gepast antwoord

DANKWOORD

Dit artikel had nooit tot stand kunnen komen zonder de vele waardevolle opmerkingen van Luc De Bruyn, Kris Lauwers, Erik Matthysen, Jan Scheirs en Robby Stoks. Dit laatste stukje tekst geeft mij ook de gelegenheid om Hans Matheve en Famke Valck in de libelletjes te zetten voor al hun hulp tijdens het veldwerk. En uiteraard wil ik ook mij dank betuigen aan de conservators van Neerhelst en De Maat, respectievelijk Paul Geysels en Jef Sas, die mij zonder enige problemen op de betrokken gebieden duldden.

TIPS VOOR VERDER LEESWERK

1. Askew R.R. (1988) *The dragonflies of Europe*. Harley Books, Essex.
2. Bos F. & Wasscher M. (1997) *Veldgids libellen*. KNNV, Utrecht.
3. Cordero A., Carbone S.S. & Utzeri C. (1998) Mating opportunities and mating costs are reduced in androchrome female damselflies, *Ischnura elegans* (Odonata). *Animal Behaviour*, 55: 185-197.

ra elegans (Odonata). *Animal Behaviour*, 55: 185-197.

4. Fincke O.M. (1994) Female colour polymorphism in damselflies: Failure to reject the null hypothesis. *Animal Behaviour*, 47: 1249-1266.
5. Van Gossum H., Stoks R., Matthysen E., Valck F. & De Bruyn, L. (1999) Male choice for female colour morphs in *Ischnura elegans* (Odonata: Coenagrionidae): testing the hypotheses. *Animal Behaviour*, 57: 1229-1232.

Hans Van Gossum
UA (Ruca) - Groep Evolutie Biologie
Groenenborgerlaan 171
B-2020 Antwerpen
Tel.: 03/218 03 35
E-mail: hvgossum@ruca.ua.ac.be

De spectaculaire terugkeer van de slechtvalk in Vlaanderen en Wallonië

ERIK DE KEERSMAECKER

DE SLECHTVALK, EEN VLIEGEND JUWEEL..

De evolutie heeft van de Slechtvalk (*Falco peregrinus*), een van de weinige grote roofvogels gemaakt, die zich uitsluitend met andere vogels voedt. Deze gevleugelde jager is niet enkel de snelste, maar ook één van de mooiste vogels uit onze avifauna. Met zijn gedrongen lichaamsbouw is hij een schitterend voorbeeld van een volmaakte aërodynamica en daardoor in staat om zowel op een minuscule mus als op een grote eend te jagen.

De koptekening van de Slechtvalk is fascinerend, met de typische baardstrepen. De snavel is kort en conisch, met aan de basis de duidelijk herkenbare valkentand. Opvallend is het vlekkenpatroon op

de borst en buik. De vleugels zijn lang en smal en eindigen in een punt, de staart zelf is kort. De poten zijn naar verhouding groter, krachtiger en mooier dan die van andere roofvogels. De lange, gespierde tenen eindigen in krachtige, scherpe klauwen.

STAALBLAUWE JAGER...

Fysiek is de Slechtvalk een gebalde constructie, een vechtmachine die in alles is toegespitst op het vlug ontdekken van een prooi, het feilloos uitzetten van de eigen vlucht en de keuze van het moment om toe te slaan. Slechtvalken zijn ware grootmeesters in de zweef- en duikvlucht. Met de kenmerkende, veerkrachtige vleugelslagen stijgen ze naar aanzienlijke

hoogten om dan met hun jachttechniek uit te pakken. Met tegen het lichaam aangedrukte vleugels laten ze zich als een levend projectiel op hun prooi vallen. Tijdens deze duikvluchten bereiken ze snelheden van meer dan 200 km per uur, wat hen tot de snelste vogels ter wereld maakt. Net voor de valk de prooi bereikt, zal hij haar met zijn achterste klauwen een hevige slag toebrengen. Meteen daarna wordt de prooi uit de lucht geplukt om haar vervolgens te doden.

EEN ECHTE KOSMOPOLIET...

Slechtvalken zijn echte wereldburgers. Dankzij hun snelle vlucht en formidabele jachttechniek hebben ze kans gezien om onze hele planeet te koloniseren, met uitzondering van de ijsvlakten van Antarctica en een groot deel van Zuid-Amerika. Overal waar potentiële prooivogels op een min of meer open terrein beschikbaar zijn, kan de Slechtvalk in leven blijven, van de arctische toendra's tot aan de begrenzings van de Afrikaanse woestijnen.

BIJNA VERDWENEN...

In de Middeleeuwen was de Slechtvalk de meest voorkomende valk in België en Nederland. Het woord "slecht" betekende toen alledaags, gewoon. Kort na 1950 begon het aantal Slechtvalken in heel Noordwest-Europa echter drastisch af te nemen. Hij werd het slachtoffer van eiverzamelaars, valkeniers, jagers...maar vooral van het massale gebruik van DDT in de landbouw. Dit dodelijk insecticide waarmee cultuurgewassen werden behandeld, kwam via de prooivogels in het slechtvalkenlichaam terecht. Het gif veroorzaakte eerst onvruchtbaarheid en tenslotte de dood van de vogels.

Na het verbod op het gebruik van

Slechtvalken - broedplaatsen 1999

de meest schadelijke pesticiden en de bescherming van al onze roofvogels herstelde de populatie zich langzaam.

Zo nam midden de jaren tachtig het aantal overwinterende slechtvalken opnieuw toe. Een duidelijke aanwijzing dat de Scandinavische populatie zich aan het herstellen was.

Ook uit Duitsland, Zwitserland en Frankrijk kwamen optimistische berichten. Door een permanente nestbewaking waren vogelbeschermers uit heel West-Europa erin geslaagd om jaarlijks zo'n 40 tot 50 jonge valken te laten uitvliegen.

NESTKASTEN VOOR SLECHTVALKEN...

Voor een luchtjager zoals de Slechtvalk zijn hoge gebouwen of hoogspanningsmasten ideaal om het terrein af te speuren. Nestkasten tegen koeltorens en schouwen van elektriciteitscentrales zijn dan weer een goed alternatief voor de natuurlijke broedplaatsen op een rotswand. Op initiatief van het FIR (Fonds Instandhouding Roofvogels) werd in 1994 gestart met het plaatsen van nestkasten tegen de schouwen en koeltorens van alle Electrabelcentrales.

Het eerste succesrijke broedgeval in 1996 in een nestkast tegen de koeltoren van de kerncentrale in

Doel zorgde meteen voor het ornithologisch hoogtepunt van het laatste decennium. Het was immers van 1958 geleden dat er nog een Slechtvalk broedde in Vlaanderen. In 1997 kon Wallonië eveneens een feestje bouwen: naast Doel was er een broedgeval in het Waalse Seraing. Voor Wallonië het eerste broedgeval sinds 1972. In 1998 kreeg Wallonië er met Awirs, Tihange en Waulsort nog 3 broedplaatsen bij. Vooral Waulsort was bijzonder, het slechtvalkenpaartje

broedde hier op precies dezelfde rotswand waar de soort eerder broedde eind de jaren zestig.

Vorig jaar steeg het aantal broedparen zelfs tot acht: vier in Vlaanderen (Doel, Kallo, Gent-Rodenhuize en Mol) en vier in Wallonië (Seraing, Awirs, Tihange en Waulsort) waardoor de communautaire score opnieuw in evenwicht kwam. In totaal werden 26 jongen geboren, met een gemiddelde van 3,25 jongen per nest, wat meteen een record was voor Europa.

KLEURRINGEN

Alle jonge Slechtvalken, uitgezonderd de jongen in Tihange, kregen naast een officiële ring van het KBIN (Ringdienst - Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen) een witte PVC-ring met een zwarte inscriptie aan de poten. Over het gebruik van deze kleuren-code werden eerder afspraken ge-

maakt met de Werkgroep Slechtvalk Nederland en de Wanderfalenschutz uit Duitsland. Zo krijgen Duitse vogels kleurringen aan hun poten met verschillende kleuren-codes en Nederlandse vogels - uiteraard - een oranje ring.

Het nut van het gebruik van kleurringen met duidelijk leesbare inscripties heeft vooral tot doel om bij een latere veldwaarneming van een Slechtvalk de herkomst van de vogel te kunnen bepalen. Dit is minder moeilijk dan het lijkt, zij zijn door hun jachttechniek immers afhankelijk van open, overzichtelijke gebieden, waar ze vaste zitposten gebruiken, dikwijls een hoogspanningsmast. In vergelijking met andere roofvogelsoorten zijn ze zodoende gemakkelijk op te sporen en te observeren. Met een telescoop en mits wat geduld, lukt het meestal wel om de kleur van de ring te bepalen en zelfs om de ring-code af te lezen.

2000 - EEN NIEUW RECORDJAAR VOOR DE SLECHTVALK?

Ook dit jaar zet de opmars van de Slechtvalk zich verder door: momenteel zijn in ons land niet minder dan 12 plaatsen bezet door een valkenpaartje. Naast de acht paartjes van vorig jaar, werden adulte koppels waargenomen in Ruien, Drogenbos, Genk-Langerlo en het Waalse Amercoeur.

Bij Slechtvalken van de Midden-Europese populatie, waartoe de onze behoren, start het broedseizoen eind februari, begin maart. Blijkbaar zijn ze eveneens klokvast, in Doel en Kallo startte de broedperiode precies op dezelfde dag als vorig jaar. Slechtvalken broeden ongeveer 35 dagen. Mid-den april werd een nieuwe generatie kuikens geboren. Als de jongen ongeveer 6 weken oud zijn, verlaten ze het nest.

STRUGGLE FOR LIFE...

Na het verlaten van het nest blijven de jonge vogels nog ongeveer 3 maanden in de omgeving van de broedplaats. Al die tijd worden zij beschermd door hun ouders en leren ze jagen. In volle vlucht laten de oudervogels een prooi vallen, zodat de jongen ze uit de lucht kunnen grijpen. Op die manier leren de jonge vogels de kunst waarmee zij later zelf levende vogels moeten vangen.

Na deze oefenperiode verlaten de jongen het jachtgebied van hun ouders en gaan een zwervend bestaan leiden. Dan breekt echter de moeilijkste periode in het leven van de Slechtvalk aan. Gemiddeld sterven immers 50% van de jonge vogels gedurende hun eerste levensjaar. Na die moeilijke periode zijn ze volwassen en kunnen ze zich voortplanten.

Slechtvalken kunnen in de vrije natuur behoorlijk oud worden. Gemiddeld zo'n twaalf tot vijftien jaar.

Meer info over het slechtvalkenproject van het FIR:

Guy Robbrecht, tel: 052/30 10 36

Literatuur

- R. De Lust. *De Slechtvalk: Slachtoffer van zijn faam*. Wielewaal juli 1991.
- G. Robbrecht. *De Slechtvalk is terug*. Wielewaal september 1996.
- G. Robbrecht. *Slechtvalken in België, na de crash*. Slechtvalk Nieuwsbrief december 1999.

FAMKE VALCK,
DE WIELEWAAL
NATUURVERENIGING V.Z.W.

Hamsteren in Vlaanderen

Sinds 1998 is De Wielewaal intensief bezig met de studie van de Wilde hamster. Alarmerende berichten uit Nederland, Frankrijk en Duitsland meldden immers dat het slecht gaat met de Hamster. De in 1994 opgestelde 'Rode Lijst van de zoogdieren van Vlaanderen' (Criel et al 1994) duidde de soort aan als ernstig bedreigd. Reden genoeg dus om ons zorgen te maken.

De verspreiding van de Hamster in Vlaanderen was echter het eerste probleem. Exacte gegevens over de verspreiding bleken afwezig (voorlopige verspreidingsatlas Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming) of in ieder geval onvolledig. De Wielewaal startte in 1998 in opdracht van AMINAL Afdeling Natuur met een intensieve inventarisatie. De nadruk werd gelegd op Vlaams-Brabant. Dit werd in 1999 in Limburg verder gezet met de steun van LIKONA. Het resultaat is nu een vrij volledige verspreidingskaart. Vergelijking van deze kaarten met oude kaarten toonde duidelijk een enorme achteruitgang van de Hamsterpopulaties (Christiaens 1998).

Ook gesprekken met boeren wijzen erop dat het slecht gaat met de soort. Nog geen honderd jaar geleden reikten de gemeenten premies uit voor elke dode Hamster. Vele boeren herinneren zich nog (de verhalen van) de Hamsterplagen maar nu komen ze zelden of nooit nog een burcht tegen. Na twee jaar intensief verspreidingsonderzoek is het duidelijk dat beschermingsmaatregelen zich opdringen.

LEVENSWIJZE

De naam Hamster doet de meeste mensen direct denken aan de tamme Aziatische goudhamster. De Europese Wilde hamster is echter beduidend groter. Het is een inheems dier dat behoort tot de knaagdieren. Ze zijn bijna niet te ver-

warren met andere in Vlaanderen voorkomende knaagdieren zoals het Konijn en de Rat. We kunnen de Hamster qua bouw het best vergelijken met een Cavia. Hij heeft een oranjebruine vacht met op de kop, hals en nek witte vlekken. De poten zijn wit en de buik is zwart gekleurd (zie foto).

De Hamster is van oorsprong een bewoner van half open tot open steppe, die zich, met het in cultuur brengen van löss- en leembodems, naar Midden- en West-Europa heeft verspreid. In onze gebieden, waar de natuur door de mens volledig in cultuur is gebracht, leeft de Hamster in akkergebieden. Deze vertonen gelijkenissen met de steppe en blijken een uitstekend vervangbiotoop.

BURCHTEN

Hamsters zijn solitaire (alleen levende) dieren. In principe bouwt ieder dier een eigen burcht. Mannetjes met een groot territorium kunnen naast hun hoofdburcht nog enkele schuurburchten hebben. Een burcht bestaat uit een nestkamer en een voorraadkamer verbonden met een aantal horizontale gangen. De toegang van de burcht bestaat steeds uit een aantal schuine en verticale pijpen. De schuine looppijp worden gebruikt om de burcht te bouwen en wordt meestal daarna terug dichtgestopt. De verticale valpijpen dienen als in- en uitgang.

VOEDSEL

Het grootste deel van de dag leeft de Hamster in zijn burcht. Tijdens de avond en/of vroege ochtend verlaat het dier zijn burcht om voedsel te zoeken (Krekels & Gubbels, 1994). De Hamster is in principe een alleseter. In het voorjaar voedt hij zich met groene delen, wortels en zaden van kruidachtige planten zoals klaproos, paardebloem, weegbree, Luzerne en Herderstasje. Wanneer de landbouwgewassen zoals graan en aardappelen rijp zijn wordt overgeschakeld naar deze gewassen. Graan vormt ook de belangrijkste component van de wintervoorraad. Gemiddeld verzamelt een volwassen dier 6 kg graan. Bij mannetjes kan dit zelfs oplopen tot 10 kg.

VOORTPLANTING

In de periode van april tot september vindt de voortplanting plaats. Gewoonlijk werpt een Hamstervrouwje twee tot

De Hamster *Cricetus cricetus*
(foto: Rolin Verlinden)

drie maal per jaar. Het aantal jongen per worp ligt tussen de zes en tien (Krekels & Gubbels, 1994). Na een zoogperiode van 3 weken worden de jongen uit de burcht verdreven. Ze bouwen dan zelf een burcht of nemen een verlaten burcht in.

OVERWINTERING

In het najaar (oktober/november) gaan de Hamsters in winterslaap. Volwassen mannetjes gaan als eerste in winterslaap gevolgd door de vrouwtjes en als laatste de juveniele dieren (Karasava, 1962). Waarschijnlijk heeft dit te maken met het aanleggen van de wintervoorraad. Mannetjes verspillen geen tijd met het grootbrengen van de jongen en zijn

dus veel vroeger klaar met het aanleggen van de voorraad. Vrouwtjes en juvenielen kunnen pas op het eind van de zomer beginnen verzamelen (Petzsch, 1952).

Af en toe ontwaken de dieren tijdens de winter en voeden zich dan met de gedurende de zomer aangelegde voedselvoorraad. De dieren ontwaken in het voorjaar (april - mei) bij een buitentemperatuur van 5 à 10 graden (Ruzic, 1976).

ONDERZOEK

De eerste stap in de inventarisatie van de Hamster bestond erin alle gegevens te verzamelen, die indicaties gaven van waar deze zoogdieren nog voorkomen. Er werden tal van "oude" waarnemingen verzameld. De meeste waren afkomstig van toevallige waarnemingen (verkeersslachtoffers, uit braakballen van kerkuilen, ...) of van enkele kleine plaatselijke onderzoeken (o.a. Jansens, 1985). Aan de hand van deze gegevens werd een eerste "ruwe" kaart van de verspreiding opgemaakt. Er werd geanalyseerd waar nog potentieel geschikte, maar niet onderzochte gebieden lagen. Aan de hand van deze gegevens werd dan op zoek gegaan naar graanakkers.

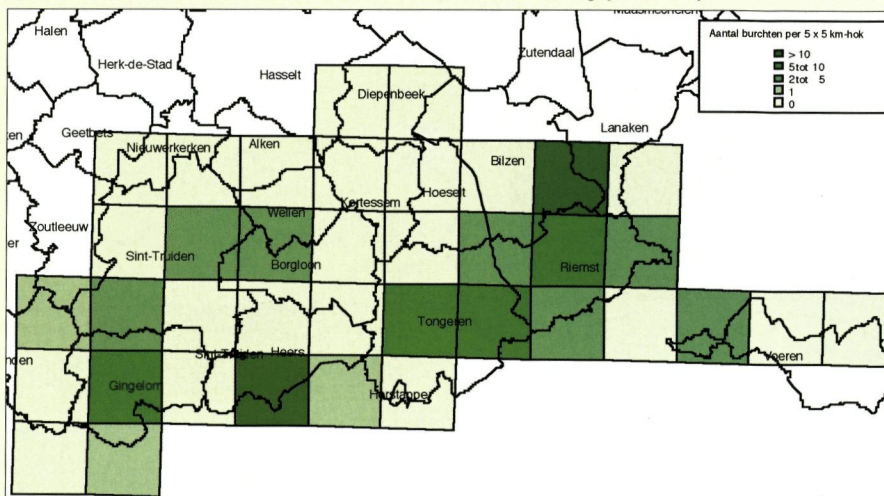
De inventarisatie gebeurde volgens de standaardmethode die ook in Frankrijk,

Duitsland en Nederland (Krekels & Gubbels, 1996) wordt gebruikt. Gedurende de maand augustus werden pas gemaaide, maar nog niet geploegde, graanvelden baansgewijs afgezocht naar hamsterburchten (Pelzers, 1982) (foto volgende bladzijde)). Er werd een afstand van 3 meter tussen elke medewerker gehouden. Er werd gewerkt met gemiddeld 10 vrijwilligers verdeeld in twee ploegen. Over het algemeen zijn gemaaide graanvelden in de zomer goed begaanbaar en vallen burchten goed op. Bovendien veroorzaakt men op deze manier geen schade aan de oogst. Hoewel er ongetwijfeld ook burchten gebouwd worden in bermen, braakliggende gronden, bieten- en aardappelvelden, is een nauwgezette inventarisatie van deze terreinen nauwelijks mogelijk (Lenders & Pelzers, 1982). Het zicht in deze velden is voor het oogsten immers zeer beperkt. Bovendien brengt het betreden van ongeoogste akkers een onaanvaardbare schade aan de landbouwgewassen toe. Na de oogst zijn, door het ploegen, alle sporen van Hamsters verdwenen.

RESULTATEN

In Limburg werden nog drie grote populaties gevonden. De grootste populatie vinden we in Riemst. Hier werden 9 burchten gevonden. Ten noorden van

Figuur: Verspreiding van de Hamster in Limburg op 5x5 KM-hokken (1998-1999)
(gedetailleerde kaarten worden om de Hamster te beschermen niet gepubliceerd).

Een groep vrijwilligers loopt systematisch graanakkers af op zoek naar Hamsterburchten. (foto Famke Valck)

Riemst (in Bilzen) werd een populatie van 6 burchten gevonden. Intensief onderzoek zou moeten uitwijzen of beide populaties nog verbonden zijn. Een grote hindernis in het westen is de snelweg E313. Meer naar het oosten toe zijn deze populaties geïsoleerd van de Nederlandse door een natuurlijke barrière : de Maas.

Naar het westen vormt de stad Tongeren met al zijn randbebouwingen een barrière voor de vrij grote populatie in de buurt van Heers. We vonden hier 8 burchten. Opvallend is wel dat deze vrijwel allemaal geconcentreerd liggen in één kilometerhok. Rondom dit kilometerhok werden ondanks intensief onderzoek geen burchten gevonden. De burchten lagen allemaal op een zuidelijke helling. De grootste burcht omvatte 12 pijpen. Daarrond werden verschillende kleinere burchten aangetroffen. De afstand tot de grootste burcht varieert

van 60 tot 600 meter. De kans is groot dat we hier te maken hebben met een moederburcht welke omgeven is door kleinere burchten van juveniele of éénjarige dieren (Lenders 1985, Eisentraut 1928). Meer naar het westen vinden we nog enkele verspreide burchten in de buurt van Gingelom. Deze burchten liggen vrij ver van elkaar en het is zeer waarschijnlijk dat het hier om zeer kleine verspreide relictpopulaties gaat. Verder onderzoek moet hier uitsluitsel over geven.

In Vlaams Brabant hebben we twee grote populaties gevonden. De grootste bevindt zich in de omgeving van Bertem. Een veel kleinere populatie vonden we in Hoegaarden. Vlaams Brabant herbergt nog een groot aantal niet onderzochte potentieel geschikte gebieden. Een intensieve inventarisatie in de zomer van 2000 moet nog een beter beeld geven van de populaties.

TOEKOMSTPLANNEN

Dat het niet goed gaat met de Hamster in Vlaanderen is ondertussen wel duidelijk. Hoewel over aantallen in absolute zin niet gesproken kan worden, mag op grond van de aanwezige inventarisatiegegevens van de burchten verwacht worden dat het om een honderdtal dieren gaat. Ook als het er meer zijn, betekenen deze getallen dat de dichtheden over het hele (potentieel geschikte) verspreidingsgebied zo laag zijn dat de situatie verontrustend is. Beschermingsmaatregelen dringen zich dan ook op. Een specifiek soortbeschermingsplan is dan ook een logische volgende stap. Vanaf januari 2000 is De Wielewaal Natuurvereniging in opdracht van AMINAL Afdeling Natuur hier volop mee bezig.

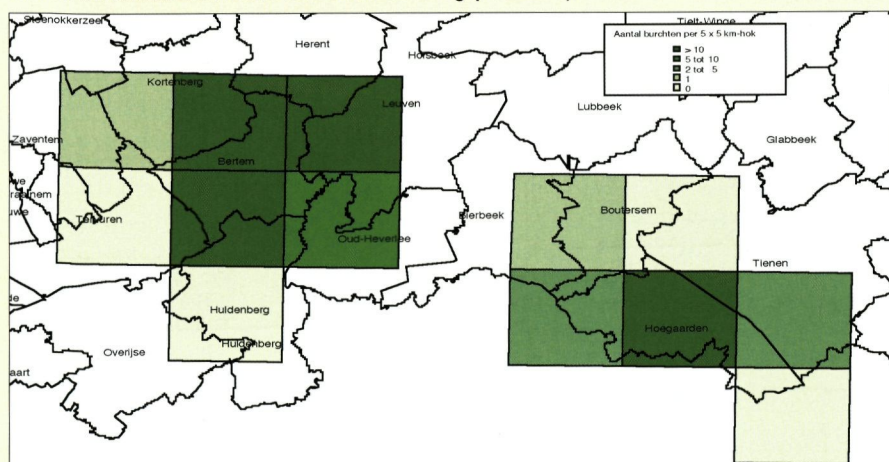
In Vlaams-Brabant wordt in samenwerking met BRACONA deze zomer een grote gebiedsdekkende inventarisatie uitgevoerd. Deze moet zorgen voor een vollediger beeld van de toestand van de Hamster.

In Limburg gaan we, samen met LIKONA, al een stap verder. Hier zullen we ons vooral bezighouden met het opvolgen van kernpopulaties (monitoring), uitvoeren van beschermingsmaatregelen en opleiden van lokale vrijwilligers.

Wil je meewerken ?

Contacteer : De Wielewaal Hamsterwerkgroep, Graatakker 11, 2300 Turnhout, tel. 014/47 29 50

Figuur: Verspreiding van de Hamster in Vlaams-Brabant op 5X5 KM-hokken (1998-1999) (gedetailleerde kaarten worden om de Hamster te beschermen niet gepubliceerd).

LOUIS SCHELLENS

De Kwarekken en de Netevallei

LIGGING

Het gebied « De Kwarekken » ligt langs de Grote Nete tussen Marlybrug (Kasteel De Merode) en Snepkensbrug, en is te situeren in de middenloop van de Grote Nete. Het is best bereikbaar vanaf de Netedijk aan de noordzijde. Sinds 1997 koopt de Natuurvereniging « Dubbelloof - Westerlo », de plaatselijke afdeling van Wielewaal-Zuiderkempem, hier percelen aan teneinde het natuurgebied in stand te houden en te beheren. Momenteel bedraagt de beheerde oppervlakte circa 13 hectaren, waarvan 11 in eigendom. Op het gewestplan is het gebied aangeduid als Natuurgebied.

HISTORIEK

Eeuwenlang hebben in dit gebied natte hooi- en weilanden gelegen, welke bij hoge waterstand van de Grote Nete steeds overstromden.

Het gaat hier om een typisch stroomgebied van een Vlaamse laaglandrivier. Door de recente menselijke ingrepen alhier zijn de meest karakteristieke eigenschappen van zo een gebied grotendeels verloren gegaan.

In september 1998 is het gebied nog deels overstromd ten gevolge van de abnormale regenval en de kanalisering. Kort daarna werd deels een laatste kleine Netedijkverhoging uitgevoerd aan de zijde van het reservaat.

LANDSCHAP EN RELIEF

Het landschap wordt gerekend tot het gebied van de Zuiderkempem. Dit vormt het deel van de Kempem waar de tertiaire formaties een belangrijke invloed hebben op het reliëf en dus op het landschap. Het tertiaire substraat van het Nete-interfluvium bestaat volledig uit Diestiaan. Deze geologische laag is hier dunner dan in het Kempisch Heuvelland.

Het interfluviumgebied heeft een golvend verloop en wordt door talrijke beken doorsneden. Hier en daar komen hoogten voor door tertiaire welvingen.

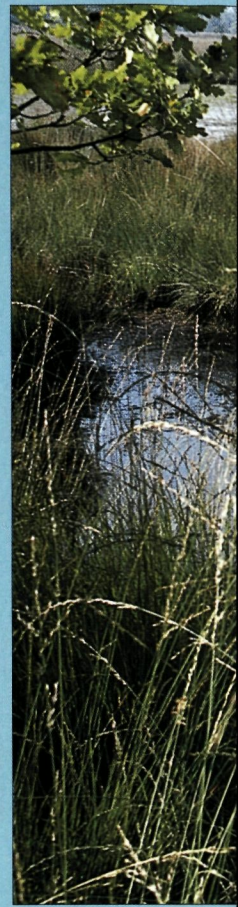
ALLUVIALE VLAKTE

De Kwarekken maken deel uit van de alluviale vlakte van de Grote Nete. Het macroreliëf is er vlak.

HYDROLOGIE

Volgens de berekeningen van de natuurlijke kwel- en infiltratiegebieden is de kweldruk in het gebied potentieel middelhoog. De vegetatie bevat op verscheidene plaatsen nog veel vocht- en grondwater-afhankelijke soorten. Beschouwen we de waterhuishouding zoals ze momenteel te velde tot uitdrukking komt, dan valt de algemene drogere toestand op. Oorzaken liggen zowel in de verminderde aanvoer als in de vergrote afvoer. Enerzijds zijn er de oude laken die de kwel gedeeltelijk afvangen, waardoor de potentie niet bereikt wordt.

Anderzijds deden zich vrij recent evoluties voor die leidden tot een algemene verdroging. Langs de wateraan-

voorzijde zijn door het ophogen van de Nete (Sigmaplan) normale oversstromingen in het gebied onmogelijk geworden. De samenhang rivier-oever-vallei is hierdoor grondig verstoord en tevens is de rivierkwel afgenomen na de werken aan de Grote Nete (bij uitvoering van het Sigmaplan werd de bedding uitgediept). Hierdoor

kwamen de beddingen van de laken (Zeptloop, Kleine Laak, Kwarekken-beek, Oude Loop) relatief hoger te liggen, waardoor ze ook sneller droogvallen.

Het grondwatersysteem is door deze ingreep aangetast; kwel komt minder voor en de grondwatertafel is verlaagd.

PEDOLOGIE

Het hier beschreven gebied bestaat overwegend uit lemig zand met kleine vlekken licht zandleem en zandleem en zand. Zandgronden zijn vooral in de omgeving van Zoerle-Parwijs aanwezig. De bodems zijn glauconiethoudend en limoniethoudend, en ijzerrijk onder invloed van het Diestiaan. Die Diestiaan- invloed komt ook tot uiting in het relatief hoge kleigehalte (Glauconietverwerking) en het relatief hoge gehalte grof zand in de lemige zandgronden. Matig droge tot matig natte plaggenbodems wisselen elkaar af met overwegend matig natte podzolen. Rond Zoerle-Parwijs zijn ook droge tot zeer droge bodems en profielloze duingronden (hollocene duinen) aanwezig.

Langs de Grote Nete bevinden zich grote vlekken bruine podzolachtige bodems (Prepodzolen). In de randzone van de Netevallei (en vaak in de vallei binnendringend) treffen we plaatselijk kleibodems aan met een zwakke, niet bepaalde profielontwikkeling en met een sterk wisselende vochtigheid. Zij hangen samen met niet verweerde dagzomende Diestiaan zanden. Het gebied wordt begrensd door de duincomplexen Asberg en Stippelberg (De Asberg grenzend aan de Kwarekken en ver-

derop de Stippelberg met toppen van 20 en 15 meter). Het zijn duinen gevormd in het laat Tardi-Glaciaal. De Asberg is een paraboolduin gevormd in het laat Tardi-Glaciaal (Jonge Dryas). Deze duinen sluiten aan bij de zanden van Zoerle-Parwijs.

FYTOSOCIOLOGIE

Het gebied heeft een grote verscheidenheid aan biotopen zoals graslanden, ruigtevegetaties, vochtig loofbos, spontaan gevormde bossen op verlaten dalgronden die vooral uit wilgen en elzen bestaan, moerassen en rietrelicten, sloten en plassen.

In de vochtige graslanden treffen we fytosociologisch bekeken vooral elementen aan van *Molinio-Arrhenatheretea*, *Calthion palustris* (het dotterverbond), *Filipendulion* (het moerasspirea-verbond) en het *Arrhenatherion elatioris* (glanshaververbond). Dit laatste verbond komt meer op kleiige bodems voor. Bij toeneemende vochtigheid van de bodem overheerst de rietklasse *Phragmitetea*. De natte ruigten behoren voornamelijk tot het verbond der grote zeggen *Magnocaricion*.

In de loofbossen komt vooral het elzenverbond voor (*Alnion glutinosea*). Onder de aanplantingen van populie-

ren treffen we dikwijls opslag van elzen, wilgen en ruigtekruiden. Op de nattere voedselrijke gronden doen de gemeenschappen zich voor als een bloemrijke vegetatie met veel elzenopslag het verbond van elzen-essenbossen *Circaeal-nion*.

Wanneer we de alluviale bodems verlaten, vanaf de Kwarekken naar het bosgebied 'De Beeltjens' (een bosbouwkundig beheerd naaldboscomplex) komen we in drogere zandige bodems terecht. Hier treffen we het verbond *Quercion roburi-petrae* aan, het Zomer- en Wintereikenverbond, en in de overgangsstroken het matige voedselarme beuken-eikenbos *Fagocercetum* en het eiken-berkenbos. De ondergroei bevat hier o.a. veel Dubbeloof in de grachtkanten. In de Kwarekken komt een meer gerijpt bossecosysteem voor. De watervegetaties bevatten nog verschillende wateren verlandingsvegetaties, behorend tot de rietklasse *Phragmitetea*, de eendekroosklasse *Potametea*. In de contactzone met natte ruigte komt nog *Watersaai* voor.

FLORA

Recent is er nog een grondige inventarisatie uitgevoerd, zowel op perceelsniveau als per kilometerhok. De

perimeter valt binnen drie kilometerhokken, nl. D5 17 13, D5 17 14 en D5 16 24. Vermeldenswaard zijn zeker *Slangenwortel*, *Drijvende waterweegbree*, *Aarvederkruid*, *Watersaai*, *Waterviolier*, *Gevlekte orchis* en 14 zeggesoorten. Het laatste jaar zijn er na de verhogingen van de Netedijk verscheidene neofieten opgedoken die hier in de streek niet of weinig voorkomen zoals *Zegekruid*, *Gierstgras*, *Papegaai*, *Basterdamerant*, *Kattestaartamerant*, *Reuzenbalsemien*, *esdoorn*, *Brave hendrik*, *Kleine kaardebol*, *Zonnebloemen* en allerlei tuinplanten zoals tomaten en pompoenen, wat toch, zacht uitgedrukt, een vorm van floravervalsing meebrengt in dit natuurgebied.

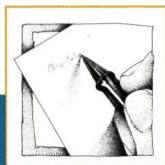
FAUNA

Het gebied kent een rijke vogelwereld met broedvogels als *IJsvogel*, *Nachttegaal*, *Blauwborst*. Zelfs de *Houtsnip* is hier nog goed vertegenwoordigd.

De omgeving herbergt nog een goede populatie Reeën. De Vos, *Bunzing*, *Wezel* en zelfs twee soorten eekhoorn vinden in dit gebied hun habitat. Vermeldenswaardig is dat de *Kwarekken* één van de laatste plaatsen in Vlaanderen was waar de *Moeraschildpad* nog voorkwam.

Ook de vlinders zijn hier goed vertegenwoordigd: *Oranjetipje*, *Klein gaderd witje*, *Landkaartje*, *Dagpauwoog*, *Bont zandoogje* en vele anderen vinden hier hun habitat. Ook de *Weidebeekjuffer* en libellen doen het hier goed.

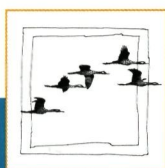
Auteur : Louis Schellens
Coördinatie : Danny Mattheeussen
Foto's : Staf De Roover

Editoriaal

Het is weer zover, planten staan in bloei, insecten vliegen en kruipen weer rond. Kortom het wordt hoog tijd om er op uit te trekken in de natuur. Alle leuke waarnemingen, ontdekkingen en ander natuurhistorisch nieuws zijn steeds welkom. Zo kunnen we de inbreng van de leden in deze natuurhistorische rubriek nog vergroten.

Famke Valck
Sven Verkem

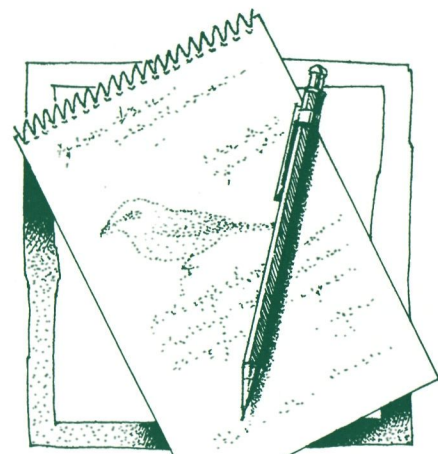
Vogels

EEN BOEK OVER DE AVIFAUNA VAN GRIMBERGEN

Onlangs publiceerde De Wielewaal afdeling Brussel "De vogels van Groot-Grimbergen" (264 pagina's, 22 pentekeningen, 25 tabellen, tientallen statusroosters, A4-formaat). Het is de neerslag van een onderzoek naar de vogels die in de periode 1920-1999 zijn voorgekomen in de deelgemeenten Humbeek, Beigem, Grimbergen en Strombeek-Bever (Vlaams-Brabant). Het voorkomen en de verspreiding van elke soort apart wordt besproken. Dit naslagwerk, van de hand van Frank Van Den Houte, behandelt 206 wilde en verwilderde vogelsoorten (waarvan 175 werden vastgesteld gedurende de voorbije 10 jaar).

Een aantal soorten is beslist niet alledaags voor de regio: Pa-relduiker, Kuifduiker, Stormvogeltje, Roerdomp, Kwak, Pur-perreiger, Kleine zwaan, Wilde zwaan, Toendrarietgans, Klei-ne rietgans, Kolgans, Toppereend, Eider, IJseend, Zwarte zee-eend, Nonnetje, Middelste en Grote zaagbek, Zwarte en Rode wouw, Zeearend, Ruigpootbuiszard, Smelleken, Slecht-valk, Korhoen, Kwartel, Kraanvogel, Grote trap, Scholekster, Kluut, Bontbekplevier, Morinelplevier, Zilverplevier, Drieteen-strandloper, Kleine strandloper, Grutto, Regenwulp, Steenlo-per, Zwartkopmeeuw, Dwergmeeuw, Grote mantelmeeuw, Zeekoet, Velduil, Nachtzwaluw, Hop, Draaihals, Zwarte specht, Duinpieper, Waterpieper, Engelse en Noordse gele kwikstaart, Rouwkwikstaart, Pestvogel, Cetti's zanger, Riet-zanger, Fluitier, Bonte vliegenvanger, Grauwe klauwier, Klap-ekster, Notenkraker, Halsbandkauw, Bonte kraai, Europese kanarie, Goudvink, Appelvink, IJsgors en Ortolaan.

Het boek bevat heel wat gegevens over de broedvogelstand. Het is vermeldenswaardig dat tijdens de jongste 10 jaar 80

NATUURHISTORISCH NIEUWS

Oeverzwaluwen (foto: Marcel Couwels)

soorten minstens eenmaal tot broeden kwamen in de ge-meente. Van deze 80 broedden er 54 jaarlijks. Buiten deze 80 werd bij 10 soorten 'broedverdacht' gedrag vastgesteld, maar geen broedgeval bewezen.

Kostprijs: 550 F. Wielewaalleden genieten 10 % korting en betalen 495 F.

Verzendingskosten: 135 Bfr. Te verkrijgen in de Wielewaal-boekhandel.

Frank Van Den Houte

OPGEAST, GRAAFWERKEN!!

Zoals ook al gebleken is uit de studie van de Wielewaal Na-tuurvereniging rond de verspreiding van onze zwaluwen zijn Oeverzwaluwen in Vlaanderen meer en meer aangewezen op kunstmatige biotopen. Vaak gaat het dan om zandafgra-vingen of -depots. Maar al te dikwijls geraken Oeverzwaluwen zo verzeild in industrieterreinen en kunnen zo ook niet echt op de gepaste bescherming rekenen. Elk jaar bereiken ons wel berichten over nieuwe kolonies op een nieuwe (tijdelijke) lo-catie. We moeten dan erg snel reageren.

Zo kregen we dit jaar de melding binnen van iemand die een fietstocht gemaakt had langs het Albertkanaal en een kolonie Oeverzwaluwen ontdekt had op een industrieterrein te Lum-

men (Limburg). Bij een bezoek de volgende ochtend bleek het om een kolonie van meer dan 80 nesten te gaan. Het ging om een betonbedrijf (Claesen). De eigenaar bleek gelukkig erg inschikkelijk en beloofde formeel de wand intact te laten tot na het broedseizoen. De gemeente Lummen heeft trouwens voortvloeiend uit het rapport Zie...een zwaluw een subsidiereglement ingevoerd voor bescherming van zwaluwnesten. Het was voor de heer Claesen ook bespreekbaar om volgend jaar een site speciaal aan te leggen voor Oeverzwaluwen. We houden u verder op de hoogte en zijn uiteraard ook geïnteresseerd in andere meldingen van zwaluwaantallen en beschermingsacties.

Koen Leysen

BROEDVOGELATLAS 2000-2003: STAND VAN ZAKEN

Tot op heden is er gelukkig alleen maar positief nieuws te melden in verband met het atlasproject!

Meer dan 3/4 van alle Vlaamse atlashokken werd al toegezegd, meer dan de helft van Vlaanderen zal dit jaar al worden geïnventariseerd, meer dan 800 mensen (waaronder ook vele Wielewalers!) werken momenteel reeds mee! Hier en daar valt er wel eens iemand weg, maar meestal worden die 'gaatjes' snel weer gedicht. En ondertussen komen er nog steeds nieuwe mensen bij die hun hulp alvast aanbieden voor de komende jaren. Hierbij moet gezegd dat de regionale coördinatoren hun werk schitterend doen!

Dan is er natuurlijk nog een belangrijke factor : het weer.... Mei begon goed, eindigde slecht en op het moment dat ik dit schrijf, ziet het er alweer wat beter uit. Vooral de weekends zijn uiteraard belangrijk want het is dan dat het meeste inventarisatiewerk gebeurt. Hopen dus op goed weer in de weekends!

Verder wens ik alle medewerkers nog een interessant en zonnig inventarisatie-seizoen en laat ons hopen dat de voor dit jaar toegezegde hokken ook grotendeels zullen afgewerkt worden!

Recente, uitgebreide informatie omtrent het atlasproject kan je steeds vinden op de website: <http://www.instnat.be/broedvogels/> Niet iedereen heeft internet uiteraard en daarom zal er na het binnenkomen van de in 2000 ingevulde formulieren en kaarten een nieuwsbrief verschijnen waarin een eerste echte evaluatie van de geleverde inspanningen en de waargenomen (en getelde!) soorten wordt gegeven. Deze nieuwsbrief zal verstuurd worden aan alle medewerkers en zal ook te verkrijgen zijn op het Wielewaal-secretariaat.

Nieuwe medewerkers mogen zich uiteraard nog steeds aanmelden bij één van de regionale coördinatoren (adressen, zie website) of rechtstreeks op het Instituut voor Natuurbehoud, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel, t.a.v. Glenn Vermeersch, tel : 02/558 18 26 of 0478/24 09 81, e-mail : glenn.vermeersch@instnat.be

WEIDEVOGELBESCHERMING IN VLAANDEREN

In september vorig jaar verscheen eindelijk het ministerieel besluit betreffende de beheersovereenkomsten die landbouwers, onder meer in het kader van weidevogelbescherming, kunnen afsluiten. Vanaf dit jaar kunnen de landbouwers onder bepaalde voorwaarden genieten van een vergoeding in ruil voor een aangepaste bedrijfsvoering.

In de praktische uitvoering voorziet de overheid in de aanstelling van deskundigen die de aanwezige weidevogels inventariseren en onderzoek doen naar het broedsucces.

De Wielewaal is de voorbije drie jaar actief geweest rond vrijwillige weidevogelbescherming en meer bepaald rond het aspect informatie en sensibilisering. Bovendien verzamelen vogelwerkgroepen van De Wielewaal reeds jaren gegevens over de verspreiding van de weidevogels. Een en ander heeft er toe geleid dat De Wielewaal ook in de toekomst betrokken wenst te zijn bij de begeleiding van de vrijwillige weidevogelbescherming door in te staan voor het voordragen, het vormen en begeleiden van de deskundigen en het monitoren van de weidevogelpopulaties. Het betreft hier een opdracht van de Vlaamse Gemeenschap, AMINAL (afdeling Natuur).

Heel recent werden de eerste vier goedgekeurde aanvragen door de Vlaamse Landmaatschappij aan De Wielewaal overgemaakt. Het betrof percelen gelegen in Noord West-Vlaanderen (Oudenburg, Lissewege, Oostkerke en Zuienkerke), samen goed voor 13,5 ha grasland. De eigenaars werden gecontacteerd en er werden afspraken gemaakt rond het bezoek aan de percelen. Ervaren vogelkenners, actief in de regio werden aangesproken en bereid gevonden om de betreffende percelen op te volgen. Daar het broedseizoen intussen voorbij is, is het opsporen van nesten en het plaatsen van nestbeschermers dit jaar niet aan de orde. De percelen werden toch onmiddellijk bezocht waarbij gelet werd op de aanwezigheid van alarmerende ouders en/of jongen.

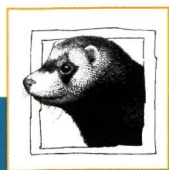
Verder ging de aandacht naar de uitbouw van een netwerk van deskundigen en lokale coördinatoren en aan de betrokken landbouwers werd reeds een summiere planning voor het volgende broedseizoen voorgesteld.

Deze zomer verschijnt nog de eerste nieuwsbrief rond weidevogelbescherming. De Wielewaal zal nauw samenwerken met Natuurreservaten voor de praktische uitvoering van het project.

Voor meer info: Pascale Steurbaut.

Grutto (foto: A.C. Zwaga)

Zoogdieren

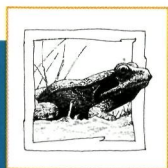
DE KLEINE DWERGVLEERMUIS, EEN NIEUWE SOORT IN VLAANDEREN

De Dwergvleermuis is in geheel Europa ongetwijfeld de meest algemene vleermuis. In Vlaanderen treffen we deze soort overal aan, van kleine dorpjes tot in de grote steden. Tijdens onderzoek met de bat-detector, kwam men enkele jaren geleden in Groot-Brittannië tot de vaststelling dat er blijkbaar 2 types dwergvleermuizen waren. Een gedeelte van de dieren had een sonar met piekfrequentie rond 45 kHz, terwijl bij anderen de piekfrequentie schommelde rond 55 kHz. Men is dit verschijnsel, o.a. met genetische studies, verder gaan onderzoeken. Zo kwam men tot de vaststelling dat het om 2 verschillende soorten gaat. Men sprak van de 45 kHz (de Gewone dwergvleermuis of *Pipistrellus pipistrellus*) en de 55 kHz dwergvleermuis (de nieuwe soort). Nu heeft die eindelijk een echte naam: de Kleine dwergvleermuis (*Pipistrellus pygmaeus*).

De Kleine dwergvleermuis komt niet enkel voor in Groot-Brittannië, maar werd reeds op verschillende plaatsen op het Europese vasteland waargenomen. Tot voor kort waren er geen waarnemingen uit Nederland en België, maar onlangs werd de nieuwe soort voor de eerste maal waargenomen in Vlaanderen. In de buurt van Ieper werd, door leden van de Vleermuizenwerkgroep, met zekerheid de aanwezigheid van een exemplaar vastgesteld. De echolocatie-geluiden van dit dier werden opgenomen en met een geluidsanalyseprogramma bestudeerd, zodat geen twijfel bestaat over de juiste determinatie. Met deze is Vlaanderen dus een Vleermuizensoort rijker!

Er zijn ondertussen aanwijzingen dat de soort ook nog op andere plaatsen in Vlaanderen voorkomt. Een uitdaging dus voor al de bezitters van een bat-detector om ook bij hen in de buurt eens wat op deze nieuwkomer te letten.

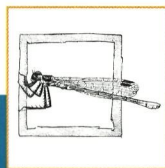
Sven Verkem

Amfibieën & reptielen

14 oktober is het weer zo ver : herpetologische studiedag. Deze zal plaatsvinden in het L.U.C. te Diepenbeek. Het volledige programma wordt opgenomen in het septembernummer.

Famke Valck

Insecten

DE GEVLEKTE WITSNUITLIBEL: TERUG VAN WEGGEWEEST

We schrijven midden mei 2000, nog even en een nieuwe eeuw breekt aan. Tijd dus voor een knallend einde. Het libelenseizoen is in volle hevigheid losgebarsten, en krijgt een serieus duwtje in de rug dankzij twee weken zomerse temperaturen. Overal scheren de echte meesters van de lucht rond op zoek naar een lekkere hap. Voor de uit een lange winterslaap ontwakende mens betekent dit weer dolle pret. Vlindernetje en gidsen uit de kast, de fiets op, en laat de waarnemingen maar binnenstromen. Genietend van al hetgeen tot leven komt, is het gelijktijdig ook altijd een beetje hopen op DE waarneming van het seizoen.

En ja hoor, 13 mei was het superdeluxe hoofdprijs. Zoals gewoonlijk dwaalde Hans Matheve rond in het Molse. Rondspeurend in het Buitengoor viel zijn oog plots op een libellenmannetje, en niet zo maar een mannetje. Ongelovig en met serieuze hartrimtestoornissen was hij getuige van een exemplaar van *Leucorrhinia pectoralis*, de Gevlekte witsnuitlibel. Geen twijfel mogelijk, een waarneming na meer dan tien jaar afwezigheid op Vlaamse bodem. Inderdaad, in de Rode lijst van de libellen van Vlaanderen wordt ze teruggevonden onder de categorie uitgestorven. Sinds 1989 is de soort niet meer in Vlaanderen waargenomen. Wat een dag, de schok van de waarneming is nog aan het nagolven, en daar zitten zowaar een mannetje en een vrouwtje te paren in de zon. Het ganse gebied werd zorgvuldig verder afgezocht, maar dit leverde geen extra waarnemingen op. Vermoedelijk betrof het in het Buitengoor dus drie individuen. Slechts twee dagen later, op 15 mei, was het terug prijs te Kalmthout. Aan de Putse Moer vonden Kurt Jordaens en Hans Van Gossum een mannetje *L. pectoralis*. De volgende dag werd gedurende een uur heel intensief in de omgeving gezocht met drie mensen (Maarten Santens, Hans Van Gossum en Patrick Van Riel), wat terug resulteerde in de waarneming van een mannetje, waarschijnlijk hetzelfde dier als de dag ervoor.

De Gevlekte witsnuitlibel kent in Europa een verspreiding van Zuid-Scandinavië tot de Alpen en van de Noordzee tot voorbij de Oeral. In West- en Midden Europa komt ze slechts sporadisch voor. In Nederland is ze zeldzaam in laagveengebieden waar ze vrijwel steeds in lage dichtheden wordt aangetroffen. De belangrijkste Nederlandse populatie is te vinden in de Wieden. In Vlaanderen kwam ze vroeger verspreid voor op laagveenplassen langs de Schelde en in de Kempen. In Limburg is de soort bekend van negen vindplaatsen uit de jaren

Mannetje van de Gevlekte witsnuitlibel: een fors gebouwde witsnuitlibel onmiskenbaar door een felle grote gele vlek op het zevende achterlijfssegment. (foto: Hans Van Gossum)

tachtig. In zijn verspreidingsgebied worden de grootste aantallen aangetroffen in juni. De dieren leven aan laagveenmoerassen, heideplassen en vennen gelegen in een bosrijke omgeving.

De recente waarnemingen werden dus verricht in gebieden die perfect overeenstemmen met de beschrijving van het biotoop van de dieren. Belangrijk bij het speculeren over de mogelijke terugkeer van de soort in onze streken is het waarnemen van de paring in het Buitengoor. De vraag kan dus gesteld worden of de soort bezig is met een overtuigende terugkeer naar zijn vroegere vindplaatsen? Blijft de "invasie" beperkt tot slechts enkele individuen, of is ze van dergelijk schaal dat er inderdaad terug leefbare populaties kunnen ontstaan? Het wordt dus dubbel uitkijken en wie weet loop je in de nabije toekomst eveneens te pronken met een waarneming van dit prachtig beestje.

Referenties

- Bos F. & Wasscher M., 1997 *Veldgids libellen*, KNNV, Utrecht.
- De Knijf G. & Anselin A., 1996. Een gedocumenteerde Rode lijst van de libellen van Vlaanderen, *Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud*, 4, 1-90.
- Geijskes D.C. & van Tol J., 1983. *De libellen van Nederland*, KNNV, Zutphen.

Hans Van Gossum & Hans Matheve
hvgossum@ruca.ua.ac.be
hansmatheve@hotmail.com

Nota :

Bij het ter perse gaan van dit nummer bereikte ons nog het bericht dat de Gevlekte witsnuitlibel ondertussen ook gesignaleerd is in Meeuwen-Gruitrode, Opglabbeek, Zonhoven en Zutendaal.

EEN EERSTE STAP NAAR DE BESCHERMING VAN SOCIALE PLOOIVLEUGELWESPEN

De orden van de Hymenoptera of Vliesvleugelige omvat de bijen, wespen en mieren. Drie diergroepen die bij veel mensen rillingen oproepen. Een aantal families binnen deze orde hebben een sociale levenswijze. Ze leven in groepen van enkele tot een paar duizend exemplaren. Deze groepen bestaan

meestal enkel uit vrouwtjes (de werksters) met aan de top een koningin. Slechts een beperkt aantal mannetjes wordt getolereerd in deze vrouwenstaten. Deze mannetjes zorgen voor de bevruchting van de nieuwe koninginnen die er dan alleen, of met een deel van de kolonie op uit trekt, op zoek naar een nieuwe woonst. Bijen en wespen zoeken vooral naar beschutte, ruimten zoals holle bomen of overhangende rotsen. Jammer genoeg voor hen, maar ook voor ons, kiezen ze hiervoor ook plaatsen uit zoals dakgoten, schuren, balkons, enz. Regelmatig komen er dan ook bij de brandweer oproepen binnen van ongeruste mensen die het samenleven met deze geveulgelde angeldragers niet zien zitten. Wanneer het om een nest van Honingbijen gaat, wordt wel eens een imker verwittigd die met plezier deze kolonie meeneemt en een nieuwe thuis verstrekt in een van zijn kasten. In alle andere gevallen zorgt de brandweer voor een deskundige uitroeiing.

Tegenwoordig zijn vele bijen- en wespesoorten. Bij de brandweer rijst dan ook de vraag of er in bepaalde gevallen niet moet worden afgezien van verdelging. Het is dan wel noodzakelijk om een onderscheid te kunnen maken tussen de verschillende soorten sociale bijen en wespen.

In Vlaanderen gaat het om tien soorten wespen, de Honingbij en een aantal hommelse soorten. De Honingbij is in België wettelijk beschermd door de artikelen 14 en 90 van het veldwetboek. Wanneer de brandweer dus op een nest van de Honingbij stuit, mogen ze niet tot verdelging overgaan. Sociale wespen genieten (nog) geen bescherming, toch mag de brandweer niet elk nest, waarvoor ze worden opgeroepen uitroeien. Volgens de ministeriële omzendbrief van 29/11/1967 (Organisatie van de brandweer) aangevuld door deze van 17/02/1970, is de interventie voor de vernietiging van wespennesten enkel kosteloos wanneer deze nesten een werkelijk gevaar meebrengen voor de bevolking. In alle andere gevallen mag de brandweer enkel optreden wanneer de eigenaar of huurder van een terrein de kosten van geheel de interventie op zich neemt.

Om te kunnen bepalen of een nest effectief een gevaar oplevert voor de bevolking is het noodzakelijk dat de brandweer de verschillende soorten wespen kan onderscheiden en bovendien op de hoogte is van de levenswijze en het gedrag (o.a. agressiviteit) van deze soorten. Bovendien kan de brandweer op die manier een onderscheid maken tussen algemene soorten en bedreigde of sterk in aantal achteruitgaande soorten en zo overgaan tot een selectievere bestrijding.

NME De Wielewaal tracht nu aan deze vragen te voldoen door een cursus over bijen en wespen samen te stellen. Daarbij wordt een mini determinatietabel uitgewerkt die het de brandweer mogelijk maakt ter plekke de bedreigde wespen te onderscheiden van andere. De cursus wordt in juni voor de eerste maal gegeven in de Antwerpse brandweerschool. Het groot aantal inschrijvingen (tot nu toe al 170 brandweermannen) doet vermoeden dat de cursus een waar succes zal worden. Hopelijk kunnen we dit initiatief verder zetten naar andere provincies.

Er zal ook getracht worden een informatiebrochure samen te stellen om het grote publiek in te lichten. Het nest van een Hoornaar bijvoorbeeld vormt geen enkele bedreiging voor de bevolking wanneer er een afstand van vijf meter wordt gerespecteerd. Op deze afstand van het nest is de Hoornaar zelfs minder agressief dan de Gewone wesp waar we in de zomer bijna dagelijks mee geconfronteerd worden. We hopen in ieder geval met deze informatiebrochure mensen te overtuigen dat de detectie van een wespennest niet automatisch tot verdelging moet leiden.

Famke Valck

Een speeltuin als natuurgebied

HET OPZET

De oorspronkelijke bedoeling van Wielewaal afdeling Klein-Brabant met de overname in erfpacht van de Redoute Sint-Pietersburcht te Puurs was om er het materiaal voor het beheer van de natuurgebieden te stockeren en te onderhouden. Bovendien kon de werkploeg er worden gehuisvest.

Naar zulk een onderkomen was men al enige tijd op zoek. Tevens zou het domein zelf als natuurgebied worden ingericht.

MULTIFUNCTIONEEL

Speedig werd ingezien dat dit complex veel mogelijkheden heeft en dat de draagkracht groot is. Onder de randvoorwaarde dat de rust en het groene karakter van deze omgeving moet bewaard blijven, ontstonden tal van initiatieven waarvan sommige in uitvoering zijn en andere nog enige tijd op zich zullen laten wachten: (verdere) restauratie van het beschermd monument, natuur- en historisch leerp pad, educatieve moerastuin, polyvalente ruimte voor tentoonstellingen en bosklassen, natuurlijke waterzuivering, inrichting vleermuisbunker...

Een natuurgebied als speeltuin?

STEUNPUNT ARBEID EN MILIEU

Voor de praktische uitvoering van het ontwerp konden we rekenen op het Steunpunt Arbeid en Milieu van het Strategisch Plan Kempen. Onder de leiding van Karel Dhont heeft de werkploeg - die ook instaat voor het natuurbeheer in de regio - alle zeilen bijgezet om deskundig en tijdig alle speeltuigen te plaatsen en gebouwd en domein een opfrisbeurt te geven.

Het SAM wil een bijdrage leveren aan het stimuleren van de werkgelegenheid in het herstel, het behoud en de ontwikkeling van ons natuurlijk erfgoed. Ze neemt hiertoe alle nodige acties voor de tewerkstelling van gemotiveerde werkzoekenden in natuursorg.

SPELEN IN HET GROEN

Een belangrijke stap is de realisatie van een speeltuin voor kinderen tot 12 jaar. Met de financiële steun van het gemeentebestuur van Puurs werd geïnvesteerd in speeltuigen. Volgens een ontwerp van Wielewaal werden deze ingepast in de natuurlijke omgeving.

De vernieuwing en de exploitatie van de speeltuin leek geen echte taak van De Wielewaal als natuurvereniging. Daarom werd, met goedkeuring van de Raad van Bestuur, dit beheer overgedragen aan een nieuw opgerichte vereniging namelijk de vzw Arboretum Puurs-Speeltuin Sint-Pietersburcht.

Over het arboretum hebben we het een volgende keer.

OPENINGSUREN EN INFO

Sint-Pietersburcht

Scheeveld 16+, 2870 Puurs

Wegwijzers vanaf Puurs-centrum

GSM bereikbaar tijdens de openingsuren: 0486/27 21 92

Open van half mei tot eind september op zondag van 13.30 tot 17.30 uur.

Tijdens de vakantiemaanden juli en augustus van zaterdag tot en met woensdag van 13.30 tot 17.30 uur.

De maximum leeftijd voor de speeltuin is 12 jaar.

Het domein is dan vrij toegankelijk voor wandelaars. Er is tevens een caf taria.

Info en bespreking: Paul Segers, 03/899 13 90.

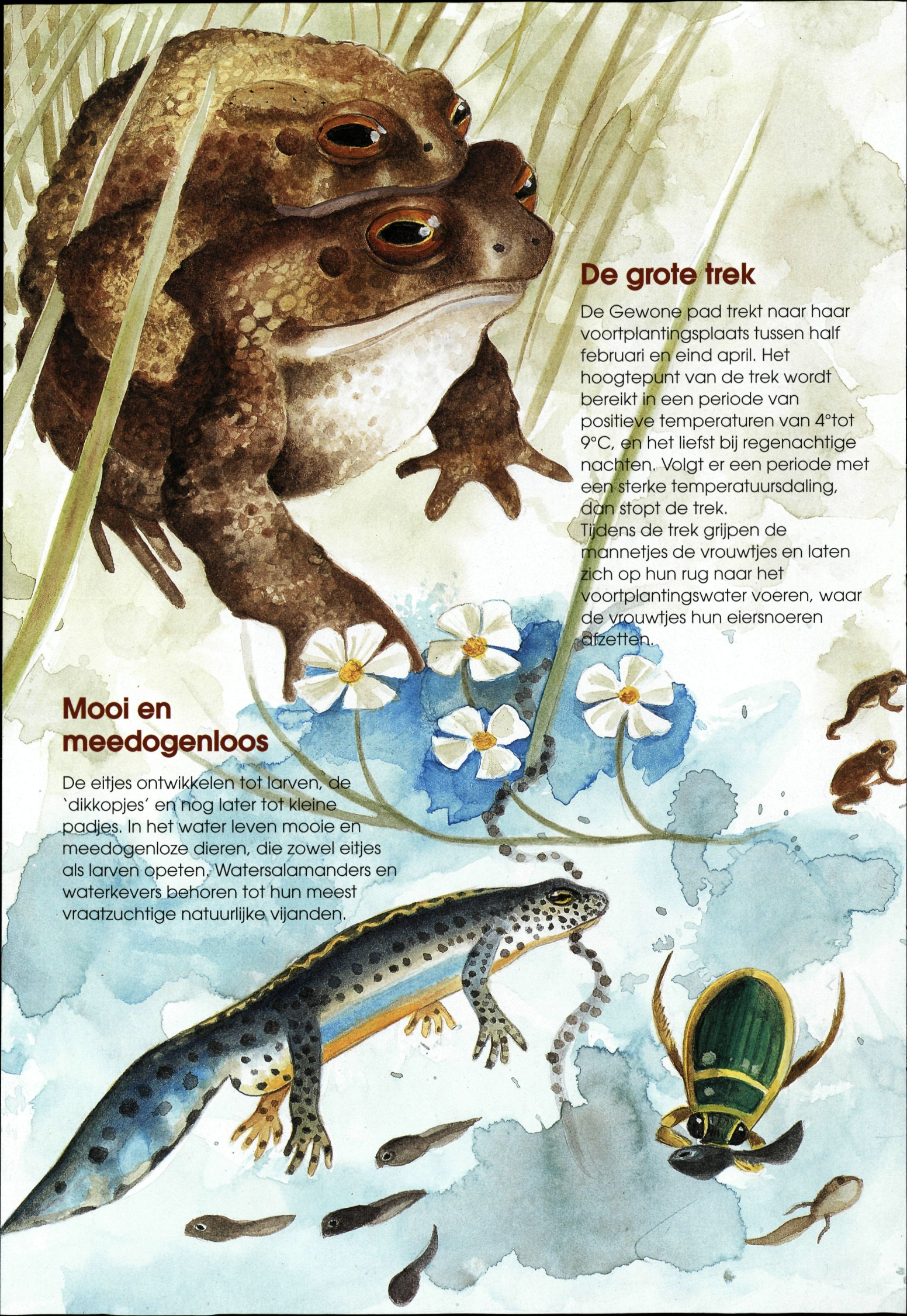

De eerste lentedagen

De zachte temperaturen zetten aan tot een beloftevolle avondwandeling. Over de weiden hangen avondnevels. De Bosuil laat zijn geheimzinnige roep horen.

In de struiken ritselt het. En dan trekt de ene pad na de andere over de landweg. De grote voorjaarsstrek is begonnen... Ja, er valt meer te beleven dan je dacht!

De grote trek

De Gewone pad trekt naar haar voortplantingsplaats tussen half februari en eind april. Het hoogtepunt van de trek wordt bereikt in een periode van positieve temperaturen van 4° tot 9°C, en het liefst bij regenachtige nachten. Volgt er een periode met een sterke temperatuursdaling, dan stopt de trek.

Tijdens de trek grijpen de mannetjes de vrouwtjes en laten zich op hun rug naar het voortplantingswater voeren, waar de vrouwtjes hun eiersnoeren afzetten.

Mooi en meedogenloos

De eitjes ontwikkelen tot larven, de 'dikkopjes' en nog later tot kleine padjes. In het water leven mooie en meedogenloze dieren, die zowel eitjes als larven opeten. Watersalamanders en waterkevers behoren tot hun meest vraatzuchtige natuurlijke vijanden.

Eten tot de winterrust

Na de voortplantingsperiode trekken de volwassen dieren naar een geschikte plaats in de wijde omgeving. Tot in het najaar gaan ze er zich te goed doen aan allerlei kleine diertjes, zoals slakjes, wormen en mieren.

Ook de jonge padjes zoeken na het verlaten van de voortplantingsplaats een geschikt zomerbiotoop.

Vanaf oktober begint de pad met haar winterrust. Hiervoor zoekt zij geschikte diepe hopen op, waar zij alleen of met soortgenoten zal overwinteren.

De Gewone pad trekt tijdens het jaar naar verschillende plaatsen: van het winterkwartier naar de voortplantingsplaats, vervolgens naar het zomerbiotoop en tenslotte in de herfst terug naar het winterkwartier.

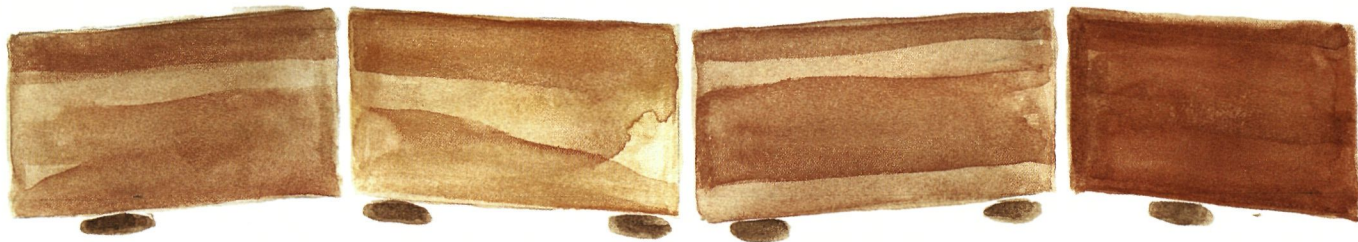

Een dodelijke trek om te overleven

De Gewone pad trekt langzaam en wisselt stilzitten af met kleine verplaatsingen. Wordt een pad bij het oversteken van een verkeersweg beschoten door autolampen, dan blijft ze vaak minutenlang stilzitten. Door dat gedrag kan er vooral op het hoogtepunt van de trek naar de voortplantingsplaats grote verkeerssterfte ontstaan.

Geschokt door deze jaarlijkse slachtingen, waarbij ontelbare dieren omkomen, trachten natuurliefhebbers te helpen.

Natuurverenigingen, werkgroepen en groencomités zijn in toenemende mate begaan met de amfibieëntrek. De maatregelen die genomen worden zijn tijdelijk en vaak arbeidsintensief.

Een zetje voor een overzetje

De meest gebruikte beschermingsmaatregel, met zeer goede resultaten, bestaat uit het plaatsen van een scherm, vóór de trek begint, dwars op de trekrichting. Wanneer de padden langs het scherm kruipen, tuimelen ze in ingegraven emmers. De gevangen dieren worden dan naar de overzijde van de verkeersweg gedragen.

Uit gegevens van Hyla, de amfibieën- en reptielenwerkgroep van De Wielewaal, natuurvereniging vzw, blijkt dat zó jaarlijks meer dan 60.000 padden worden overgezet. Maar om te overleven is er voor de padden en andere amfibieën meer nodig. Zo moeten er geschikte voortplantingspoelen zijn, maar ook een kleinschalig woongebied met bosjes, hagen, rijen knotbomen, ruigten en vochtige terreintjes. In dergelijke gebieden vindt de pad zowel overwinteringsplaatsen, voortplantingsmogelijkheden als zomerbiotopen.

Praktisch

De Gewone pad en alle amfibieënsoorten zijn beschermd in Vlaanderen. Dat maakt het gemakkelijk voor uw Gemeentebestuur om beschermingsacties te steunen of zelf te organiseren.

Hyla zet zich reeds jaren in voor de amfibieën en reptielen in het Vlaamse Gewest. U kan er terecht voor tips of uitgebreide informatie, zoals bijvoorbeeld eenvoudige diareeksen over de pad

Vesten

Om de vrijwilligers 's nachts te beschermen tegen het verkeer heeft Hyla reflecterende veiligheidsvesten met logo van een pad ter beschikking.

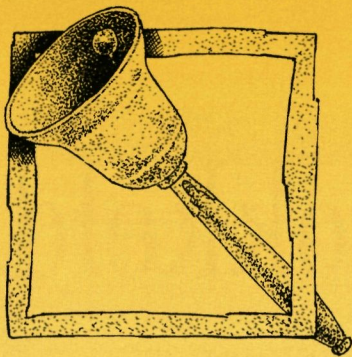
Voor meer informatie, contacteer

De Wielewaal, natuurvereniging vzw,
Graatakker 11, 2300 Turnhout
Tel. 014/47 29 50
Wij zorgen er dan voor dat Hyla U zelf contacteert.

Tekst en tekeningen opgesteld door Hyla, de amfibieën- en reptielenwerkgroep van De Wielewaal, natuurvereniging, vzw

GOED OM TE WETEN

CURSUS BOSBOUWPRAKTIJK

In deze vierdaagse cursus worden een aantal technieken of werkzaamheden uit de praktijk van het bosbeheer toegelicht. Deze werkzaamheden variëren naargelang het seizoen, vandaar dat deze praktijkdagen zowel in de zomer als in de winter georganiseerd worden, telkens met een aangepast programma.

De cursus wordt gegeven in drie verschillende bossen, verspreid in Vlaanderen. Telkens worden per locatie 4 dagen voorzien waarbij het gehele programma wordt afgewerkt. De zomersessies gaan door in de periode juli-september, de wintersessies worden op dezelfde locaties georganiseerd tijdens de periode januari-maart.

Tijdens de zomersessies worden volgende werken uitgevoerd:

1. Maken van een bestandsinventaris en herkennen van bomen;
2. Meten van bomen en aantekenen van een dunning;
3. Vormsnoei en elitesnoei bosbomen;
4. Vrijstellen van een jonge aanplant met een bosmaaier.

Praktisch

De plaatsen en data van de zomersessie zijn de volgende:

- Kalmthout (Kalmthoutse heide) op 14, 15, 28 en 29 juli 2000;
- Wachtebeke (Provinciaal domein Puyenbroeck) op 4, 5, 11 en 12 augustus 2000;
- Lummen (privébossen i.s.m. de bosgroep West-Limburg), op 25 en 26 augustus en 1 en 2 september 2000.

Er worden maximaal 12 personen per dag toegelaten.

De prijs voor één sessie van 4 volledige dagen bedraagt 4.000 F. Werkzoekenden betalen hiervoor 3.000 F (attest bijvoegen) evenals oud-cursisten EBG en Bosgroep West-Limburg. De mogelijkheid wordt ook geboden om afzonderlijke onderwerpen te volgen. In dit geval betaalt u 1.000 F per dag en 1.500 F voor een dag met de bosmaaier. In alle prijzen zijn het gebruik van materiaal, de verzekering en de nodige cursusboeken inbegrepen. Personen, die voor een volledige sessie inschrijven, krijgen voorrang in geval de cursus volzet is.

CURSUS VISSTANDSBEHEER

Deze cursus heeft de bedoeling verscheidene aspecten van het beheer van aquatische biotopen en de visstand vanuit diverse invalshoeken te benaderen. Daarbij wil men tevens een brug slaan tussen het ecologisch verant-

Visstandsbeheer (foto: W. Verbeke)

woord biotoopbeheer en het recreatief medegebruik. De cursus visstandsbeheer richt zich voornamelijk tot beleidsmedewerkers, toezichhouders, terreinbeheerders, visstandsbeheerders, milieuableiders en gemotiveerde hengelaars.

Praktisch

Deze cursus wordt georganiseerd in samenwerking met de Provinciale Visserijcommissie Oost-Vlaanderen. De cursus loopt over 10 donderdagavonden te beginnen vanaf 5 oktober 2000. Er is één dagexcursie voorzien op zaterdag 21 oktober.

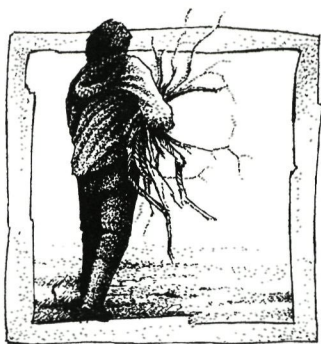
De cursusprijs bedraagt 5.000 F. Oud-cursisten EBG, werkzoekenden, studenten en werknemers AMINAL betalen 4.250 F. Cursisten die 4/5° van de lessen volgen, krijgen 2.000 F terugbetaald door de Prov. Visserijcommissie.

Wens je meer informatie over deze cursussen of over andere activiteiten van het EBG, aarzel dan niet om contact op te nemen:

Educatief Bosbouwcentrum
Groenendaal
Duboislaan 2, 1560 Hoeilaart
Tel. 02/657 93 64
fax 02/657 57 54
e-mail: boseducatie@vlaanderen.be

Bosmaaier (foto: J. Cosyn)

Voor u gesprokkeld

SAMENSTELLING: WALTER BELIS

Bronnen: Kerkuilnieuws, 1 (1) '99, Het Vogeljaar, 47 (5) '99, Ornithologische Mitteilungen, 51 (11) '99, Bird Study, 46 supplement '99, Airo 9, (1-2) '98, Die Vogelwarte, 40 (1-2) '99, Corax, 17 (4) '99, Vogelkundige Nachrichten aus Oberösterreich, 7 (2) '99, Ornithologica, 76 (3) '99, Der Falke, 46 (12) '99, Dutch Birding, 21 (5)(6) '99, Nos Oiseaux, 46 (4) '99, Le Héron, 32 (3) '99, Argus, 24 (3-4) '99, Journal für Ornithologie, 141 (1) '00, Ornithologische Mitteilungen, 52 (1) '00, Folia Zoologica, 48 (3) '99, Der Falke, 47 (1) '00, Animal Behaviour, 58 (5) '99, Vulture News, The Journal of the Vulture Study Group, 38 '98, Ciconia, 23 (1) '99, 't Zelpje, 14 (1) '99, Ornithologica, 7 (1-2) '97, Annual Review of Neuroscience, 22 '99, Scottish Birds, 20 (2) '99, Scottish Bird News, 56, december '99, De Kieft, 23 (1) '99, Regulus, 4 '99 en Natuurhistorisch Maandblad, 88 (12) '99.

* De Kerkuil deed het in 1998 goed in Vlaanderen. In totaal werden 920 plaatsen gecontroleerd. Er werden 247 broedgevallen opgetekend (waarvan vier tweede broedsels) en acht broedgevallen mislukten. In geen enkele provincie kwam de totale populatie tot broeden. Honderd koppels brachten hun jongen groot in een nestkast, goed voor 40% van de gekende broedpopulatie. In de provincies Antwerpen en Vlaams-Brabant vertegenwoordigt dit zelfs 60%. Door het redelijke prooiaanbod was het nestgemiddelde, met 3,3 pulli per nest, normaal. Een kleine helft van de broedvogels werd nog op kerkstorens aangetroffen. (Kerkuilnieuws, 1 (1) '99)

* Het is niet abnormaal wanneer men in Kerkuilnestplaatsen 20 tot 30 procent niet uitgekomen eieren aantreft. De meeste eieren (63%) waren bevrucht. In minstens 80% van de gevallen is embryonale sterfte de directe oorzaak voor het niet uitkomen van de eieren. Tot de andere 20% behoren alle onbevruchte eieren en rotte eieren waarop geen analyses meer mogelijk zijn. (Kerkuilnieuws, 1 (1) '99)

* Het voortplantingsmechanisme van Waterral is in hoge mate gericht op een optimale voedselbeschikbaarheid. Hierdoor is het be-

grijpelijk dat de meeste kuisens pas midden mei uitkomen. Door de kortere snavel lengte zouden jonge rallen beperkter zijn in hun voedselaanbod dan volwassen dieren met een langere snavel. (Het Vogeljaar, 47 (5) '99)

* Voor het eerst sinds 1983 lag het aantal broedparen van Purperreiger in 1998 ruim boven de 300. In Zuid-Holland lag het aantal broedparen vrij hoog, bijna 70% van het landelijk gemiddelde. In 1998 werden de kolonies een maand vroeger geïnvventariseerd en vermoedelijk werden sommige kolonies in 1997 onderschat. Toch is er sprake van een lichte toename. (Het Vogeljaar, 47 (5) '99)

* In de jaren vijftig en zestig werd Dunbekwulp regelmatig maar niet talrijk (gemiddeld 1 à 3 exemplaren met een climax van 7) waargenomen aan de noordkust van de Zwarte Zee tijdens de voorjaars- en najaarstrek. Na een terugval in de jaren zestig en zeventig is hij nog steeds een onregelmatige trek-gast met 2 exemplaren in 1999. (Ornithologische Mitteilungen, 51 (11) '99)

* Het prestigieuze Britse tijdschrift Bird Study publiceerde de "Large-scale Studies of Marked Birds Proceedings of the EURORING97 Conference". Het was de vijfde

editie van deze uitzonderlijke bijeenkomst van ornithologen. U kunt, in een lijvig nummer, 32 bijdragen van de in totaal 7 technische sessies en 40 voordrachten nalezen. De volgende conferentie zal plaatsvinden in oktober 2000 in Californië. Meer info op volgende website: <http://mbmohp.fws.gov/euring/>. (Bird Study, 46 supplement '99)

* In het zuiden van Portugal werden 316 braakballen van Kleine torenvalk onderzocht.

6251 prooien werden geïdentificeerd. Het voedselaanbod bestaat voor 99,6% uit ongewervelden: sprinkhanen en krekels 39,2%, kevers 27,7%. Uit de 171 prooien die door mannetjes aan wijfjes werden aangeboden (mate feeding) werden er 108 op naam gebracht. De voorkeur ging uit naar prooien met een grote biomassa. (Airo, 9 (1-2) '98)

* Van november tot en met februari zijn beide geslachten van Ransuil op het Deen-

Overwinterende Ransuil (foto: F. Kusters)

se Sjaelland en omliggende eilanden gelijk verdeeld (gemiddeld 12 mannetjes en 12 wijfjes), in Jutland en op het eiland Fyn bestaat er een vrouwelijk overwicht (48 wijfjes en 10 mannetjes). In Nederland en Engeland stelt men dezelfde ongelijke verdeling vast terwijl in Noorwegen hoofdzakelijk mannetjes aanwezig zijn in de winter en in Zweden en Centraal-Europa heerst evenwicht. Nederlandse Ransuilen zijn 25% zwaarder dan Zweedse en Nederlandse mannetjes wegen 17% minder dan de wijfjes, terwijl Zweedse en Deense mannetjes slechts 11 à 12% minder wegen dan hun wijfjes. Vermoedelijk hebben Nederlandse mannetjes te kampen met de vrouwelijke overmacht. In het westelijk deel van Denemarken zijn vooral jonge wijfjes aanwezig. Hoewel een populatie met seksueel dimorfisme vaak ten prooi valt aan predatoren, heeft het zwakke geslacht hier geen vijanden. (*Die Vogelwarte*, 40 (1-2) '99)

* Tijdens de voorjaars trek werden bij Zwartkoppen, die in Centraal-Italië gevangen waren, morfometrische kenmerken en vetontwikkeling geregistreerd. Vogels die naar het einde van het seizoen naar verder gelegen broedgebieden doorvlogen, hadden langere en spitsere vleugels en vertoonden meer vet. (*Die Vogelwarte*, 40 (1-2) '99)

* In de gemeente Plön (Schleswig-Holstein) werd in 1997 en 1998 het eksterbestand gemeten. Men telde 334 paren. Uitgaand van het idee dat $\pm 10\%$ niet gevonden wordt, zou het bestand ± 370 paren bedragen. Er werd geen toename vastgesteld in vergelijking met de periode 1985-1993. Toen telde men 335 broedkoppels. Ongeveer de helft van de nesten werd in de bebouwde kom aangetroffen. (*Corax*, 17 (4) '99)

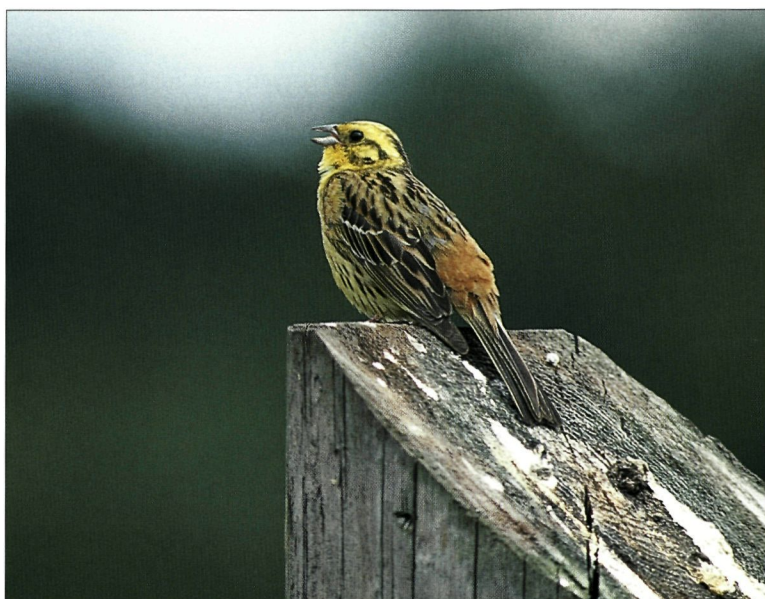
* Op 30 juli 1999 troffen spelende kinderen in Oberösterreich de schedel van een

Aasgier in een bergbeekje aan. Het karkas werd vermoedelijk door het snel stromend water meegevoerd waarbij de kop werd losgerukt. De laatste "waarneming" van Aasgier in het Almtal dateert van 1984. (*Vogelkundliche Nachrichten aus Oberösterreich*, 7 (2) '99)

* Groei en lichaamslengte kunnen erfelijk zijn of beïnvloed worden door externe factoren. In Zweden werd de groei gecontroleerd bij een groep bijgevoederde Matkoppen en bij een groep natuurlijk opgroeiende vogels, die profiteerden van een topjaar aan rupsen. Na 13 levensdagen werd alleen een verschil in vleugellengte vastgesteld tussen de controlegroepen. Enkele jongen uit beide groepen werden nadien verwisseld. Uit het onderzoek bleek verder dat de maatverschillen niets te maken hadden met het bijvoederen maar genetisch vastlagen. Snel opgroeiende jongen verlaten vroeger het nest en worden eerder opgenomen in de wintergroep. Hierdoor verhoogt de kans om de eerste winter te overleven. (*Ornis Fennica*, 76 (3) '99)

* Het was opvallend hoe een jagende Slechtvalk in een broedkolonie op een eilandje in de Venetiaanse lagune eerst Grote stern, dan Visdief sloeg en Kokmeeuw en Tureluur ongemoeid liet. Pas toen na een overstroming de broedsels verloren gingen en het eilandje verlaten werd, viel de Slechtvalk ook Tureluur aan. Vermoed wordt dat de roofvogel eerst aangetrokken werd door het kleurig contrast van de sterren. (*Ornis Fennica*, 76 (3) '99)

* In 1998 bezocht een 30-tal Koereigers Nederland. Tevens werd het eerste broedgeval vastgesteld. Tot hier toe in Europa - en wellicht ook mondiaal - het meest noordelijke. Over een tweede mogelijk broedgeval bestaat geen zekerheid. (*Dutch*

Geelgors (foto: A.C. Zwaga)

Birding, 21 (5) '99)

* Op 15 februari 1996 namen Gunter De Smet, Han Remaut en Geert Spanoghe een Kleine topper waar in de Gentse Kanaalzone. Meteen de eerste aanvaarde waarneming van deze Noord-Amerikaanse soort voor ons land. (*Dutch Birding*, 21 (5) '99)

* In de Zwitserse Valais heeft een koppel Rode wouw zijn jongen, die met nest en al uit een 17,5 meter hoge Fijnspar gevallen waren, op de grond verder gevoed. Toen de jongen werden aangetroffen waren ze ongeveer 28 à 30 dagen oud en wogen respectievelijk 960 en 975 g. Het nest - met de jongen - werd twee dagen later op een kunstmatig platform geplaatst waarna het voederen gewoon verderging. Wanneer de jongen achttien dagen later uitvlogen, wogen ze 1012 en 1078 g. (*Nos Oiseaux*, 46 (4) '99)

* De waarneming van een jonge Staartmees die een rups aanbiedt aan jonge Grote bonte spechten roept enkele bedenkingen op. Waarschijnlijk heeft de jonge Staartmees louter op het geluidssignaal van de spechten gereageerd en werd het voedsel geweigerd toen beide partijen de vergissing letterlijk zagen. (*Le Héron*, 32

(3) '99)

* Houtduiven zijn op grond van de Nederlandse jachtwet het ganse jaar bejaagbaar. Holenduiven daarentegen zijn bij wet volledig beschermd. Omdat beide soorten door jagers soms worden verward, vragen - en krijgen - de jagers vaak een vergunning om ook Holenduiven te schieten. Zo overtreedt men nooit de wet. (*Argus*, 24 (3-4) '99)

* Uit een onderzoek, uitgevoerd in de Alpen tussen 1992 en 1997, blijkt dat het broedsucces van Wespendief niet beïnvloed wordt door bosfragmentatie, de hoeveelheid regenval of concurrentie van Buizerd. (*Journal für Ornithologie*, 141 (1) '00)

* Bij Frankfurt aan de Oder werd het nest van een Geelgors in een holte van een knotwilg aangetroffen op een hoogte van 1,85 meter. Normaal broedt een Geelgors dichtbij de grond en zelden hoger dan 1 meter. [Géroutet, *Les Passereaux d'Europe*, II: 460 vermeldt uitzonderingen tot 3 à 4 meter, pers. comm.]. (*Der Falke*, 46 (12) '99)

* Gedurende vijf jaren (1992, 1994-1997) werd de frequentie van buitenechtelijk vaderschap bestudeerd in

een Beierse populatie, met meerdere wijfjes, van Grote karekiet. Vervolgens werden de gegevens vergeleken met Zweedse resultaten. In 48 broedsels met 194 jongen werden 19 jongen in vijf broedsels aangetroffen die het resultaat waren van een buitenechtelijke copulatie. Het verschil met Zweden is nauwelijks merkbaar. In tegenstelling tot de Zweedse situatie waren nooit naburige mannetjes betrokken bij buitenechtelijke bevruchting. Twee buitenechtelijke vaders werden genetisch erkend. Zij waren reeds enkele jaren oud, niet gekoppeld en hadden hun territorium op $\pm 2,4$ km van de bestudeerde populatie. (*Journal für Ornithologie*, 141 (1) '00)

* De broedpopulatie van Rode wouw in Duitsland daalde, in de periode 1994-1997, met 25%. Tussen 1988 en 1992 steeg het aantal nog, maar vanaf 1993 ging het bergaf. De voornaamste oorzaken zijn ingrepen in het landbouwbeleid (drooglegging van akkers en groene zones) en het verdwijnen van huisvuilstorten. (*Ornithologische Mitteilungen*, 52 (1) '00)

* In de kleine deelstaat Sachsen-Anhalt is het bestand van Rode wouw van begin jaren negentig tot op heden gehalveerd. De wereldpopulatie, die op 17 400 à 22 600 broedparen geschat wordt, zou met 10% gedaald zijn. (*Der Falke*, 47 (1) '00)

* De populatie van Grote bonte specht in Slowakije ligt verbazingwekkend hoog, gemiddeld twee broedparen per 10 hectaren. Een sleutelfactor is het al dan niet aanwezig zijn van rupsen van Spanners en Uilen. (*Folia Zoologica*, 48 (3) '99)

* Vroeger dacht men dat Fittissen bijzonder veel zongen net voor de eileg van het wijfje. Zij zouden hiermee mogelijke rivalen op een afstand houden. Uit recent onderzoek blijkt evenwel het omgekeerde. Mannetjes

trachten met hun gezang een tweede wijfje in hun territorium te lokken of een slipper te maken. (*Animal Behaviour*, 58 (5) '99)

* Iets ten noordoosten van Gibraltar bevinden zich 370 windmotoren in 7 windparken en honderden zijn nog gepland. Deze energiewinning kostte, in één jaar tijd, het leven aan 43 Vale gieren en zo'n 40 middelgrote en grote roofvogels. Vooral periodes met weinig wind en lagere temperaturen - waarbij geen thermiek optreedt - zijn gevaarlijk voor gieren die met hun zeil- en glijvluchttechniek weinig wendbaar zijn en deze obstakels moeilijk kunnen ontwijken. (*Vulture News, The Journal of the Vulture Study Group*, 38 '98)

* Een Ringsnaveleend werd zeven opeenvolgende winters waargenomen bij Puttelange-aux-lacs in de Franse Moezelstreek. Of deze eend uit gevangenschap ontsnapt is ofwel door stormwinden over de oceaan werd aangevoerd blijft onbeantwoord. Dit exemplaar wist blijkbaar het rijke voedselaanbod, het microklimaat en de rustige omgeving te appreciëren. (*Ciconia*, 23 (1) '99)

* In de periode 1993-1997 werden in de Franse Elzas enkele interessante resultaten opgetekend. Men noteerde de broedpogingen van Purperreiger, Roodpootvalk, Roodmus en Topper. Grauwe pijlstormvogel en Grijs wouw werden er voor het eerst opgemerkt. Vale lijster werd aan de grens met Franche-Comté waargenomen en Grote burgemeester werd voor het eerst sinds het begin van de twintigste eeuw weer gezien. Acht soorten zijn als broedvogel zéér bedreigd: Woudaap, Grauwe kiekendief, Kwartelkoning, Dwerguil, Duinpieper, Blauwborst, Rietzanger en Grote karekiet. (*Ciconia*, 23 (1) '99)

* In het broedseizoen 1998 werden op Walcheren ± 100 Bruine kiekendieven waargenomen. Er werden 7 locaties vastgesteld waar met quasi zekerheid 8 paar Bruine kiekendieven gebroed hebben. Er werden 71 Sperwers opgemerkt en 11 (mogelijke) broedgevallen vastgesteld. Er werden 49 Buizerd-waarnemingen doorgegeven. Uitzonderlijk is er slechts van 2 broedgevallen sprake. In 1998 werd door Torenvalken in 11 van de 26 gecontroleerde nest-

kasten gebroed. Er werden 35 Boomvalken gezien maar dit leverde geen enkel broedgeval op. (*'t Zwelmpje*, 14 (1) '99)

* Ongeveer 105 à 140 paren Strandplevier hebben in de periode 1988-1992 in Hongarije gebroed. De totale broedpopulatie zit, met respectievelijk 60 à 80 en 35 à 40 paren, verspreid over twee gebieden. Hun aantal is de laatste jaren gedaald. Door een daling van het aantal grazende schapen trad ook een verlies aan geschikte broedplaatsen op. Schapen houden het gras kort, wat Strandplevieren aantrekt. Zij voeden zich met insecten die met de schapen meetrekken en met de insectenlarven die zij uit de schapenmest halen.

Anderzijds kende de soort een laag broedsucces: slechts 28% van de eieren werden uitgebroed en 29% van de uitgekomen jongen werden vliegklaar. Beschermingsmaatregelen (controle op zwerfhonden en -katten, meer begrazing en bescherming van nesten) zijn dringend noodzakelijk om de soort in Hongarije te beschermen. Jonge vogels vervangen slechts voor 17% de volwassen exemplaren

Torenvalk (foto: A.C. Zwaga)

die jaarlijks verdwijnen. (*Ornis Hungarica*, 7 (1-2) '97)

* Uit een onderzoek naar Grauwe klauwier in het Aggtelek National Park in Hongarije, blijkt dat het broedsucces van de soort hoger ligt in intensieve landbouwzones en op braakliggende gronden. Predatoren vormen de voornaamste oorzaak van mislukte broedsels. In gebieden met een dichte struikbegroeiing ligt het risico echter veel lager. (*Ornis Hungarica*, 7 (1-2) '97)

* De menselijke stem en de zang der vogels vertonen heel wat gelijkenissen. Allebei leren ze van de ouderparen. Bij de mens zit het spraakvermogen in de linker hersenhelft geconcentreerd. Zangvogels kunnen tweestemmig zingen en benutten hierbij twee gescheiden helften van de syrinx. Bij de meeste onderzochte vogelsoorten levert de linkerhelft van het zangapparaat de grootste bijdrage bij de zang. De mens heeft de spraak niet van de vogels geleerd maar mens en vogel vertonen gelijkaardige mechanismen. (*Annual Review of Neuroscience*, 22 '99)

* Een vergelijking van broedgegevens van Roodkeelduiker, uitgevoerd op 8 Schotse binnenmeren op de Orkney-eilanden, over de periodes 1973-1985 en 1986-1998 geeft geen significante schommelingen in broedsucces of het aantal grootgebrachte jongen. (*Scottish Birds*, 20 (2) '99)

* De Schotse broedpopulatie, opgemeten in de lente van 1998, van Kievit, Schollekster en Wulp wordt op respectievelijk 69 800, 36 200 en 32 000 paren geschat. (*Scottish Birds*, 20 (2) '99)

* Uit de boekhouding van twee Schotse bedrijven, gespecialiseerd in het opzetten van vogels, valt af te lezen dat in de periode 1912-1969 zo'n 767 roofvogels en uilen, van 14 verschillende dagroofvogelsoorten en 5 uilensoorten, werden opgezet.

Steenarend (161 exemplaren) staat aan kop, gevolgd door Slechtvalk (131), Buijzerd (108) en Bosuil (81). (*Scottish Birds*, 20 (2) '99)

* Een aantal zeldzame soorten voor Schotland - Steenarend, Blauwe kiekendief, Rode wouw en Zeearend - worden er nog steeds bejaagd of vergiftigd. In 1998 werden 263 klachten neergelegd. Tien jaar geleden was Rode wouw volledig uitgestorven in Schotland. Een herintroductieplan was succesvol: in 1999 kwamen 30 koppels tot broeden. Van Zeearend werden 20 territoriale paren geteld, waarvan er zes succesvol gebroed hebben tegenover negen in 1998. (*Scottish Bird News*, 56, december '99)

* In de herfst van 1999 werd - onder invloed van verscheidene Atlantische depressies - een recordaantal Noord-Amerikaanse gasten waargenomen in Schotland. Men telde 65 individuen en 8 verschillende soorten: Kleine grijze snip, Grijs strandloper, Gestreepte strandloper, Amerikaanse goudplevier, Blonde ruiter, Blonde strandloper, Bonapartes strandloper en Kleine geelpootruiter. (*Scottish Bird News*, 56, december '99)

* Het beschermingswerk van Keizerarend in Oost-Slowakije werpt vruchten af. Van de 23 gecontroleerde broedplaatsen werden er 20 door broedparen bezet. Vijftien paren hebben succesvol gebroed, dertien jongen vlogen uit. De totale West-Palearctische populatie wordt op 600 à 800 paren geschat. (*De Kieft*, 23 (1) '99)

* Op 24 juli 1998 werd in de Blauwe Kamer, bij Rhenen-Utrecht, een Steltstrandloper waargenomen. In Europa is deze soort zeer zeldzaam en voor Nederland was het een eerste waarneming. (*Dutch Birding*, 21 (6) '99)

* De Klaptekster staat in het Groothertogdom Luxemburg op de Rode Lijst. De Centrale Ornithologie van het

Scholeksters (foto: J. Verbanck)

tijdschrift *Regulus* gaat dit jaar een telling van de soort houden. Indien u een Klaptekster waarneemt in het Groothertogdom, wordt u vriendelijk verzocht uw gegevens door te geven op volgend telefoonnummer: 00 352 29 04 04 309. (*Regulus*, 4 '99)

* Het Nationaal Park de Meinweg geniet in de winter veel belangstelling omwille van het voorkomen van Blauwe kiekendieven en Klapteksters. In het voorjaar staat het gebied bekend als pleisterplaats voor Kraanvogels en in het broedseizoen zijn Grauwe klauwier, Draaihals, Blauwborst, Nachtzwaluw en Appelvink waar te ne-

men. Maar de Meinweg droogt uit. Het oppervlak van water en drassige gebieden bedraagt slechts 0,3% van het totale oppervlak. De resultaten van deze verdroging zijn duidelijk merkbaar voor de Dodaars. Vorig jaar heeft de Draaihals - waarschijnlijk door een gebrek aan voldoende open zandige plekken met opgaand hout - er niet gebroed. Voor een definitieve vestiging van Grauwe klauwier is een ruim aanbod aan insecten in combinatie met voldoende nestgelegenheid essentieel. (*Natuurhistorisch Maandblad*, 88 (12) '99)

TE KOOP

OPTOLYTH - TBS 80 + 45° breedhoek + fotoadapter TBS + bescherm-/draagtas SKUA

Als nieuw! Aankoopprijs mei '98 55.000 F. Vraagprijzen 33.000 F. Tel. 0477/30 25 28. Voorkeur avond 19.00-22.00 uur. Vragen naar Dirk

TE HUUR

Uitzonderlijke aanbieding voor vogel- en natuurliefhebbers. Ruim chalet voor 6 personen in perfecte staat, nabij de Ourthe in rustige en bosrijke omgeving. Havik, Waterspreeuw, Oehoe, Zwarte ooievaar, Vos, Das, Boommarter enz. Vraag vrijblijvend vogel- en dierenchecklist.

Vraag ook inlichtingen betreffende korte begeleide vogel- en dierentrips in de Ardennen en onze buurlanden.

Voor informatie en prijzen bel of fax "Nature-Spotters", tel/fax 09/385 94 84

VERENIGINGSBERICHTEN

INFO-AVOND 'GEMEENTELIJK NATUURBELEID'

De Wielewaal, Natuurvereniging vzw organiseert tijdens de twee eerste weken van september 4 info-avonden met als thema het gemeentelijk natuurbeleid. Deze activiteiten kaderen in de gemeenteraadsverkiezingen. Het programma bestaat uit 2 delen. In het eerste deel van de avond wordt het natuurbeleid op gemeentelijk niveau belicht: wat kan of moet er gebeuren in een gemeente of stad voor natuurbescherming, -behoud, -ontwikkeling. Na de pauze worden afgevaardigden van verschillende politieke partijen bevraagd over deze topics. Tijdens het debat wordt dus gepeild naar de visie van de verschillende partijen over de invulling van de gemeentelijke taken en bevoegdheden en de effectieve uitvoering van gemeentelijke acties inzake natuurbehoud, -bescherming, -ontwikkeling. Iedereen die betrokken is bij of geïnteresseerd in het natuurbeleid op gemeentelijk niveau is van harte welkom.

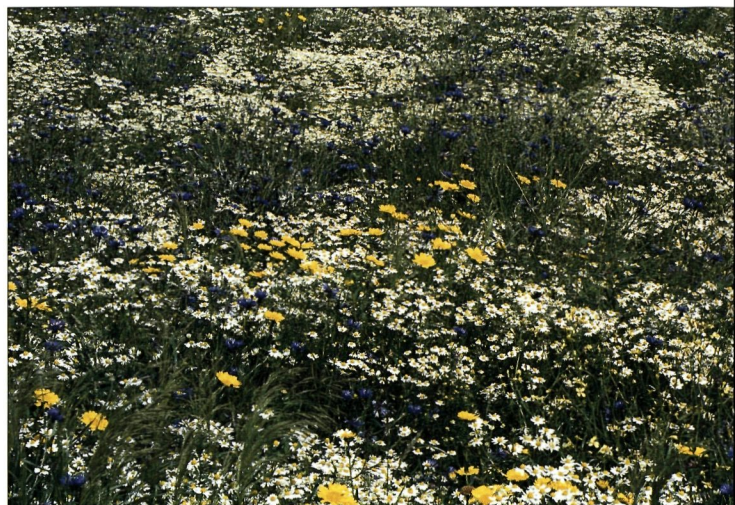
De info-avonden vangen aan om 20u. en eindigen omstreeks 22u. De verschillende locaties en data zijn:

5 september 2000: Cultureel Centrum 't Poorthuis, Zuidervest te Peer

6 september 2000: De Helix, Hoogvorst 2 te Grimminge

7 september 2000: 't Steentje, Grote Markt 44 te Turnhout

12 september 2000: Onze-Lieve-Vrouwcentrum, Ninoofsesteenweg 7 te Halle

Akkerreservaat De Bergen (foto: M. De Wit)

VAN AKKER TOT BAKKER

Wielewaalafdeling Nete en Aa, Landelijke Gilde Herenthout, Imkersgilde Sint-Ambrosius en de molenaar van Bouwel organiseren gezamenlijk op zondag 30 juli 2000 te Herenthout en Bouwel de tweede editie van "Van Akker tot Bakker".

Grote historische dorsfeesten op "De Bergen" nabij de Herentals-esteenweg te Herenthout). Organisatie: "De Wielewaal", afdeling Nete en Aa.

Tentoonstelling met foto's uit de oude doos. Demonstratie dorsen op grootvaders wijze (dorskasten, rosmolen, enz.) m.m.v. F. D'Haeyere en "Jut en Aer".

Molenfeesten aan de Molen van Bouwel (organisatie: molenaar van Bouwel)

Boekweitpannenkoeken, smoutebollen... Oude prenten, doorlopende diareeks uit de oude doos. Huifkarrentocht en oude volksspelen.

Fietszoektocht langs Herenthout en Bouwel, Wandelzoektocht te Bouwel. Georganiseerd door de deelnemende verenigingen. Prachtige naturaprijzen te winnen (fiets,...). Inschrijving aan de Molen van Bouwel. Start vanaf 12.30 uur. Prijsuitreiking: 18 uur. Deelnameprijs: 100 F/persoon of 250 F voor heel het gezin. Korting voor groepen vanaf 10 personen. 80 F/persoon.

ISRAEL EILAT VILLA KIBEL

A selection of holiday apartments for rent.

Tel/fax 972/76376911

E-mail: russell@eilat.ardom.co.il

www.villakibel.co.il

P.O. Box 8304

Eilat

Israel 88000

TE KOOP

Nederlandse oecologische flora. Wilde planten en hun relaties. Deel 1. Prijs: 1.500 F. Contact opnemen na 20 uur, tel. 013/66 46 18. Mangelschots F., Sparrenweg 156, 3980 Engsbergen-Tessenderlo.

TE KOOP

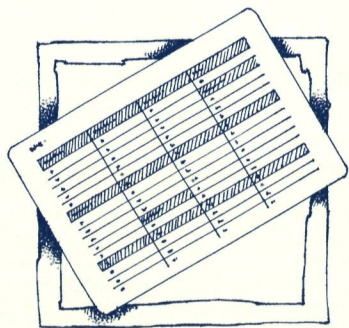
Kowa telescoop met 25x/30x oculair. Perfecte staat. Prijs: 12.000 F, inclusief statief en handige draagtas. Tel. 016/29 41 88

TE KOOP

Tussenring, bijna nooit gebruikt, voor fotograferen met een TSN1 telescoop, geschikt voor minolta fototoestellen of andere mits aankoop voor T2 ring (350 F). Contact: 061/28 93 01. Prijs: 5.000 F. Jan Van Assche

TE KOOP

Sigma 400mm lens, F 5.6 APO AF voor NIKON, in perfecte staat, wegens dubbel gebruik. Prijs: 15.000 F. Tel. 02/251 95 59, 0486/42 40 77. E-mail: gilleswillem@email.com

activiteiten kalender

* Activiteiten aangeduid met een sterretje staan onder begeleiding van cursusleiders van Natuur- en milieu-educatie De Wielewaal.

JULI

16

***Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve wandeling in het havengebied -b- 8u30 kerk van Ekeren -l- Jef Van Ammel -e- 12u30 -m- laarzen bij regenweer.

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve planten- en insectentocht naar Weelde-Station en de omgeving van het Turnhouts Vennengebied -b- 8u30 station Oude God, Lode Dosfellei, Mortsel -l- Tuur Wuyts 03/449 99 11 -e- 17 u -m- loop, veldgidsen, fototoestel, stevig schoeisel en picknick met drank -info- mits de leiding te verwittigen kan men om 13u45 aansluiten aan café Het Zwart Water, tegenover het gelijknamige natuurgebied, Steenweg op Baarle-Hertog, Rijksweg 20; wij vragen een bijdrage van 100 F/persoon voor het reservatenfonds.

***Midden-Kempen.** Natuureducatieve vlinderwandeling in De Meren -b- 14 u taverne Luihoeve, Meerhout -l- K. Janssens 014/58 89 65 -e- 17 u -m- vlindergidsen.

***Netevallei.** Natuureducatieve wandeling in het Dunbergbroek te Holsbeek -b- 13u15 Wielewaallokaal, Leopoldlei, Hallaar of 14 u kerk van Holsbeek -l- Danny Schoovaerts 016/53 64 47 -e- 17 u -m- verrekijker.

***Ninove.** Natuureducatieve plantenwandeling in het Honegemreservaat (PWG) -b- 13u30 Taverne Den Doorn, kruispunt Expressweg en Ring, Ninove -l- Marleen Gabriëls 054/34 14 85 en Gery De Munter -e- 18 u -m- plantengids, loop, laarzen en warme kledij.

***s Heerenbosch.** Natuureducatieve insectenwandeling in het natuurgebied Vlassenbroek -b- 10 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde -l- Ruben Meert -e- 12 u -m- loop.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur" : Schilderwerken en beeldhouwwerken van Bart Jacobs, Hugo Clocheret en André De Baere -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde -l- Pol Meert 052/41 18 85 -e- 19 u -info- kunsttentoonstelling ten voordele van aankopen van natuurgebieden.

17

***Scheldeland.** Natuureducatieve plantendeterminatiewandeling te Serskamp -b- 19 u kerk van Serskamp, Marktplaats -l- Willy Van Caeneghem -e- 21u30 -m- laarzen, loop en plantengidsen.

21

***s Heerenbosch.** Natuurfietsstocht langs verrassende wegen in de omgeving van Malderen -b- 10 u kerk van Malderen, Dorpsplein -l- Willy Van Ingelghem -e- 17 u -m- fiets in goede staat en picknick.

22

***Land van Waas-Noord.** Natuureducatieve avondwandeling in het Stropersbos en reservaat Lange Vaag -b- 19 u hoek Bergstraat en Buitenstraat, aan rond punt, Klinge -l- Jan D'Hollander 03/770 64 26 -e- 22 u.

***Land van Waas-Zuid.** Natuureducatieve Nachtvlinderwandeling te Hamme -b- 21 u kerk van Sint-Anna (Hamme) -l- René Pletinck en Hans Kinders -e- 24 u.

***Netevallei.** Natuureducatieve determinatieavond rond varens -b- 19 u Wielewaallokaal, Leopoldlei, Hallaar -l- René Vertommen en Olivier Heylen -e- 22 u.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur" : Schilderwerken en beeldhouwwerken van Bart Jacobs, Hugo Clocheret en André De Baere -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde -l- Pol Meert 052/41 18 85 -e- 18 u -info- kunsttentoonstelling ten voordele van aankopen van natuurgebieden.

23

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve vogel- en plantenwandeling op Fort VII -b- 9 u ingang Fort VII, Legerstraat 40, Wilrijk -l- Peggy Beers 03/829 07 70 -e- 12 u -m- loop, verrekijker, fototoestel, laarzen bij regenweer en stevig schoeisel.

***Netevallei.** Natuureducatieve florawandeling in de Steenput en omgeving te Kessel -b- 9 u café De Boekt, Kessel -l- Olivier Heylen -e- 12 u.

***Ronse.** Natuureducatieve wandeling in De Pyreneeën (Patersbos) te Ronse -b- 15 u Paterskerkje, Steenweg op Elzele, tegenover Mgr. Beylstraat, Ronse -l- Walter Vandermeulen 055/21 32 22 -e- 18 u -m- laarzen, verrekijker en veldgidsen.

***Rupelstreek.** Natuureducatieve wandeling in de Oude Nete-arm (Thema: Kennismaking met de verschillende biotopen) -b- 9 u ingang natuurgebied, hoek Kerkstraat en Schoolstraat, Rumst -l- Marc Zegels 03/888 31 21 -e- 12 u -m- laarzen bij regenweer -info- deelname is gratis.

***s Heerenbosch.** Natuureducatieve wandeling in het natuurgebied Vlassenbroek -b- 10 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde -info- Lieve Giellis 052/21 02 59 -e- 12 u.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur" : Schilderwerken en beeldhouwwerken van Bart Jacobs, Hugo Clocheret en André De Baere -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde -l- Pol Meert 052/41 18 85 -e- 19 u -info- kunsttentoonstelling ten voordele van aankopen van natuurgebieden.

29

***Groot-Haaltert.** Beheerswerken in De Keelman -b- 8 u De Pelsmaeker, lichten aan Expressweg N45 -info- Axel Neuckermans 054/32 45 29.

***Lier.** Natuureducatieve plantenwandeling in De Schrieken (PWG) -b- 9 u kerk van Vlimmeren (Beerse) -l- André Van den Bergh -e- 16u30 -m- flora's, loop, picknick en drank.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur" : Schilderwerken en beeldhouwwerken van Bart Jacobs, Hugo Clocheret en André De Baere -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde -l- Pol Meert 052/41 18 85 -e- 18 u -info- kunsttentoonstelling ten voordele van aankopen van natuurgebieden.

***s Heerenbosch.** Beheerswerken in de Vlassenbroekse Polder -b- 8u30 Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde -l- Jan Van Belle en Paul Van Geet -e- 12 u -m- laarzen en veiligheidshandschoenen -info- gratis drankvoorziening.

30

***Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve wandeling naar de kleiputen van Niel -b- 13 u Ooststation, Borgerhout -l- Roger Huysmans -e- 17 u -m- laarzen bij regenweer.

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve slakkenwandeling te Bazel -b- 9 u station Oude God, Lode Dosfellei, Mortsel of 9u30 Kallebeekveer, Hemiksem -l- Jan Waeterschoot 03/230 87 48 -e- 12 u -m- vergrootglas en potjes.

***Brugge.** Educatieve fietstocht door De Lage Moeren, Het Paddegat en De Schorreweiden -b- 14 u Scheepsdalebrug, Brugge -l- Frank De Scheemaeker 050/33 96 09 -e- 19 u -m- fiets.

***Fruitstreek.** Natuureducatieve wandeling in Eijsden -b- 7 u Gemeentehuis van Wellen -l- Dirk Ottenburghs -e- 10 u.

***Geraardsbergen.** Natuureducatieve vlinderwandeling in De Rietbeemd -b- 14 u P. Cocane, Hoge Buizemont -l- Godfried Merlevede -e- 17 u -m- vlindergidsen en loop.

***Groot-Haaltert.** Beheerswerken in De Keelman -b- 8 u De Pelsmaeker, lichten aan Expressweg N45 -info- Axel Neuckermans 054/32 45 29.

***Mandelstreek.** Natuureducatieve poelenwandeling aan het spaarbekken te Merkem -b- 13u30 Koevaardeken, Merkem -l- Bart Verhaeghe -e- 17 u -m- schepnet, loop en laarzen.

***Noorderkempen.** Natuureducatieve vlinderwandeling in het Benegobos (Thema: Graslandvlinders) -b- 14 u kerk van Horendonk (Es-

sen) -I- Joris Pinseel 03/667 57 97 -e- 17 u -m- laarzen, verrekijker, loop en vlindergidsen.

***Scheide-Leie.** Natuureducatieve driebossentocht in het hartje van de Vlaamse Ardennen: Burreken, Brakelbos en Bos te Rijst -b- 9 u kerk van Schoris, hoek Zottegemstraat en Essestraat -I- Karel De Waele 09/386 45 60 -e- 17 u -m- stevig schoeisel, laarzen bij regenweer, verrekijker, veldgidsen en picknick met drank.

***s Heerenbosch.** Natuureducatieve wandeling in het natuurgebied Vlassenbroek met thema "Kelten en natuur" -b- 10 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde -I- François Van den Broeck -e- 12 u -m- stevig schoeisel of laarzen bij regenweer en verrekijker.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur": Schilderwerken en beeldhouwwerken van Bart Jacobs, Hugo Clocheret en André De Baere -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde -I- Pol Meert 052/41 18 85 -e- 19 u -info- kunsttentoonstelling ten voordele van aankopen van natuurgebieden.

AUGUSTUS

1

***Ninove.** Natuureducatieve plantenwandeling in het reservaat Hof ten Berg en omgeving (PWG) -b- 19 u kerk van Nieuwenhove, Nieuwenhovestraat -I- Marleen Gabriëls 054/34 14 85 en Gery De Munter -e- 22 u -m- plantengids, loop, laarzen en warme kledij.

2

***Voorkempem.** Natuureducatieve determinatieavond (Thema: Zomerbloei) -b- 19u30 lokaal VMPA, Schildepark, De Pont 45, Schilde -I- Agnes Ligthoef -e- 22 u -m- flora (Heimans), loop en planten.

3

Lier. Vergadering van beheerswerkgroep -b- 19 u ten huize van Marc Vermeylen, Vogelzangstraat 21, Nijlen -I- Indra en Maarten Jacobs -e- 22 u.

5

***Land van Waas-Zuid.** Natuureducatieve libellenwandeling in het Gelaag van Stekene -b- 13u30 Oud Station van Stekene -e- 17 u -m- libellengidsen en loop.

***Merelbeke-Melle.** Beheersweekend te Heur-en-Famenne in het domein Jalna -info- afspraken maken met Guy De Meulemeester 09/230 46 46.

***Nationale Werkgroep Botanie.** Natuureducatieve plantenstudietocht te Damme (PWG) -b- 9 u kerk van Damme, Kerkstraat -I- Hedy Lecomte 050/54 49 24 -e- 17 u -m- laarzen, loop, flora's en picknick met drank.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur": Schilderwerken en beeldhouwwerken van Koen Rosschaert en Bob Stadius -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde -I- Pol Meert 052/41 18 85 -e- 18 u -info- kunsttentoonstelling ten voordele van aankopen van natuurgebieden.

Westland. Determinatie en beheerswerken in de Kleiputten te Ploegsteert -b- 13 u Steenbakkerij, rue Tourquet 228, Ploegsteert -I- José Tahon 056/55 50 41 -e- 18 u -m- laarzen, reservekledij en verrekijker -info- er zijn douchefaciliteiten.

Zuid-Limburg. Beheerswerken in De Kevie -b- 9 u Natuur Educatief Centrum De Kevie, Oude Blaarstraat 7, Tongeren -I- Roger Nijssen 012/23 53 60 -e- 18 u.

6

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve dagtocht naar het landschapspark De Grensmaas -b- 8u15 station Oude God, Lode Dossellei, Mortsel -I- Hugo Waeterschoot 03/455 22 12 -e- 17 u -m- loop, verrekijker, veldgidsen, flora, vogelgids, fototoestel, stevig schoeisel, picknick met drank en enkele guldens -info- mits de leiding te verwittigen kan men om 10 u aansluiten aan het bezoekerscentrum De Wisen te Stokkem.

***Brechtse Heide.** Natuureducatieve dagtocht naar De Wulp en Het Hageven te Neerpelt -b- 8 u Toverfluit, Kapellei 264, Halle of 9 u ingang De Wulp, Tussenstraat, Neerpelt -I- Ann Van Looveren -e- 17 u -m- wandelschoenen, loop, verrekijker en picknick met drank.

***Bree.** Natuureducatieve wandeling in De Luysen en omgeving -b- 14 u P. De Luysen, einde Mariahofstraat, Bree -I- Jacky Jacobs -e- 17 u.

***Demervallei.** Natuureducatieve wandeling in de bosgebieden rondom de abdij van Averbode -b- 14 u Binnenplein, abdij van Averbode -I- Florent Mangelschots 013/66 46 18 -e- 16u30.

***Klein-Brabant.** Natuureducatieve wandeling in het Noordelijk en Zuidelijk Eiland te Wintam -b- 13u30 kerk van Wintam -I- Hendrik D'Hertefelt 03/889 72 86 -e- 17 u -m- verrekijker en gidsen.

Midden-Kempem. Educatieve fietstocht "Fiets je een fiets rijker" -b-

13u30 Ecocentrum De Goren, Mol -I- Jef Sas 014/31 26 57 -e- 17u30 -m- fiets, ev. drankje en hapje en schrijf- en plakgerief -info- men kan talrijke prijzen winnen o.a. city-bike.

***Netevalllei.** Natuureducatieve mossenwandeling aan een zijloop van de Grote Nete te Zammel-Oosterlo -b- 9 u kerk van Zammel -I- L. Schellens -e- 12 u.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve voormiddagwandeling in de Wateringen -b- 10 u Fam. Wijnen, Bredase Dijk 59, Bergeyk, ten noorden van blok 6 -I- Albert Van Otten -e- 12u15.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve namiddagwandeling in de Vloeiweiden -b- 14 u Wateringhuis, einde Koloniestraat, Lommel-Kolonie -I- Albert Janssen en Marie-Louise Bosmans -e- 16u30.

***s Heerenbosch.** Natuureducatieve wandeling in het natuurgebied Vlassenbroek -b- 10 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde -info- Lieve Gielis 052/21 02 59 -e- 12 u -m- stevig schoeisel of laarzen bij regenweer en verrekijker.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur": Schilderwerken en beeldhouwwerken van Koen Rosschaert en Bob Stadius -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde -I- Pol Meert 052/41 18 85 -e- 19 u -info- kunsttentoonstelling ten voordele van aankopen van natuurgebieden.

***Turnhout.** Natuureducatieve wandeling in Weelde-Station -b- 14 u Oud Station, Weelde-Station, Weelde -I- Gilbert Loos -e- 17 u.

***Vlaamse Ardennen.** Natuureducatieve wandeling te Opbrakel -b- 14 u kerk van Opbrakel Sint-Martensstraat -I- Eddy Saveyn 09/380 03 00 -e- 17 u -m- stevig schoeisel, verrekijker en veldgidsen.

***Wulp.** Natuureducatieve wandeling in en rond de Goorbossen het Plasneetje te Retie -b- 9 u afrit 26 van E34, aan de voet van de brug richting Retie, baan Arendonk-Retie of 9u15 P. E34-plas, bewegwijzering vanaf plaats 1e bijeenkomst -I- Danny Van der Veken 014/37 22 50 -e- 12 u -m- verrekijker.

***Zuid-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in De Kevie -b- 14 u Natuur Educatief Centrum De Kevie, Oude Blaarstraat 7, Tongeren -I- Roger Nijssen 012/23 53 60 en Nico Mathias -e- 17 u.

7

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve Nachtzwaluwenwandeling in Het Pijnven te Lommel-Eksel -b- 20u30 P. van staatsbos Het Pijnven, nabij bosmuseum, Kiefhoekstraat, weg van Eksel naar Kerkhoven -I- Albert Geuens -e- 23 u.

8

***Zemst.** Natuureducatieve wandeling in de Dorent met speciale aandacht voor de Pimpernel -b- 14 u café Jagershof, Grimbergsesteenweg, Epepegem -I- Jeanne Peeters 015/61 80 86 -e- 17 u.

11

***Lier.** Natuureducatieve vierdaagse van 11 tot 15 augustus naar Bouillon (PWG) -b- 's avonds op 11 augustus -I- André Van den Bergh -m- loop en flora's -info- inschrijven bij Nelly Van Aerschot 015/22 25 73; de deelnemers worden schriftelijk op de hoogte gebracht door Nelly; de deelnemers zijn ingeschreven na storting van 2000 F als voorschot.

12

Groot-Haaltert. Beheerswerken in Den Dotter -info- telefonisch af te spreken met Walter Loy 053/83 89 64.

***Ninove.** Natuureducatieve plantenwandeling in de omgeving van Nederwijk (PWG) -b- 9 u hoek D. De Bodtkaai en Oude Kaai, nieuwe brug, Ninove -I- Marleen Gabriëls 054/34 14 85 en Gery De Munter -e- 12 u -m- plantengids, loop, laarzen en warme kledij.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur": Schilderwerken en beeldhouwwerken van Koen Rosschaert en Bob Stadius -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde -I- Pol Meert 052/41 18 85 -e- 18 u -info- kunsttentoonstelling ten voordele van aankopen van natuurgebieden.

Westland. Determinatie en beheerswerken in de Kleiputten te Ploegsteert -b- 13 u Steenbakkerij, rue Tourquet 228, Ploegsteert -I- José Tahon 056/55 50 41 -e- 18 u -m- laarzen, reservekledij en verrekijker -info- er zijn douchefaciliteiten.

13

***Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve dagtocht naar de Strijbeekse Heide (NL) -b- 9 u kerk van Wuustwezel -I- Louis Vanhooydonck -e- 17 u -m- laarzen, picknick en enkele guldens.

Mandelstreek. Natuureducatieve wandeling in De Mandelhoek (Thema: Vlinders en hun waardplanten) -b- 9u30 ingang De Mandelhoek, Waterstraat, Ingelmunster -I- Jacqui Stragier -e- 12 u -m- verrekijker en plantenloop.

***Merelbeke-Melle.** Natuureducatief bezoek aan het vogelasiel van Merelbeke tijdens de opendeurdag -b- 10 u Vogelasiel, Liedemeersweg 14, Merelbeke -I- Guy De Meulemeester 09/230 46 46 en Harald Everaert -e- 18 u.

Netevalllei. Afvaart van de Grote Nete van Zammel tot Booischot -I- G. Andries -info- reserveren bij Olivier Heylen 015/22 61 81.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in De Riebos -b- 14 u op het einde van "De Putten", straat links ten noorden van kanaal op weg van Lommel naar Luyksgestel -e- 17 u.

***Scheldevallei.** Natuureducatieve wandeling langs de oude Scheldemeanders te Elsegem -b- 14 u P. dancing The Scene, voorheen Barbas, Kortrijkstraat 58, Elsegem -l- Paul Cardon 055/31 19 92 -e- 17 u -m- laarzen, verrekijker en veldgidsen.

***s Heerenbosch.** Natuureducatieve wandeling in het natuurgebied Vlassenbroek met thema "Kelten en natuur" -b- 10 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde -l- François Van den Broeck -e- 12 u -m- stevig schoeisel of laarzen bij regenweer en verrekijker.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur" : Schilderwerken en beeldhouwwerken van Koen Rosschaert en Bob Stadius -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde -l- Pol Meert 052/41 18 85 -e- 19 u -info- kunsttentoonstelling ten voordele van aankopen van natuurgebieden.

***Turnhout.** Natuureducatieve vissenwandeling langs de Aa -b- 14 u Sint-Bavokerk, Oud-Turnhout -l- Mark Smets -e- 18 u.

***Westland.** Natuureducatieve nachtvlinderdeterminatiewandeling in De Palingbeek -b- 21 u ingang Palingbeek, Palingbeekstraat 18, Zillebeke -l- Erik Vanhee, Jean-Marie Gouwy en Rudy Claeyls 057/20 24 54 -e- 23 u -m- vlinderdids, vlindernetje en bokalen.

15

***Ninove.** Natuureducatieve meerdaags van 15 tot 20 augustus naar Texel (NL) (onder voorbehoud) -info- Wouter Mertens 054/32 51 71.

16

***Groot-Haaltert+Ninove.** Nacht van het Zoogdier: Natuureducatieve determinatiewandeling -b- 18 u Gotegemmolten, Gotegemstraat 1, Haaltert -l- Axel Neuckermans 054/34 45 29 -info- we controleren systematisch de life-traps tot 10 u 's morgens.

Lier. Beheerswerken van 16 tot 19 augustus in De Steenbeemden -b- 9 u en 14 u P. 't Badhuis, Emblemsesteenweg 73, Kessel -l- Maarten en Indra Jacobs -e- 17 u -m- spierkracht en picknick -info- werk materiaal is ter plaatse; de werkers die zich telefonisch bij Marc Vermeylen 03/481 94 79 inschrijven kunnen op 19 augustus genieten van een etentje bij hem thuis.

17

Wulp. Zomerkamp van 17 tot 20 augustus in De Liereman -b- 14 u Scoutslokalen Ansarat, Lage Mierdseweg, Oud-Turnhout -l- Ward Machielsens 014/42 77 33 -e- 15 u op 20ste -info- vooraf inschrijven bij Ward Machielsens.

19

***Nationale Werkgroep Botanica.** Natuureducatieve plantenstudietoertocht te Liezele (Puurs) (PWG) -b- 9 u kerk van Liezele, Liezele-Dorp -l- Koen Grolus 014/47 29 50 -e- 17 u -m- laarzen, loep, flora's en picknick met drank.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur" : Schilderwerken en beeldhouwwerken van Koen Rosschaert en Bob Stadius -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde -l- Pol Meert 052/41 18 85 -e- 18 u -info- kunsttentoonstelling ten voordele van aankopen van natuurgebieden.

***Vlaamse Ardennen.** Natuureducatieve initiatiewandeling rond stellopers en vogeltrek te Escanaffles -b- 17 u kerk van Escanaffles, Place d'Escanaffles -l- Jürgen De Wolf 055/38 92 60 -e- 20 u -m- laarzen, verrekijker, vogelgidsen en ev. telescoop.

Westland. Determinatie en beheerswerken in de Kleiputten te Ploegsteert -b- 13 u Steenbakkerij, rue Tourquet 228, Ploegsteert -l- José Tahon 056/55 50 41 -e- 18 u -m- laarzen, reservekledij en verrekijker -info- er zijn douchefaciliteiten.

20

***Brugge.** Natuureducatieve wandeling in de Romboutswerv en de Verse Vaart -b- 9 u Markt, Damme -l- Guido Orbie 050/39 60 92 -e- 12u30 -m- flora's en veldgidsen.

***Gent.** Natuureducatieve dagtocht naar Zeeuws-Vlaanderen (NL) (Thema: Trekvogels) -b- 8 u Sint-Pietersplein, Gent -l- Daniël Danhieux 09/228 06 12 -e- 18 u -m- veldgidsen, ev. telescoop, verrekijker en picknick met drank.

Kievit. Educatieve fietstocht langs de Zes Aarden -b- 13u30 kerk van Beerse-Centrum -l- Daniël Josten -e- 17 u -m- gidsen en verrekijker.

Krekel-Anzegem. Educatieve fietsdagtocht naar Avelgem -b- 10 u De Stringe, Vichte -info- Philippe Debaene 056/77 88 88 -e- 17 u -info- 's middags wordt er een "groene" picknick genuttigd.

***Midden-Kempen.** Natuureducatieve dagtocht naar het Verdrongen Land van Saeftinge -info- inschrijven voor 10 augustus bij Jef Sas 014/31 26 57 of Jan De Schepper 014/81 12 53 -m- laarzen, verrekijker, picknick en reservekledij!

***Midden-Limburg.** Natuureducatieve wandeling op de Platwijers -b- 9 u Paalsteen, einde Paalsteenstraat, Hasselt-Kuringen -l- Marc Lodewijckx en Ludo Grouwels 011/81 75 22 -e- 12 u -m- verrekijker en laarzen.

***Netevallei.** Natuureducatieve wandeling te Westerlo met bezoek aan het reservaat De Kwarekken -b- 13u15 Wielewaallokaal, Hallaar of 14 u kerk van Westerlo -l- Staf De Roover 016/69 94 40 -e- 17 u.

***Netevallei.** Natuureducatieve florawandeling te Hulshout -b- 9 u kerk van Westmeerbeek -l- L. Schellens -e- 12 u.

***Netevallei.** Natuureducatieve wandeling aan de Lodijk te Heist-op-den-Berg -b- 13u30 café Lodijk -l- Olivier Heylen en Wilfried Wouters -e- 17 u.

Ninove. Vogeltrektocht -b- nabij de bunker, einde Begaardenstraat, grens Meerbeke-Roosdaal -info- we tellen van zonsopgang tot zonsopgang; bij slecht weer of mist gaat de activiteit niet door; men kan vooraf Joost Mertens 053/66 06 34 of Kris De Wit 054/32 52 65 contacteren.

***Noord-Limburg.** Natuureducatief ornithologisch ringwerk in het reservaat De Kiefoek -info- voor meer inlichtingen bellen naar Albert Geuens 011/73 27 44.

Scheldeland. Educatieve fietstocht door het Waasland -b- 13u15 Markt van Wetteren, Marktplein -l- Willy De Schutter -e- 17u30 -m- fiets in goede staat en natuurgidsen -info- voor het vervoer van de fietsen van Wetteren naar Zele is een aanhangwagen voorzien.

***Schelde-Leie.** Natuureducatieve wandeling in de Leyhoek te Asten -b- 14 u sas over de Leie, einde Hellestraat, Astene -l- Daniël Packet 056/60 15 94 -e- 17 u -m- laarzen, verrekijker en veldgidsen.

***s Heerenbosch.** Natuureducatieve wandeling in het natuurgebied Vlassenbroek (Thema: Water) -b- 10 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde -l- Gustaaf Van Gucht -e- 12 u -m- stevig schoeisel of laarzen bij regenweer en verrekijker.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur" : Schilderwerken en beeldhouwwerken van Koen Rosschaert en Bob Stadius -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde -l- Pol Meert 052/41 18 85 -e- 19 u -info- kunsttentoonstelling ten voordele van aankopen van natuurgebieden.

***Turnhout.** Natuureducatieve wandeling in het Zwart Water -b- 14 u parkeerstrook, Ring, Steenweg op Baarle-Hertog -l- Mark Smets -e- 17 u.

***Vaartland.** Natuureducatieve dagtocht naar het Molsbroek te Lokeren en het Noordelijk Eiland te Wintam -b- 7 u 't Pleintje, A. Van Landeghemplein of 8 u ontvangscentrum Molsbroek, Lokeren -l- Désiré Tierens 03/886 90 72 -e- 17 u -m- verrekijker en vogelgids.

Waregem. Beheerswerken: Maaien en hooien op De Zavelput -b- 7u30 Stedelijk natuurreservaat De Zavelput -l- Peter Depodt 056/61 04 55 of Jean-Marie Van den Meerschaut 056/68 04 58 -m- aangepaste werkkledij, werkhandschoenen, stevig schoeisel en ev. picknick -info- drank (koffie, frisdrank en bier) wordt u gratis aangeboden, iedereen is op gelijk welk moment van de dag van harte welkom!

Westland. Educatieve fietstocht langs de Zwinroute -b- 10 u station van Ieper -l- Patrick Verhelle 057/20 17 99 -e- 18 u -m- fiets, pomp, verrekijker en picknick met drank.

***Zoniën.** Natuureducatief bezoek aan de tentoonstelling "Kus van de Kikker" te Brussel -b- 14 u Postmuseum, Grote Zavel 40, Brussel -l- Nico Willemsens -e- 17 u.

***Zwalmvallei.** Natuureducatieve wandeling in de Scheldeweiden van Schelderode en Melsen -b- 14 u kerk van Schelderode -l- Frank De Waele 055/42 78 40 -e- 17u30 -m- flora en verrekijker.

22

***Meetjesland.** Natuureducatieve plantenwandeling in de omgeving van de Noorddijk te Watervliet (PWG) -b- 19u30 brug over het Leopoldskanaal, Watervliet -l- Chris Bruggeman -e- 22u30 -m- plantengids en loep.

23

***Brechtse Heide.** Natuureducatieve determinatieavond (Thema: Zomerbloeiers) -b- 19u30 lokaal VMPA, Schildepark, De Pont 45, Schilde -l- Agnes Ligtvoet -e- 22 u -m- flora (Heimans), loep en planten.

***Groot-Haaltert.** Natuureducatieve planteninventaristiewandeling -b- 19 u De Pelsmaeker, lichten aan Expressweg N45 -info- Axel Neuckermans 054/32 45 29.

***Zuid-West-Vlaanderen.** Natuureducatieve vleermuizenexcursie aan de Vaarttaluds te Moen -b- 20 u Sint-Pietersbrugje, Kraaibosensstraat, Moen -l- Sven Verkem 014/ 47 29 50 -e- 23 u -m- zaklamp, laarzen en ev. bat-detector.

24

***Mandelstreke.** Natuureducatieve vierdaagse van 24 tot 27 augustus naar Zuid-Holland (NL) -b- 6u45 P. firma Soenen, Wijnendaelestraat 188, Roeselare op 24ste -l- Cien De Roo -m- verrekijker, telescoop, laarzen, natuurgidsen en guldens -info- Philippe Deprez 050/34 78 24.

***Noorderkempen.** Natuureducatieve vogeltocht naar de Vlaamse kust -b- 6 u kerk van Wuustwezel -l- Joris Elst 0477/21 60 56 of 03/669 69 16 -e- 18 u -m- verrekijker, telescoop, picknick met drank en 160 F voor inkom Het Zwin.

25

***Zuid-West-Vlaanderen.** Natuureducatieve muizenexcursie aan de Vaarttaluds te Moen (Muizen vangen met life-traps) –b- 19u30 Sint-Pietersbrugje, Kraaibossenstraat, Moen –l- Sven Verkem 014/ 47 29 50 –e- 23u30 –m- zaklamp en laarzen.

26

***Demervallei.** Natuureducatieve dagtocht naar de Hoge Venen –b- 7u30 kerk van Engsbergen –l- Florent Mangelschots 013/66 46 18 –e- 18 u –info- vervoer met eigen wagens; inschrijven verplicht voor 23/8 bij Florent Mangelschots.

***Groot-Haaltert.** Nacht van de Vleermuis –info- verdere informatie bij Joachim De Maeseneer.

***Lier.** Natuureducatieve plantenwandeling in De Laenenbemd (PWG) –b- 9 u kerk van Liezele –l- André Van den Bergh –e- 17 u –m- flora's, loop, picknick en drank.

Netevallei. Bio-barbecue –b- 18 u parochiezaal van Hallaar, Broekstraat –l- Chris Segaert 015/22 01 06.

***Ninove.** Natuureducatieve plantenwandeling in de Sluijst Meersen (PWG) –b- 9 u hoek Brusselsesteenweg en Eggerstraat-Noord, Ninove –l- Marleen Gabriëls 054/34 14 85 en Gery De Munter –e- 12 u –m- plantengids, loop, laarzen en warme kledij.

Ninove. Beheerswerken in de Venebroeken –b- 9 u en 13 u Venebroeken of veldweg kruispunt Elisabethlaan-Albertlaan –l- Geert Rohaert 054/32 82 18 –info- vooraf Geert Rohaert contacteren.

***Pajottenland.** Natuureducatieve avondwandeling in de Schelde-meersen –b- 17 u kerk van Schelderode (Merelbeke) –l- Laurent Verschuere 09/224 44 30 –e- 20u30 –m- verrekijker, veldgidsen en loop.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur" : Schilderwerken en beeldhouwwerken van Koen Rosschaert en Bob Stadius –b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde –l- Pol Meert 052/41 18 85 –e- 18 u –info- kunsttentoonstelling ten voordele van aankopen van natuurgebieden.

***s Heerenbosch.** Beheerswerken in de Vlassenbroekse Polder –b- 8u30 Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde –l- Jan Van Belle en Paul Van Geet –e- 12 u –m- werkkledij, laarzen en veiligheidshandschoenen –info- gratis drankvoorziening.

Westland. Determinatie en beheerswerken in de Kleiputten te Ploegsteert –b- 13 u Steenbakkerij, rue Tourquet 228, Ploegsteert –l- José Tahon 056/55 50 41 –e- 18 u –m- laarzen, reservekledij en verrekijker –info- er zijn douchefaciliteiten.

27

Antwerpen-Centrum. Educatieve fietstocht rond de grensstreek met Nederland –b- 9u30 Fort van Lillo –l- Louis Vanhooydonck –e- 17 u –m- regenkledij, picknick, enkele guldens en fiets in goede staat.

***Brugge.** Natuureducatieve dagtocht naar Schouwen-Duiveland (NL) –b- 7u30 stipt station van Brugge, kant Groene Poort, Sint-Michiels (Brugge) –l- Patrick Keirsebilck 050/82 37 16 –e- 20 u –m- verrekijker, veldgidsen, picknick met drank en enkele guldens –info- carpooling.

***Brussel.** Natuureducatieve vogelwandeling op Blokkersdijk –b- 14 u noordelijk deel P. FINA-station, bij afrit Rumst van E19 richting Antwerpen –l- Eric De Leeuw 02/701 65 49 –e- 17 u –m- gepaste kledij, gidsen, verrekijker en telescoop.

***Dubbelloof-Westerlo.** Deelname aan de Kempendag : Natuureducatieve wandelingen langs de meanderende Netevallei –b- 9 u, 10 u, 11 u, 13 u, 14 u, 15 u en 16 u weide achter sporthal van Westerlo-Centrum –info- Hortense Dupont 014/54 54 83 –info- deelnameprijs is 50 F, incl. kortingsbon van 20 F voor glas Gageleer.

***Dubbelloof-Westerlo.** Deelname aan de Kempendag : Natuureducatieve geleide bezoeken aan het kasteel en park van Jeanne de Merode –b- 10 u, 13 u en 15 u achter het kasteel van de Merode, aan het gemeentehuis –info- Hortense Dupont 014/54 54 83 –info- vooraf reserveren op het nummer 014/54 54 83; inschrijven ter plaatse kan zolang er nog plaats is.

***Fruitstreek.** Natuureducatieve wandeling op de Brunsummer heide –b- 7 u Gemeentehuis van Wellen –l- Dirk Ottenburghs –e- 10 u.

***Klein-Brabant.** Deelname aan Kempendag : Natuureducatieve wandeling te Westerlo –b- 8 u station van Bornem of 8u15 station van Puurs –info- An Peeters 03/889.14.39.

***Midden-Limburg.** Natuureducatieve wandeling op de Tenhaagdoornheide –b- 9 u ingang van Limburg Golf, langs weg Houthalen-Zwartberg –l- Sylveer Bloemen –e- 12 u –m- loop en verrekijker.

Ninove. Vogeltrektelling –b- nabij de bunker, einde Begaardenstraat, grens Meerbeke-Roosdaal –info- we tellen van zonsopgang tot zonsondergang; bij slecht weer of mist gaat de activiteit niet door; men kan vooraf Joost Mertens 053/66 06 34 of Kris De Wit 054/32 52 65 contacteren.

***Noord-Limburg.** Natuureducatief ornithologisch ringwerk in het reservaat De Kiefhoek –info- voor meer inlichtingen bellen naar Albert Geuens 011/73 27 44.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur" : Schilderwerken en beeldhouwwerken van Koen Rosschaert en Bob Stadius –b- 14 u Galerij

Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde –l- Pol Meert 052/41 18 85 –e- 19 u –info- kunsttentoonstelling ten voordele van aankopen van natuurgebieden.

***Vlaamse Ardennen.** Natuureducatieve wandeling in en rond het Louvierenbos vanuit Opbrakel –b- 14 u kerk van Opbrakel, Sint-Martensstraat –l- Lieven Kinds 09/383 71 39 –e- 17 u –m- laarzen, verrekijker en veldgidsen.

Westland. Barbecue met wandelzoektocht –b- 11 u Komerestraat 6, Geluwe –l- Mario Hanssens –m- verrekijker –info- Damienne Ronsse 057/20 17 99.

***Zuid-Limburg.** Natuureducatieve avondwandeling in De Kevie –b- 20 u Natuur Educatief Centrum De Kevie, Oude Blaarstraat 7, Tongeren –l- Martin Ketelslegers en Albert Dumont 0477/79 14 35 –e- 23 u.

29

***Meetjesland.** Natuureducatieve lesavond over varens (PWG) –b- NCMV-lokaal, Garenstraat 10, Eeklo –l- William White.

30

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve vleermuizenexcursie in de Vloeiweiden te Lommel-Kolonie –b- 20 u Wateringhuis, einde Koloniestraat, Lommel-Kolonie –l- Sven Verkem 014/47 29 50 –e- 23 u.

SEPTEMBER

1

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve muizenexcursie : Muizen vangen met life-traps –b- 19u30 Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-Kolonie –l- Sven Verkem 014/47 29 50 –e- 23u30 –m- zaklamp en laarzen.

2

Dubbelloof-Westerlo. Beheerswerken in de Kwarekken –b- 9 u Marly-brug, Westerlo –l- Marc Van den Bruel 014/54 97 54 –e- 12 u –m- werkkledij.

Geraardsbergen. Pensenkermis –b- 12 u Koetsenhuis van abdij van Geraardsbergen –info- Rudy Stevens 054/41 97 02 –e- 18 u.

Groot-Haaltert. Trekvogeltellingen –info- afspreken met Geert Elskens 053/83 53 63.

***Nationale Werkgroep Botanie.** Natuureducatieve plantenstudietoet in De Korhaan te Arendonk (PWG) –b- 9 u op brug van afrit 25 (E34) richting Oud-Turnhout –l- Gie Luyts 014/41 67 45 –e- 17 u –m- laarzen, loop, flora's en picknick.

***Netevallei.** Natuureducatieve florawandeling in de Wilders te Geel –b- 9 u Netebrug, baan Geel-Winkelom Heide –l- Jan Dirckx –e- 12 u.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve muizenexcursie : Muizen vangen met life-traps –b- 19u30 Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-Kolonie –l- Sven Verkem 014/47 29 50 –e- 23u30 –m- zaklamp en laarzen.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur" : Schilderwerken en beeldhouwwerken van Koen Rosschaert en Bob Stadius –b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde –l- Pol Meert 052/41 18 85 –e- 18 u –info- kunsttentoonstelling ten voordele van aankopen van natuurgebieden.

Zuid-Limburg. Beheerswerken in De Kevie –b- 9 u Natuur Educatief Centrum De Kevie, Oude Blaarstraat 7, Tongeren –l- Roger Nijssen 012/23 53 60 –e- 18 u.

3

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve dagtocht naar Zeeland (NL) : Observatie en determinatie van steltlopers –b- 8 u station Oude God, Lode Dossellei, Mortsel –l- Luc Van Schoor 03/353 09 77 –e- 18u30 –m- verrekijker, telescoop, vogelgids, fototoestel, laarzen bij regenweer, stevig schoeisel, picknick en enkele guldens –info- mits de leiding te verwittigen kan men om 8u20 aansluiten aan de kruising Leuvenberg-Havenweg, richting Bergen-op-Zoom.

***Bree.** Natuureducatieve wandeling in De Luysen en omgeving –b- 14 u P. De Luysen, einde Mariahofstraat, Bree –l- Jos Gorssen –e- 17 u.

***Brussel.** Natuureducatieve vogelwandeling aan de bezinkingsputten van de suikerfabriek van Tienen : Steltlopers en waadvogels op trek –b- 8u30 afrit 25, richting Tienen op E40 Brussel-Luik –l- Paul Herroelen 016/73 40 69 –e- 12 u –m- gepast schoeisel, gidsen en verrekijker.

***Groot-Haaltert.** Natuureducatieve alternatieve energiewandeling –b- 14u30 Gotegeemolen, Gotegemstraat 1, grens Erpe-Mere en Haaltert –l- Filip Temmerman –e- 17u30.

***Lier.** Natuureducatieve dagtocht naar de Ourthe –b- 8 u fietsstalling, kant Leopoldplein, station van Lier –l- Fons Ceusters –e- 19 u –m- verrekijker, stevig schoeisel en picknick met drank –info- Jean-Pierre Pihay 03/411 11 45.

Mandelstreke. Natuureducatieve fauna- en florawandeling in de Kleiputten te Rumbekke -b- 10 u P. Babillestraat, Rumbekke -l- Albrecht Veranneman -e- 12u30 -m- laarzen en verrekijker.

***Midden-Kempen.** Natuureducatieve roofvogelobservatie aan de Ronde Put te Postel -b- 9 u brug 2, Postel ter Heyde, weg Retie-Postel -info- Jef Sas 014/31 26 57 -e- 12 u -m- verrekijker, telescoop, vogelgids en zitstoeltje.

***Nete en Aa.** Natuureducatieve spinnenwandeling in het Olens Broek -b- 14 u De Pastorie, Lichtaartseweg 128, Olen -l- Rob Bosmans -e- 17 u -m- loop en spinnengids.

***Netevallei.** Natuureducatieve florawandeling in de Hoge Weg-beemden te Booischot -b- 9 u Pallieterhoeve, IJzerenweg 21, Booischot -l- Olivier Heylen -e- 12 u.

***Ninove.** Natuureducatieve wandeling in de Venebroeken (Thema: Zweekvliegen) -b- 14u30 P. sporthal, achter zwembad, einde Parklaan, Ninove -l- Claude Decorte -e- 17u30.

Ninove. Vogeltrektelling -b- nabij de bunker, einde Begaardenstraat, grens Meerbeke-Roosdaal -info- we tellen van zonsopgang tot zonsondergang; bij slecht weer of mist gaat de activiteit niet door; men kan vooraf Joost Mertens 053/66 06 34 of Kris De Wit 054/32 52 65 contacteren.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur": Schilderwerken en beeldhouwwerken van Koen Rosschaert en Bob Stadius -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde -l- Pol Meert 052/41 18 85 -e- 19 u -info- kunsttentoonstelling ten voordele van aankopen van natuurgebieden.

***Turnhout.** Natuureducatieve wandeling in de Dombergheide -b- 14 u parkeerstrook aan Ring, Steenweg op Baarle-Hertog, Turnhout -l- Kris Verheyen -e- 17 u.

***Vlaamse Ardennen.** Natuureducatieve vogelobservatiewandeling in de moerassen van Harchies -b- 8 u kerk van Leupegem, Dr. De Wolfplein -l- Willy Aelvoet 055/31 67 30 -e- 13 u -m- laarzen, vogelgidsen en verrekijker.

***Paddestoelenwerkgroep Vlaams-Brabant.** Natuureducatieve late zomerexcursie: Determinatie van paddestoelen in het veld -b- 9 u kapel van Bevingen, Bevingenstraat, Neigem -l- Hans Vermeulen 014/47 29 55 -e- 12 u -m- gidsen en laarzen.

***Westland.** Natuureducatieve watervogelwandeling in de Verdronden Weide -b- 9u30 Vijverhuis, Vijverdreef 2, Zillebeke -l- Rudy Claeys 057/20 24 54 -e- 12 u -m- laarzen, telescoop en verrekijker.

***Zuid-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in De Kevie -b- 14 u Natuur Educatief Centrum De Kevie, Oude Blaarstraat 7, Tongeren -l- Roger Nijssen 012/23 53 60 en Nico Mathias -e- 17 u.

***Zwalmvallei.** Natuureducatieve dagtocht naar de moerassen van Harchies -b- 8 u Markt, Zottegem -l- Frank De Waele -e- 17 u -m- wandelschoenen, verrekijker en flora.

6

***Paddestoelenwerkgroep Antwerpen.** Natuureducatieve late zomerexcursie: Determinatie van paddestoelen in het veld -b- 9 u Groene Huis, Bokrijk -l- Hans Vermeulen 014/47 29 55 -e- 12 u -m- gidsen en laarzen.

7

***Paddestoelenwerkgroep Limburg.** Natuureducatieve late zomerexcursie: Determinatie van paddestoelen in het veld -b- 9 u kapel van Bevingen, Bevingenstraat, Neigem -l- Hans Vermeulen 014/47 29 55 -e- 12 u -m- gidsen en laarzen.

8

***Midden-Kempen.** Natuureducatieve glimwormenwandeling in De Most te Balen -b- 19u30 taverne De Kei, Keiheuvel, aan vliegveld, Balen -l- Michel Van Buggenhout -e- 22u30 -m- zaklamp en laarzen -info- Jan De Schepper 014/81 12 53.

9

Groot-Haaltert. Trekvogeltellingen -info- afspreken met Geert Elsken 053/83 53 63.

***Lier.** Natuureducatieve plantenwandeling in de Amblèvevallei (PWG) -b- 9 u kerk van Martinrive (Rouvieux-Sprimont) -l- André Van den Bergh -e- 17 u -m- flora's, loop, picknick en drank.

Nete en Aa. Beheerswerken in het Zammelsbroek -b- 9 u en 13 u kerk van Zammel -l- Jan Van Reusel -e- 17 u.

***Netevallei.** Natuureducatieve florawandeling in De Meren te Meerhout -b- 9 u taverne De Luihof, Meerhout -l- Jan Dirkx -e- 12 u.

***Ninove.** Natuureducatieve plantenwandeling in de omgeving van de spoorweg richting Geraardsbergen (PWG) -b- 9 u taverne Den Dollar, hoek Albertlaan en Elisabethlaan, Ninove -l- Marleen Gabriëls 054/34 14 85 en Gery De Munter -e- 12 u -m- plantengids, loop, laarzen en warme kledij.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur": Schilderwerken en beeldhouwwerken van Koen Rosschaert en Bob Stadius -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde -l- Pol Meert 052/41 18 85 -e- 18 u -info- kunsttentoonstelling ten voordele van aankopen van natuurgebieden.

10

***Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve dagtocht naar Zeeland (NL) -b- 9 u kruispunt Driehoek (genaamd Stabroekse Steenweg) en Kapelse Steenweg -l- Jef Van Ammel -e- 17 u -m- verrekijker, ev. telescoop, picknick, enkele guldens en laarzen bij regenweer.

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve paddestoelenwandeling in het Vrieselhof -b- 8u30 station Oude God, Lode Dosfellei, Mortsel of 9 u P. Provinciaal Domein Vrieselhof, Oelegem -l- Lieve Deceuninck 03/455 92 79 of 075/26 81 67 -e- 12u15 -m- loop, fototoestel, laarzen bij regenweer en ev. paddestoelengids.

Bree. Educatieve fietstocht afgewisseld met korte wandelingen -b- 9 u stadplein van Bree, aan fontein -l- Patrick Hermans en René Moors 089/47 70 64 -e- 18 u -m- goede fiets, picknick en verrekijker. -info- er wordt gezocht naar een drankgelegenheid.

***Brussel.** Natuureducatieve dagtocht naar Zeeland (NL): Najaartrek -b- 8 u brug Weerde-Hofstade over E19 Brussel-Antwerpen, afrit 11 -l- Eric De Leeuw 02/701 65 49 -e- 18 u -m- stevig schoeisel, gidsen, verrekijker, telescoop, picknick met drank en enkele guldens -info- carpooling wordt aanbevolen.

***Dubbelloof-Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in het Engels Kamp te Tongerlo -b- 14 u Engels Kamp, Tongerlo -info- Hilde Peeters 014/54 14 38 -e- 17 u -m- wandelkledij.

***Klein-Brabant.** Natuureducatieve ringdemonstratie in het Broek Denaeyer te Willebroek -b- 8 u station van Bornem of 8u15 station van Puurs -l- Hendrik D'Hertefelt 03/889 72 86 -e- 12 u.

***Lier.** Natuureducatieve wandeling in het Viersels Gebroek -b- 14 u kerk van Viersel -l- Maarten Jacobs 03/484 66 18 -e- 17 u -m- laarzen en verrekijker.

Mandelstreke. Natuureducatieve wandeling in De Mandelhoek (Thema: Vruchten en zaden van wilde planten) -b- 9u30 ingang De Mandelhoek, Waterstraat, Ingelmunster -l- Henri Tilleman -e- 12 u -m- verrekijker en plantenloop.

***Midden-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in De Maten -b- 9 u Sluis van Diepenbeek, brug over Albertkanaal -l- Carlo Vanderydt -e- 12 u -m- laarzen, verrekijker en telescoop.

***Nete en Aa.** Natuureducatieve heidewandeling op de Teunenberg te Olen -b- 14 u Bulestraat, Olen -l- Jan Claes 014/21 40 12 -e- 16 u -info- wandeling is gericht naar rolwagengebruikers en ook andere belangstellenden zijn welkom; na afloop wordt er een drankje aangeboden door het gemeentebestuur van Olen.

***Ninove.** Natuureducatieve paddestoelenwandeling in het Neigem-bos -b- 14u30 kapel van Bevingen, Bevingenstraat, Neigem -l- Herman Lemaire -e- 17u30.

Ninove. Vogeltrektelling -b- nabij de bunker, einde Begaardenstraat, grens Meerbeke-Roosdaal -info- we tellen van zonsopgang tot zonsondergang; bij slecht weer of mist gaat de activiteit niet door; men kan vooraf Joost Mertens 053/66 06 34 of Kris De Wit 054/32 52 65 contacteren.

***Scheldeland.** Natuureducatieve vogelobservatietoet langsheen de Westerschelde -b- 8 u markt van Wetteren, Marktlein -l- Antoon Blondeel -e- 17u30 -m- laarzen, verrekijker, vogelgidsen en picknick met drank -info- verplaatsing gebeurt met eigen wagens en is kostendelend.

***Scheldevallei.** Natuureducatieve wandeling in het Bos 't Ename -b- 14 u kerk van Ename, Enameplein -l- Guido Tack 055/30 25 89 -e- 17 u -m- laarzen, verrekijker en veldgidsen.

***s Heerenbosch.** "Kunst voor natuur": Schilderwerken en beeldhouwwerken van Koen Rosschaert en Bob Stadius -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek 186A, Dendermonde -l- Pol Meert 052/41 18 85 -e- 19 u -info- kunsttentoonstelling ten voordele van aankopen van natuurgebieden.

***Voorkempen.** Natuureducatieve dagtocht naar Het Markiezaat, Oosterdam en Sint-Philipsland (NL): Op zoek naar vogels -b- 9 u kerk van 's Gravenwezel -l- Marcel Couwels -e- 17 u -m- laarzen, verrekijker en picknick met drank.

12

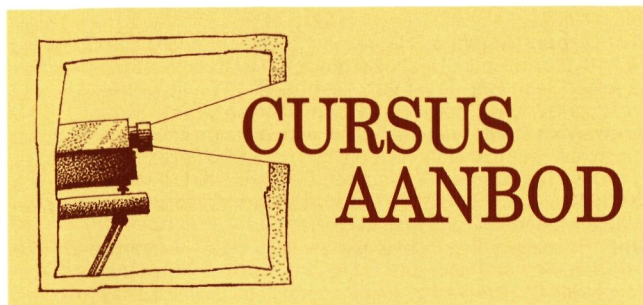
***Meetjesland.** Natuureducatieve plantenwandeling in het centrum van Eeklo (PWG) -b- 19u15 P. CM, Raamstraat, Eeklo -l- William White en Chris Bruggeman -e- 22 u -m- plantengidsen.

13

***Scheldevallei.** Natuureducatieve vogelwerkgroepavond -b- 20 u Stedelijk Centrum, Heurnestraat, tegenover Maalderijstraat, Heurne -l- Norbert Desmet 055/38 96 72 -e- 22u30.

15

***Demervallei.** Natuureducatieve paddestoelenwandeling te Engsbbergen -b- 9 u kerk van Engsbbergen -l- Florent Mangelschots 013/66 46 18 -e- 12 u -m- paddestoelengidsen.

Het cursusaanbod wordt georganiseerd door NME De Wielewaal en staat onder begeleiding van cursusleiders van NME De Wielewaal.

ONGEWERVELDEN

Brugge

Cursus "Vlinders"

Waar en wanneer:

Theorie: Stadsnatuurcentrum Beisbroek, Zeeweg, Sint-Andries

Op 04/08 van 9 tot 12 u

Praktijk: Excursie op 04/08 van 14 tot 17 u

Inschrijvingsgeld: 200 F/persoon

Info: Roland Van Nieuwenhuyze : 050/82 64 79

Geraardsbergen

Cursus "Spinnen"

Waar en wanneer:

Theorie: Natuur Educatief Centrum De Helix, Hoogvorst 2, Grimmin-ge

Op 15/09 van 20 tot 22u30

Praktijk: Excursie op 17/09 van 14 tot 17 u

- 17/09 : P. Focus, Zonnebloemstraat, Geraardsbergen

Info: Rudy Stevens : 054/41 97 02

Lier

Cursus "Vlinders"

Waar en wanneer:

Theorie: vergaderzaaltje van café Schaekbert, Zimmerplein, Lier

Op 18/08 en 25/08, telkens van 19u30 tot 22u30

Praktijk: Excursie op 26/08 van 14 tot 17 u

- 26/08 : P. van Kruiskensberg, Bevel

Inschrijvingsgeld: inschrijven door storting van 300 F/leden en 400 F/niet-leden op rekening 000-0606834-02 van Yves Peeters met vermelding "Vlindercursus".

Info: Karl Van Rompaey : 03/488 44 91

Noorderkempem

Cursus "Libellen"

Waar en wanneer:

Theorie en praktijk: Natuur Educatief Centrum De Vroente, Putsesteenweg 129, Kalmthout

Theorie van 9u30 tot 12u30 en praktijk van 13u30 tot 16u30

Inschrijvingsgeld: 200 F/leden en 300 F/niet-leden te storten op rekening 000-0415380-26 van afdeling Noorderkempem met vermelding van "cursus libellen" + naam deelnemer. Gelieve op voorhand de verantwoordelijke te verwittigen.

Info: Joris Pinseel : 03/667 57 97

PLANTEN

Gent

Cursus "Zomerflora"

Waar en wanneer:

Praktijk: Excursies op 11/07 en 25/07, telkens van 18u30 tot 21u30

- 11/07 : kerk van Munte (Merelbeke) (Tussen bos en heide)

- 25/07 : kerk van Sint-Martens-Latem (Op zandig akkergebied)

Inschrijvingsgeld: Gratis

Info: Daniel Danhieux : 09/228 06 12

Gent

Cursus "Nazomerflora"

Waar en wanneer:

Praktijk: Excursies op 10/08 en 22/08, telkens van 18u30 tot 21u30

- 10/08 : kerk van Merendree (In een meersengebied)

- 22/08 : kerk van Drongen (In een koutergebied)

Inschrijvingsgeld: Gratis

Info: Daniel Danhieux : 09/228 06 12

Ronse

Cursus "Flora van de spoorweg"

Waar en wanneer:

Praktijk: Excursies op 26/08 en 09/09, telkens van 14 tot 17 u

- 26/08 : kerk van Klijpe (Ronse), Zonnestraat

- 09/09 : station van Ronse, Stationsstraat

Inschrijvingsgeld: Gratis

Info: Karel De Waele : 09/386 45 60

VOGELS

Bree

Cursus "Vogeltrek"

Waar en wanneer:

Theorie: ontmoetingscentrum van Bree

Op 13/09 en 20/09, telkens van 19u30 tot 22u30

Praktijk: Excursies op 14/10 en 28/10

- 14/10 : stadsplein van Bree, aan fontein om 7u30

- 28/10 : stadsplein van Bree, aan fontein om 8 u

Inschrijvingsgeld: inschrijven bij Koen Leysen : 011/26 54 80 (maa+vrij) en 014/47 29 55 (din-zat)

Info: Koen Leysen

Fruitstreek

Cursus "Roofvogels"

Waar en wanneer:

Theorie: bezoekerscentrum Nieuwenhoven, Sint-Truiden

Op 16/09 en 30/09, telkens van 9 tot 12 u

Praktijk: Excursie op 19/11

- 19/11 : Europaparking, Sint Truiden om 7 u

Inschrijvingsgeld: inschrijven bij Koen Leysen 014/47 29 55

Info: Yvon Princen : 016/56 84 35

Mandelstreek

Cursus "Watervogels"

Waar en wanneer:

Theorie: restaurant Chopin, Brugsesteenweg 459, Mammoetcenter 2

Op 15/09 en 29/09, telkens van 20 tot 22u30

Praktijk: Excursies op 19/11 en 10/12

Afspraken voor de wandelingen worden tijdens de eerste theorieles gemaakt

Inschrijvingsgeld: 150 F/leden en 250 F/niet-leden, telefonisch inschrijven bij Philippe Deprez en ter plaatse betalen.

Info: Philippe Deprez : 050/34 78 24

Noorderkempem

Cursus "Ringwerk, rui en migratie"

Waar en wanneer:

Theorie: Natuur Educatief Centrum De Vroente, Putsesteenweg 129, Kalmthout

Op 10/08 en 14/09, telkens van 19u30 tot 22u00

Praktijk: Excursies op 19/08 en 21/10

- 19/08 : Natuur Educatief Centrum De Vroente, Putsesteenweg 129, Kalmthout
 - 21/10 : kerk van Essen-Horendonk van 7u30 tot 10u30
 Inschrijvingsgeld: 300 F/leden en 400 F/niet-leden te storten op rekening 000-0415380-26 van afdeling Noorderkempem met vermelding van "cursus ringwerk" + naam deelnemer. Gelieve op voorhand de verantwoordelijke te verwittigen.
 Info: Joris Elst : 03/669 69 16

PADDESTOELEN

Antwerpen-Zuid

Cursus "Paddestoelen voor beginners"

Waar en wanneer:

Theorie: Op 30/08 en 26/10, telkens van 20 tot 23 u

- 30/08 : De IJsvogel, Legerstraat 40, Wilrijk

- 26/10 : Bioruimte van het RUCA, Groenenborgerlaan 171, Wilrijk

Praktijk: Excursies op 02/09, 09/09, 16/09, 23/09, 30/09, 07/10, 14/10 en 21/10, telkens van 9 tot 12 u

- 02/09 : Schildehof, einde Bellevuedreef, P. van Oranjerie

- 09/09 : Het Rot op Linkeroever, Terminus Tram 15, ter hoogte van Gazet van Antwerpen

- 16/09 : Peerdsbos, P. taverne De Melerij, Bredabaan 93

- 23/09 : Hobokense Polders, station van Hoboken, Berkenrodelei

- 30/09 : Hof ter Zielbeek, P. tegenover Hof ter Zielbeek, Kasteelstraat, Puurs

- 07/10 : Schildehof, einde Bellevuedreef, P. van Oranjerie

- 14/10 : Terhaegen, kerk van Terhagen (tussen Boom en Rumst)

- 21/10 : Renaissance te Oostmalle

Inschrijvingsgeld: inschrijven bij Catherine Vandercruyssen, tel. 03/288 81 07, e-mail catherine.vandercruyssen@pandora.be, fax 03/288 81 14. Het cursusgeld van 700 F dient gestort te worden op rekening 000-0178083-88 van afdeling Antwerpen-Zuid met vermelding "paddestoelencursus beginners" + uw telefoonnummer. Niet-leden betalen 1400 F en zijn dan automatisch lid tot einde 2001. Inschrijven is mogelijk vanaf 15 juli tot 30 augustus.

Info: Catherine Vandercruyssen : 03/288 81 07

Meebrengen: loop en plantengidsen

Antwerpen-Zuid

Cursus "Paddestoelen voor gevorderden"

Waar en wanneer:

Theorie: Op 30/08 en 26/10, telkens van 20 tot 23 u

- 30/08 : De IJsvogel, Legerstraat 40, Wilrijk

- 26/10 : Bioruimte van het RUCA, Groenenborgerlaan 171, Wilrijk

Praktijk: Excursies op 01/09, 08/09, 15/09, 22/09, 29/09, 06/10, 13/10 en 20/10, telkens van 9 tot 12 u

- 01/09 : De Inslag, Kerkedreef volgen tot aan ronde P. De Inslag

- 08/09 : Peertsbos, P. Herenkleding Wellens, autosnelweg naar Turnhout, afrit 20

- 15/09 : Broek van Blaasveld, P. in Broekstraat, Blaasveld (Willebroek)

- 22/09 : Peerdsbos, P. taverne De Melerij, Bredabaan 93

- 29/09 : Schildehof, einde Bellevuedreef, P. van Oranjerie

- 06/10 : Fort van Merksem

- 13/10 : Park van Brasschaat, aan Kasteel van Brasschaat

- 20/10 : Fort van Walem, Watertoren van Walem op N1 van Morstel naar Mechelen

Inschrijvingsgeld: inschrijven bij Catherine Vandercruyssen, tel. 03/288 81 07, e-mail catherine.vandercruyssen@pandora.be, fax 03/288 81 14. Het cursusgeld van 700 F dient gestort te worden op rekening 000-0178083-88 van afdeling Antwerpen-Zuid met vermelding "paddestoelencursus beginners" + uw telefoonnummer. Niet-leden betalen 1400 F en zijn dan automatisch lid tot einde 2001. Inschrijven is mogelijk vanaf 15 juli tot 30 augustus.

Info: Catherine Vandercruyssen : 03/288 81 07

Meebrengen: loop en plantengidsen

Midden-Kempem

Cursus "Paddestoelen"

Waar en wanneer:

Theorie: Ecocentrum De Goren, Postelsesteenweg 71, Mol

Op 14/09 en 21/09, telkens van 20 tot 23 u

Praktijk: Excursies op 17/09, 24/09 en 01/10, telkens van 14 tot 17 u

- 17/09 : brug aan sas 3, De Maat, Mol-Postel

- 24/09 : Buitengoor en Meergoor, afspraak aan Ecocentrum De Goren, Mol

- 01/10 : taverne De Kei, Keiheuvel, aan vliegveld, Balen

Inschrijvingsgeld: inschrijven bij Jef Sas

Info: Jef Sas : 014/31 26 57

Nete en Aa

Cursus "Paddestoelen"

Waar en wanneer:

Theorie: De Pastorie, Lichtaartseweg 128, Olen

Op 18/09 en 25/09, telkens van 20 tot 23 u

Praktijk: Excursies op 23/09, 07/10 en 21/10, telkens van 14 tot 17 u

- 23/09 : Peerdsbos te Herentals

- 07/10 : Olens Broek te Olen

- 21/10 : Teunenbergh te Olen

Inschrijvingsgeld: 500 F/leden en 700 F/niet-leden

Info: Eddy Vercammen : 0478/45 45 47

Noorderkempem

Cursus "Paddestoelen"

Waar en wanneer:

Praktijk: Excursies op 02/09, 16/09 en 30/09, telkens van 14 tot 17 u

- 02/09 : P. Natuur Educatief Centrum De Vroente, Putsesteenweg 129, Kalmthout

- 16/09 : Wildertse Duintjes, P. Bosmuseum, Essen-Wildert

- 30/09 : Moretusbos, P. Ravenhof, Putte-Kapellen

Inschrijvingsgeld: Rudy Hanssens eerst telefonisch contacteren, en daarna storting van 200 F leden en 300 F niet-leden op rekening 000-0415380-26 van afdeling Noorderkempem met vermelding "paddestoelencursus" + naam deelnemer.

Info: Rudy Hanssens : 03/664 05 97

ZOOGDIEREN

Lier

Cursus "Zoogdieren"

Waar en wanneer:

Theorie: clublokaal, Rolwagenstraat 10, Lier

Op 15/09, 22/09 en 29/09, telkens van 19u30 tot 22u30

Praktijk: Excursies op 16/09 en 06/10

Afspraken voor de wandelingen worden tijdens de eerste theorieles gemaakt.

Inschrijvingsgeld: inschrijven door storting van 500 F/leden en 600 F/niet-leden op rekening 000-0606834-02 van Yves Peeters met vermelding "Zoogdierencursus" en dit voor 5 september.

Info: Karl Van Rompaey : 03/488 44 91

Westland

Cursus "Zoogdieren"

Waar en wanneer:

Theorie: Jeugdstadion, Paviljoen 1, Leopold III-laan, Ieper

Op 14/09, 21/09 en 28/09, telkens van 20 tot 23 u

Praktijk: Excursies op 06/09, 08/09, 09/09 en 19/09

- 06/09 : Jeugdstadion, Leopold III-laan, Ieper van 19u30 tot 22u30 (vleermuizenocht)

- 08/09 : restaurant Het Vijverhuis, Zillebeke van 19u30 tot 23 u (muisen vangen)

- 09/09 : restaurant Het Vijverhuis, Zillebeke van 19u30 tot 23 u (muisen vangen)

- 19/09 : Jeugdstadion, Paviljoen 1, Leopold III-laan, Ieper van 20 tot 23 u (braakbalpluizen)

Inschrijvingsgeld: inschrijven bij Rudy Claeys en storting van 600 F/leden en 800 F/niet-leden op rekening 467-3863771-57 van afdeling Westland met vermelding van "Zoogdierencursus".

Info: Rudy Claeys : 057/20 24 54

AMFIBIEËN EN REPTIELEN

Oostende

Cursus "Amfibieën en reptielen"

Waar en wanneer:

Theorie: Duin en Zee, bij Militair Hospitaal, Fortstraat 128, Oostende

Op 13/09 en 20/09, telkens van 20 tot 23 u

Praktijk: Excursies op 23/09 en 30/09

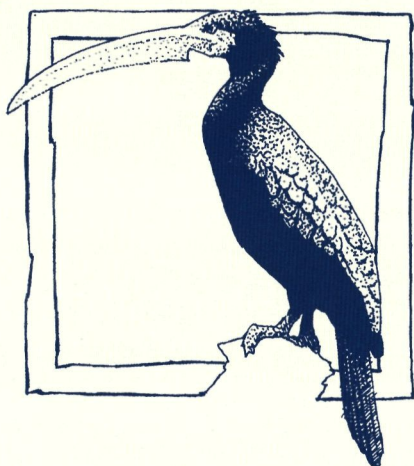
Afspraken voor de wandelingen worden tijdens de eerste theorieles gemaakt

Inschrijvingsgeld: 400 F/leden en 600 F/niet-leden

Info: Dorine Vansevenant : 059/50 01 22

VOOR BULGARIJE-REIZIGERS

Wie een natuurreis plant naar Bulgarije neemt best eerst contact op met André Geerts, Verhenis 27, 3700 Tongeren (tel/fax 012/26 27 57) die terzake zeer rijke ervaring heeft en over overvloedige documentatie beschikt.

Van aalscholver tot zeis

AANKOOP RASPAILLEBOS

Op maandag 25 oktober 1999 realiseerde De Wielewaal haar grootste aankoop ineens in haar geschiedenis. Er werden 31ha 44a 63ca en 31da van het Raspaillebos aangekocht. Er was even een communicatief misverstand met de provincie, die ook interesse had voor deze aankoop. Deze kortsluiting werd echter reeds op een zeer constructieve wijze uitgepraat. Voor De Wielewaal kadert de aankoop in de uitbouw van een netwerk van beschermde bossen in de Vlaamse Ardennen: het Patersbos, het Enamebos, het Hayesbos, het Trimpontbos, het Steenbergbos en nu ook het Raspaillebos.

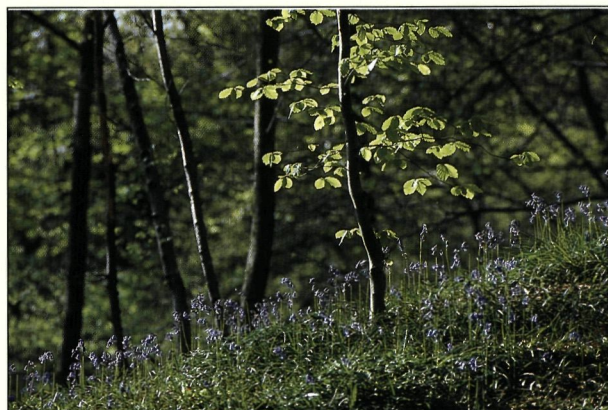
Wanneer we er de geschiedenis op naslaan verwijst de naam Raspaillebos naar een boscomplex van een paar honderd hectaren dat ooit deel uitmaakte van het befaamde Kolenwoud, waartoe ook het Zoniënwood behoorde. Van dit boscomplex blijven nog 130 hectaren over. Ze zijn gelegen in de gemeenten Geraardsbergen en Galmaarden, op de flanken van de Bosberg, velen onder u wellicht beter bekend als de laatste steile hindernis in de Ronde van Vlaanderen. Het bos draagt nu drie verschillende namen: het Raspaillebos, het Moerbekebos en het Karkoolbos. Laatstgenoemde bosdelen zijn in grote mate eigendom van de Afdeling Bos en Groen van AMINAL.

Hoewel er in het voorjaar van 2001 een uitgebreid artikel aan het reservaat zal worden gewijd, willen we hier toch al enkele inhoudelijke details aan u kwijt.

De reservataspercelen behoren tot het mooiste van wat het boscomplex te bieden heeft. Het voorjaarsaspect, zo typisch voor alle Vlaamse Ardennebossen, is in grote delen van het reservaat zeer uitbundig aanwezig. Op de steile hellingen vormen Kleine maagdenpalm, Bosanemonen, Wilde hyacinten en Daslook een wit-paars mozaïek. In de bron- en kwelzones komen zeldzaamheden als Paarbladig en Verspreibladig goudveil, Eenbes, Heelkruid, Grote keverorchis en Bosorchis bijzonder talrijk voor.

Het reliëf is grillig. Talrijke bronbeken liggen aan de oorsprong van glaciale valleitjes. Langs de bosranden vertaalt zich dit in een sterk glooiend landschap van akkers en oude weiden. Wilgenrijen en veldbosjes accentueren de kleinschaligheid. De vergezichten op de Dendervallei zijn grandioos.

De aanwezigheid van een flink roofvogelbestand is een duidelijke indicator voor een nog gezond natuurlijk evenwicht. In en rond het bos broeden meer dan 10 Bosuilen, twee Kerkuilen en een twintigtal Steenuilen. We vinden meerdere roestplaatsen van Ransuil. Er broeden Buizerds, Sperwers, Torenvalken en de voor onze streek zeldzame Wespendif.

Het bos en zijn omgeving verdienen dan ook een volledige bescherming. In 1994 werd de grondslag gelegd van het reservaat, met een aankoop van 3ha 15a de helft weide en de helft bos. De nieuwe aankoop brengt ons reservaat op een totaal van bijna 35 hectaren. Het is onze bedoeling om in de toekomst de natuurwaarden in het bos en langs de randen verder uit te bouwen. Dit betekent dat afdeling Geraardsbergen er een hele opgave heeft bijgekregen: het opstellen van een erkenningsdossier, het opstellen en uitvoeren van een beheersplan, het uitwerken van een openstellingsplan, monitoring van planten, vogels en waterstanden en last but not least het bijeenzoeken van de nodige centen om de restfinanciering aan te zuiveren.

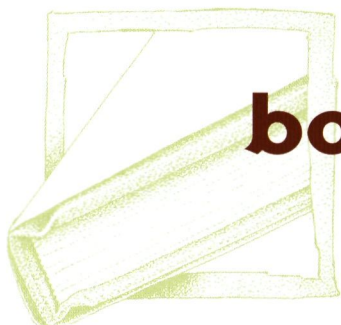
Om onze financiële inspanning, 13,3 miljoen F plus kosten, sneller te doen verteren en om snel ruimte te maken voor verdere aankopen, kloppen we dan ook bij u aan met een vraag naar financiële steun.

Doe mee aan onze actie en wordt peter van een meter. (zie hieronder)

WORDT PETER VAN EEN METER

50 frank is de kostprijs van 1 vierkante meter van ons reservaat. Immers, met de notariskosten erbij bedraagt de totaal-kost meer dan 15 miljoen voor 31 ha. Als je weet dat iets meer dan 80% wordt gesubsidieerd door het Vlaams Gewest, dan leert een korte rekensom dat PER 1000 FRANK EIGEN INBRENG 1 ARE bos kan worden afbetaald aan De Wielewaal vzw, die de aankoop voorfinanciert.

Vanaf 1000 F wordt uw gift fiscaal aftrekbaar. Stort uw gift vandaag nog op rekening 000-0319755-73 van De Wielewaal te Turnhout met vermelding 'fonds 33-Raspaillebos'.

boekbesprekingen

RIGAUD Th. et M. GRANGER, *Le Livre Rouge des Oiseaux nicheurs du Poitou-Charentes*, Poitiers, LPO-Vienne, 1999, 236 blz.

Jean Dorst schrijft in zijn boek *Les oiseaux ne sont pas tombés du ciel* (1995) dat sinds 1660 op wereldschaal minstens 160 vogelsoorten van onze planeet verdwenen zijn. De tendens gaat helaas in stijgende lijn en alleen de mens is hiervoor verantwoordelijk.

De ornithologen van Poitou-Charentes (streek in zuidwest Frankrijk) hebben de handen in elkaar geslagen om een Rode Lijst van hun streek op te stellen.

Het boek is geen zwartboek waarin met heimwee wordt teruggekeken naar het verleden, wel een vooruitblik naar de toekomst, op basis van een objectieve (vasts)telling.

De uitdaging en de toekomstperspectieven zijn zeer gevarieerd: behoud van de biodiversiteit, landschapspolitiek, groen toerisme, behoud van waardevolle gebieden...

Departementen, steden, gemeentes, toerisme, particulieren, landbouwers en bedrijven staan voor een uitdaging en kunnen en moeten op complementaire wijze hierop inspelen.

De verscheidenheid aan vogels is een bio-indicator van formaat voor ons leefmilieu. Daarom wil dit werk vanuit een constatactie vragen doen rijzen en vervolgens voorstellen formuleren om onze natuurlijke omgeving in haar integriteit te vrijwaren.

De filosofie van de auteurs berust niet op een polemiek. Ze is gebaseerd op twee rechtsprincipes: natuurbescherming is een zaak van publiek belang en bij gebrek aan zekerheden - ondanks onze technische en wetenschappelijke kennis - is voorzichtigheid geboden en moet men niet aarzelen om effectieve maatregelen te treffen, teneinde risico's te voorkomen.

In Poitou-Charentes werd de toon gezet, hopelijk volgen andere streken. De Rode Lijst brengt een noodzakelijke evaluatie die de aanzet vormt voor een dynamisch perspectief. De vogels hadden deze harde cijfers nodig. Voor de mens kan deze lijst een werkinstrument zijn, waarmee allerlei acties kunnen worden op touw gezet.

Walter Belis

BERG VAN DEN A. en D. LAFONTAINE, *Vogels in de Kijker*, Baarn, Tirion, 1999, 216 blz.

Het boek bestaat uit twee delen die mooi over beide auteurs verdeeld werden. Arnoud van den Berg beschrijft de beste vogelkijkgebieden in Nederland, Dominique Lafontaine behandelt België en Noord-Frankrijk.

Dit deel van Europa is rijk aan lange kustlijnen, uitgestrekte estuaria, grote bosgebieden en wordt hierdoor bijzonder interessant voor vogelkijkers. In de drie landen komen uiteraard de klassiekers aan bod: voor Nederland de Waddeneilanden, de Oostvaardersplassen, het Lauwersmeergebied...; voor België: het Zwin, de Hoge Venen, Harchies... en voor Noord-Frankrijk: Cap Gris-Nez, de baai van de Somme, Lac du Der-Chantecoq...

Voor elk gebied worden de voornaamste vogelsoorten opgesomd, evenals de beste uitkijpunten, observatiehutten en in sommige gevallen maakt een duidelijk kaartje u wegwijs. Ook de bereikbaarheid, de beste periode(s), adressen en telefoonnummers van plaatselijke organisaties staan in dit boek vermeld.

Naast de bekende gebieden, waar ervaren ornithologen geen boodschap aan hebben, staan ook minder bekende gebieden beschreven, die daarom niet minder boeiend zijn.

Om geen kwaad bloed te zetten bij ornithologen van eigen bodem - het is niet de bedoeling aan favoritisme te doen - nemen we een paar voorbeeldjes uit Noord-Frankrijk. Platier d'Oye (bij Dunkerque, dus net over de Belgische grens) is een zéér boeiend gebied. Blijf er echter weg in het jachtseizoen. De Etang de Lindre is overbekend maar heeft u in de Franse Lorraine al de Etangs de Lachaussée, Gondrexange en du Stock bezocht? De moeite waard. We ronden onze beoordeling in Frankrijk af. De beschrijvingen die u in dit boek voor de Lorraine aantreft, zijn duidelijker en vollediger dan diegene die we in plaatselijke literatuur (*Où voir les Oiseaux en France, Découvrir les oiseaux dans le Parc Naturel Régional de Lorraine en A la découverte des Oiseaux de Lorraine*) kunnen nalezen. Als dit uw keuze nog niet beïnvloedt...

Walter Belis

HANCOCK J., *Hérons and Egrets of the World, A photographic journey*, San Diego, Academic Press, 1999, 208 blz.

James Hancock is een specialist terzake en noemt zichzelf een "heron

watcher". Hij is de auteur van o.a. *The Herons of the World* (1978) en *Storks, Ibises and Spoonbills of the World* (1992).

Wanneer ik dit boek voor het eerst ter hand nam, vond ik het resultaat wat mager en toen ik, bij de voorbereiding van de rubriek "Voor u gesprokkeld", de inhoud van een artikel over Westelijke rirreiger wilde toetsen aan wetenschappelijke literatuur, was de buit schaars. Over de lange, zware snavel, de korte sierven op het hoofd en de lichte keel-vlek, die hem onderscheiden van Kleine zilverreiger, werd met geen woord gerept. Een tweede willekeurige steekproef naar Groene reiger leverde hetzelfde resultaat op. De auteur heeft het over *striatus* en *virescens* maar dit zijn maar twee van de dertig ondersoorten die we terugvinden in *The Herons Handbook* (1984) van Hancock (jawel) en James Kuslan.

We hadden eigenlijk eerst aandachtig de inleiding moeten lezen, alvorens steekproeven te nemen. James Hancock verwijst er zelf naar hogervermeld werk en naar *Herons of the World* (1978) van Hancock en Elliot, voor wie een meer gedetailleerde studie wil.

De auteur onderstreept de complexiteit die zich manifesteert bij de classificatie. Nemen we een voorbeeld dat ons vertrouwd is, de Grote zilverreiger. Binnen het geslacht *Egretta* zijn er 13 soorten. De Grote Zilverreiger wordt vaak bij het geslacht *Casmerodius* gerekend omdat hij zich eerder gedraagt als een "grote-re" reiger dan wel als een "kleinere" zilverreiger. Volgens de auteur is dit "To make things difficult (...) and I have seen the race in the East perform a display which only egrets do". Andere soorten behorend tot *Egretta* worden dan weer Reiger genoemd, zoals Witbuikreiger (*Egretta tricolor*). (1)

Na lectuur van het tekstgedeelte was mijn mening helemaal anders. James Hancock wil blijkbaar eenvoudig en overzichtelijk deze materie behandelen. Daarin is hij geslaagd, het is als "photographic Journey" op de koop toe aantrekkelijk. Wetenschappers zullen echter meer baat hebben aan de uitgebreide besprekingen, de nauwkeurige verspreidingskaarten en de prachtige kleurtekeningen uit Hancocks andere naslagwerken. Dit is eerder een mooi kijkboek.

(1) George Sangsters et al. schrijft hierover: "Phylogenetic analyses based on morphology and DNA-DNA hybridisation (...) indicate that Great White Egret [*Casmerodius albus*] is not related to the

Egretta clade and instead suggest a closer relationship with *Bubulcus* and *Ardea*. (...) Until the relationships of Great White Egret are better understood it is best placed in a monotypic genus *Casmerodius*" in Sangster G. et. al. 1999. Dutch avifaunal list: species concepts, taxonomic instability, and taxonomic changes in 1977-1998. *Ardea* 87:139-154.

Walter Belis

Historische ecologie van de Limburgse Kempen (1910-1950) gereconstrueerd aan de hand van tweehonderd gesprekken met boeren van toen

Op dinsdag 7 december stelde Joël Burny in het Bezoekerscentrum De Watersnip in Beringen zijn boek: "Bijdrage tot de historische ecologie van de Limburgse Kempen (1910-1950)" voor. Het boek handelt over het gebruik dat de boeren maakten van de heiden en de graslanden in de beekvalleien. Het is een getuigenis van de levenswijze van de vorige generaties bewoners van de streek. Het boek werd uitgegeven dankzij een (internationaal) samenwerkingsverband tussen het provinciebestuur van Belgisch Limburg en het Natuurhistorisch Genootschap uit Nederlands Limburg.

In 1985 voerde Joël Burny in opdracht van de toenmalige conservator van de Vallei van de Zwarte Beek, Willy Vanlook, een onderzoek uit naar de wijze waarop boeren in Koersel en Hechtel in de eerste decennia van de twintigste eeuw met het land omgingen. Daarbij werd bijzondere aandacht geschonken aan de jaarlijks terugkerende ingrepen op de permanente vegetaties van de heiden en de beekvalleien. Het resultaat van het onderzoek werd destijds gepubliceerd in *Het Oude Land van Loon* (jg. 41: 79-111), en in 1988 volgde een vulgariserende heruitgave van een deel van de informatie (*Natuurreservaten*, jg. 10(5): 132-138).

Van augustus 1994 tot december 1996 voerde Joël Burny op en rond het Kempisch Plateau een nieuwe reeks gesprekken (175!) rond dezelfde onderwerpen met 96 oudere landbouwers, molenaars en viskwekers. Zij werden thuis ondervraagd over wat de boeren uit hun jeugd jaren precies deden in de heide (met duin, ven en dennenbos) en in en rond de beek (met inbegrip van het grasland langs de beek). De informatie van deze ecosystemen werd per milieu samengevat, en zo concreet mogelijk opgetekend. De gesprekken leverden zeer gedetailleerde informatie op over de wijze waarop de verschillende landschappelijke eenheden binnen een Kempense gemeente gebruikt werden. Het gemiddelde geboortear van zijn gesprekspartners was 1913. Zij worden verspreid over een oppervlakte van ongeveer 900 km². Er werd extra veel aandacht en gesprekstijd geïnvesteerd

in gebieden zoals Aabeek, van de bronnen tot de Beek, de Nete in Hechtel en Eksel, het vijfvergebed tussen Genk en Diepenbeek, de grote heiden ten oosten van Houthalen en Zonhoven, en Solterheide in Neerglabbeek.

Van deze gesprekken werd een omvangrijke synthese gemaakt die o.a. aangevuld werd met een hoofdstuk over de historische duiding bij een van de verdwenen landgebruiksvormen, namelijk de kleinschalige irrigatie.

Het ontwerp en de bouw van de vloeivelden met kanaalwater uit het noorden van de Kempen worden toegeschreven aan de ingenieurs Keelhoff en Kümmer. Ze zouden tot stand gebracht zijn door gebruik te maken van irrigatietechnieken uit Noord-Italië. In werkelijkheid ligt de oorsprong van het idee om in de Kempen te bevoeien bij een reeks waarnemingen die twee andere ingenieurs in 1835 in de Kempen gedaan hadden.

Joël Burny baseerde zich op heel wat literatuur om de verzamelde informatie te ondersteunen. Een 40-tal foto's uit de periode 1910-1950 werden in het boek opgenomen, een kwart ervan werd nooit eerder gepubliceerd. Met deze synthese is een grote, en uit eerste hand verzamelde, hoeveelheid correcte informatie beschikbaar gekomen over het gebruik dat de boeren destijds maakten van de heiden en de graslanden in de beekvalleien. Van geen enkel andere Europese heidezone is gelijkaardige informatie beschikbaar. Het resultaat is een geïntegreerd beeld van het functioneren van het landschap in de eerste helft van de 20ste eeuw, vóór de mechanisatie van de landbouw en vóór het op grote schaal gebruiken van stikstof als mest.

De wetenschappelijke literatuur van de voorbije 50 jaar over de opbouw en het functioneren van de landschappen van de Kempen is namelijk doorspekt met fouten. De natuurwetenschappelijke adviezen die voor het beheer van de reservaten uit die literatuur gepuurd worden, leiden vaak niet tot het voorspelde resultaat. Het leeuwendeel van de fouten verschijnt in de Nederlandstalige teksten van na de jaren '50. Het is opvallend hoe in oudere teksten een minder van fantasie doorspekt beeld van het heidelandschap en het gebruik ervan te vinden is. Het onderzoek van Joël Burny liet toe deze verkeerde inzichten recht te zetten, en meer houvast te bieden bij het bepalen van het beheer voor deze verlaten landbouwgronden.

Het unieke karakter van deze synthese droeg ertoe bij dat de Limburgse Koepel voor Natuurstudie (B) en het Natuurhistorisch Genootschap (NL), als partners, overgingen tot de publicatie van het boek. Het provinciebestuur van Belgisch Limburg kende een subsidie toe in het kader van de bijzondere leefmilieuen natuurbeschermingsactiviteiten. Ook het Regionaal Landschap Kempen en Maasland en het Instituut voor Natuurbehoud droegen hun steentje bij.

Het werk is zowel naar toepasbaarheid in het natuurbeheer, als vanuit historisch-ecologisch oogpunt, zeer interessant. Met geen enkele combinatie van losse elementen uit de literatuur had deze synthese kunnen gemaakt worden.

Het boek kan schriftelijk besteld worden door overmaking van 700 F (exclusief 250 F inpak- en verzendingskosten) op rekeningnummer 000-1616562-57 onder vermelding "boek Kempen".

HOYO del J. e.a., *Handbook of the Birds of the World*, Volume 5: Barn-owls to Hummingbirds, Barcelona, Edicions Lynx, 1999, 760 pag.

Goede wijn behoeft geen krans. Wie na de eerste vier volumes nog niet helemaal overtuigd was van de uitzonderlijke kwaliteit van dit groots project, zal nu elke twijfel laten varen. Het resultaat is verbluffend. Het summum waar elke uitgever, auteur of redactionele ploeg van droomt werd hier bereikt. Een dergelijk werk bespreken is eigenlijk een onmogelijk zaak omdat elke referentie wegvalt. Daarom houden we het kort en beschouwen we - zeer bescheiden - vooral het alles omvattend karakter van dit volume. Uiteraard zijn deze superlatieven ook van toepassing op de vier volumes die voorafgingen.

Onvermijdelijk hebben de illustrators zich moeten beperken tot een eerder statische weergave van de afgebeelde soorten en ondersoorten. Zoniet zou het werk uitgegroeid zijn tot een monografie over elke besproken soort of ondersoort. Het opzet was van in den beginne een duidelijk afgebakend encyclopedisch overzicht te geven en het statische stoort ook helemaal niet. Ondanks deze opgelegde beperking telt het vijfde volume 760 pagina's, 76 kleurplaten, 406 foto's en 758 overduidelijke verspreidingskaarten.

De tekstbijdragen die elke familie inleiden, zijn van hoogstaande kwaliteit, up to date en aangenaam om lezen. De streepte tekeningen worden ruimschoots gecompenseerd door de wetenschappelijk verantwoorde foto's, die ons bijzonder veel informatie brengen over het gedrag van de besproken soorten. De tekstlegende die elke foto vergezelt vertelt soms meer over de gedragsbiologie dan ellenlange, saaie passages in andere naslagwerken.

Wie toch meent dat zijn honger nog niet gestild is, kan verder grasduinen in de circa 8000 bibliografische referenties. U zult hier merken dat de bijdragen van ornithologen en wetenschappers uit de Lage Landen ten zeerste geapprecieerd worden. We troffen hier de namen van o.a. A.B. Van den Berg, C. Bosman, A. Prigogine, L. Lippens, H. Wille, P. Deviliers, S. Sorbi, M. Herremans, J. Stevens, P. Herroelen, M. Louette, G. Driessens aan, evenals de tijdschriften *Aves*, *Ardea*, *Dutch Birding* en *Oriolus*. Het *Handbook of the Birds of the World* of hoe een encyclopedisch opgezet werk niet oubollig of saai hoeft te zijn,

maar wel kunstzinnig, actueel en boeiend kan wezen.

We kijken met spanning uit naar de volgende volumes. Ook al omdat de auteurs nu reeds aankondigen dat een updating van het HBW, onder de vorm van supplementen vrij eenvoudig is en noodzakelijk lijkt. Hopelijk houden zij hun belofte want de wetenschap staat nooit stil.

Het HBW is een "Handbook", iets wat men ter hand neemt en geen "*hè egkuklios paideia*" of encyclopedie, wat oorspronkelijk "een cursus van complete opleiding" betekent. Het HBW zal - gelukkig - ook nooit af zijn vermits onze kennis voortdurend evolueert, taxonomiën worden herzien en af en toe duikt een verloren gewaande soort op.

Het prijskaartje is - alles bij elkaar beschouwd - een aangename pil om te slikken.

Walter Belis

BERG A.B. Van den en C. BOSMAN, *Zeldzame Vogels van Nederland/Rare Birds of the Netherlands, East Sussex, London, 1999, 397 pag.*

Dit prachtig uitgegeven boek behandelt het statuut van de 468 soorten die in Nederland in het wild werden waargenomen tussen 1800 en januari 1999. Het vormt het eerste deel van de *Avifauna van Nederland*, waarin, naar aanleiding van het twintigjarige jubileum van de Dutch Birding Association, wordt teruggeblikt op twee eeuwen vogelwaarnemingen in Nederland.

Na het drie delen tellend werk van C. Eykman *et al.*, *De Nederlandse Vogels* (1936-1949) en J. Kist *et al.*, *Avifauna van Nederland* (1970) waren er uitsluitend enkele avifaunistische lijsten gepubliceerd.

Het boek is tot stand gekomen dankzij de ingezonden waarnemingen van honderden vogelaars. Een commissie van deskundigen heeft de betrouwbaarheid beoordeeld en de talloze bibliografische verwijzingen bewijzen de degelijkheid van dit naslagwerk.

Hoewel dit eerste deel toegespitst is op zeldzaamheden, wordt er toch - al was het maar door de vermelding van bekende vogelsoorten - een overzicht gegeven van de Nederlandse avifauna. Zeldzame vogels en dwaalgasten zijn niet alleen een curiosum maar kunnen - zoals in het verleden reeds gebleken is - in de toekomst zo talrijk worden dat zij in een volgende editie niet meer onder de zeldzaamheden zullen geciteerd worden. Dwaalgasten kunnen een voorbode zijn van een uitbreiding van het broedareaal of van een nieuwe trekrichting. Enkele soorten zoals Kleine zilvereiger, Grote zilvereiger, Grote pieper, Bladkoning, Buidelmees en Roodmus zijn nu te talrijk aanwezig om in dit boek een vermelding te genieten.

Helaas vermeldt dit boek niet alleen nieuwkomers maar worden we herinnerd aan de afname van enkele soor-

ten. Voor (slechts) 210 soorten is de informatie duidelijk uitgewerkt. Al bij al goed voor 800 histogrammen en verspreidingskaarten en zo'n 300 foto's, waarvan verscheidene van uitstekende kwaliteit zijn. Voor de lezers van *Dutch Birding* komen veel foto's bekend over. Hieruit blijkt ook het belang van foto's, geluidsopnamen en video's bij de determinatie.

Het boek respecteert de laatste bevindingen op het gebied van de taxonomie en nomenclatuur en is om deze reden bijzonder actueel en toonaangevend. De Engelse vogelnaamgeving volgt die van Beaman (1994). Voor Engelse vogelnamen bestaat nog geen consensus maar Beaman maakt een weloverwogen keuze tussen de namen die in Groot-Brittannië en Noord-Amerika gebezigd worden. De Nederlandse namen zijn gebaseerd op Walters (1997), in een vertaling van André J. van Loon.

Op taxonomisch vlak doen Nederlandse ornithologen baanbrekend werk. Dit merkt men ook aan dit naslagwerk. Zelfs minder voorkomende ondersoorten - waar wij in België ook al eens mee geconfronteerd worden - krijgen een volwaardige Nederlandse naam: *Motacilla c. citreola* Toendracitroenkwikstaart en *Motacilla c. werea* Steppecitroenkwikstaart. Namen worden verbeterd: Zuidelijke klapekster (*Lanius meridionalis*), Southern Grey Shrike vervangt Spaanse klapekster (Williaert N., *Streeplijst van Wielewaalafdeling Nete en Aa* (1997)) dat door P. Herreolen, in een brief aan ondergetekende, reeds werd gecorrigeerd in Donkere klapekster.

Een waar titanenwerk dat als het ware een eerbetoon is aan zeldzame gasten, die uiteindelijk meer betekenen dan een vluchtige waarneming en een heimelijke vermelding in ons persoonlijk ornithologisch notitieboekje.

Het onderwerp zal - door de geografische omkadering - misschien maar een beperkt aantal vogelliefhebbers interesseren. De inleiding is uitsluitend in het Nederlands opgesteld - wat in tal van buitenlandse recensies ook enigszins betreurd wordt - maar de teksten omtrent het statuut van elke besproken soort zijn tweetalig (Nederlands-Engels).

Hoewel het boek gewijd is aan zeldzaamheden, wordt het identificatieprobleem niet aangekaart. Als compensatie brengen de auteurs anderzijds sublieme foto's die de kwaliteit van vele identificatiegidsen ruim overtreffen.

Walter Belis

ROCAMORA G. et D. YEATMAN-BERTHELOT, *Oiseaux menacés et à surveiller en France, Paris, SEOLFPO, 1999, 598 blz.*

Het natuurbehoud staat wetenschappelijk gezien nog in de kinderschoenen maar de bezorgdheid voor de wereldwijd bedreigde fauna is niet nieuw. In de

middeleeuwen was de jacht aan strikte regels onderworpen. Een Catalaanse tekst uit 1629 vertaalt ons dat het verboden was roofvogelnesten te roven. Of de doelstellingen uit de 17de eeuw dezelfde waren als de onze nu, laten we in het midden.

Kenmerkend is wel dat sinds 1960 meer en meer stemmen opgingen om bedreigde soorten op papier te plaatsen. Het aanleggen van Rode Lijsten werd ervaren als een eerste stap naar een betere bescherming.

Het boek *Oiseaux menacés et à surveiller en France* behandelt zo'n 201 soorten die extra aandacht verdienen. Zij vertegenwoordigen 60% van de broedende en/of overwinterende vogelpopulatie in Frankrijk. Zeldzaamheden en dwaalgasten werden niet meegerekend.

Er is de Rode Lijst die alle soorten opsomt die op dit moment zéér bedreigd zijn op korte termijn en de Oranje Lijst. Deze laatste behandelt soorten die de laatste jaren erg achteruit gegaan zijn en die daardoor op langere termijn gevaar lopen.

Voor elke besproken soort wordt kort de huidige situatie geschetst: bevolkingsdichtheid (ook op Europese schaal) en tendens, ecologie, reden van bedreiging en concrete beschermingsmaatregelen die deze specifieke soort ten goede kunnen komen.

De titel liet het reeds vermoeden: het boek beperkt zich niet tot een vaststelling en opsomming. Voor Frankrijk worden concrete maatregelen uitgewerkt die in de meeste omringende landen kunnen worden toegepast, mits enkele kleine wijzigingen: duidelijke jachtwetgeving, aankoop en behoud van natuurgebieden, toerisme in harmonie met de natuur, evenwichtige landbouwpolitiek, waterhuishouding, doordachte bosbouw en -beheer, urbanisme, overwogen inplanting van industriegebieden,... Gesneden koek voor de overheid, ook de onze.

Het werk is het resultaat van een nauwe samenwerking tussen de Société d'Etudes Ornithologiques de France en de Ligue pour la Protection des Oiseaux. Niet minder dan 160 ornithologen verleenden hun medewerking.

Dit lijvig naslagwerk is als een mijlpaal. Het schetst de situatie waarin we vertoeven op het einde van een eeuw en tegelijkertijd wordt de te volgen weg uitgestippeld.

Walter Belis

BOEKEN

- VOGEUR0450, van Gelderen J., *Weidevogels in beeld*, KNNV, 1997, 33 blz., 195 F
- VOGEUR0457, Kightley, C., *Pocketgids Vogels van de Lage Landen en Europa*, Tirion, 2000, 300 blz., 795 F (leden: 716 F)
- VOGEUR0458, Weenink, J. e.a., *De draagkracht van veren – De mooiste vogelgedichten*, Uitgeverij 521, 2000, 62 blz., 370 F (leden: 333 F)
- PLAEUR0218, Gerhardt, E., *De grote paddestoelengids voor onderweg*, Tirion, 1999, 718 blz., 1.390 F (leden: 1.251 F)
- PLAEUR0223, Paton, J. A., *The liverwort flora of the British Isles*, Harley Books, 1999, 626 blz., 3.625 F (leden: 3.263 F)
- PLAEUR0232, Vanderpoorten, A., *A bryological survey of the Brussels Capital Region*, Nationale Plantentuin, 1997, 84 blz., 350 F (leden: 315 F)
- PLAEUR0234, Marijnissen, J., *Flora van de lage landen*, Tirion, 2000, 704 blz., 1.590 F (leden: 1.431 F)
- PLAEUR0235, Preston, C.D. & Croft, J.M., *Aquatic Plants in Britain and Ireland*, Harley Books, 1997, 365 blz., 1.765 F (leden: 1.589 F)
- PLAEUR0236, Diederich, *The Lichens and Lichenicolous Fungi – An Annotated Checklist*, Musée National d'Histoire Naturelle de Luxembourg, 1.195 F (leden: 1.076 F)
- ONGEUR0185, Corbet, *Dragonflies. Behaviour and ecology of Odonata*, Harley Books, 3.895 F (leden: 3.506 F). Wordt enkel op bestelling door ons ingekocht.
- ONGEUR0186, Kerney, M., *Atlas of the land and freshwater molluscs of Britain and Ireland*, Harley Books, 1999, 261 blz., 1.725 F (leden: 1.553 F)
- ONGEUR0188, Bruggeman, C. e.a., *Jaarverslag dagvlinderproject 1999*, Wielewaal Meetjesland, 93 blz., 280 F (leden: 252 F)
- ONGEUR0190, Turin, H., *De Nederlandse Loopkevers – Verspreiding en Oecologie* + CD-ROM, KNNV, 2000, 682 blz., 2.995 F (leden: 2.696 F)
- ZOOEUR0062, Jedrzejska, B. & Jedrzejski, W., *Predation in vertebrate communities. The Bialowieza primeval forest as a case study*, Springer Verlag, 1998, 450 blz., 4500 F (leden: 4050 F)
- ZOOEUR0064, Arthur, L. & Lemaire, M., *Les Chauves-souris, maîtresses de la nuit. Description, moeurs, observation, protection...*, Delachaux et Niestlé, 1999, 265 blz., 1.169 F (leden: 1.052 F)
- REPEUR0049, Banarescu, P.M., *The freshwater fishes of Europe. Deel 5/1 Cyprinidae 2 Part I: Rhodeus to Capoeta*, Aula Verlag, 1999, 426 blz., 4.956 F (leden: 4.460 F)
- VARAFR0015, Stuart, C. & Stuart, T., *Guide to the Southern African game & nature reserves*, Struik Publishers (Pty) Ltd, third edition, 1995, 374 blz., 995 F (leden: 896 F)
- VARAME0017, Pearson, D.L. & Beletsky, L., *The Ecotravellers' Wildlife Guide to Ecuador and its Galapagos Islands*, Academic Press, 2000, 485 blz., 1.895 F (leden: 1.706 F)
- VARAME0018, Beletsky, L., *The Ecotravellers' Wildlife Guide to Tropical Mexico*, Academic Press, 1999, 497 blz., 1.895 F (leden: 1.706 F)
- VAREUR0166, Vandommele, H., *Eeuwigdurende natuurkroniek voor de Nederlanden. Feestuitgave 2000*, 2000, 590 F (leden: 531 F)
- VAREUR0167, Sutherland, W.J. & Hill, D.A., *Managing Habitats for Conservation*, Cambridge University Press, 1995, 399 blz., 1.665 F (leden: 1.499 F)
- VAREUR0168, Tinbergen, J. e.a., *De onvrije natuur - Verkenningen van natuurlijke grenzen*, KNNV, 2000, 240 blz., 1.100 F (leden: 990 F)
- In de reeks van Natuur en Wetenschap v.z.w.:
- VAREUR0169, Lauwers, J., *De Golfbreker*, 480 F (leden: 432 F)
- VAREUR0170, Lauwers, J., *De Duinen*, 480 F (leden: 432 F)
- VAREUR0171, Lauwers, J., *De Poel*, 480 F (leden: 432 F)
- VAREUR0172, Lauwers, J., *De Heide*, 480 F (leden: 432 F)
- VAREUR0173, Van Damme, E. & Lauwers, J., *Samenlevingsvormen*, 480 F (leden: 432 F)
- VAREUR0174, Lauwers, J., *De Wegberm*, 750 F (leden: 675)

FONO

- FONCD0053, Korenromp J., *...Als ik de marels zo hoor roepen. Een klankbeeld over Texel*, Korenromp, 725 F (leden: 653 F)

ALLERLEI

- NESTK0033, Houten nestkast (34 mm), 350 F (leden: 315 F)
- NESTK0035, Houten voederbakje (groot), 450 F (leden: 405 F)
- NESTK0036, Vleermuizenkast met houten rugwand, 1.395 F (leden: 1.256 F)
- NESTK0037, Gierzwaluw- en Vleermuis-duplex, 2.795 F (leden: 2.516 F)
- NESTK0038, Vogeldrink- en badgelegenheid (rond), 995 F (leden: 896 F)
- NESTK0039, Vogeldrink- en badgelegenheid (ovaal), 1.295 F (leden: 1.166 F)
- NESTK0040, Boomklever, 1.495 F (leden: 1.346 F)
- NESTK0041, Gierzwaluw (afgerond model), 1.995 F (leden: 1.796)

Terug verkrijgbaar:

- REPEUR0002, Bauwens, D. & Claus, K., *Verspreiding van amfibieën en reptielen in Vlaanderen*, De Wielewaal Natuurvereniging v.z.w., 1996, 192 blz., 750 F (leden: 675 F) Slechts een tiental exemplaren!!!
- PLAEUR0216, Phillips R. & Stumpel-Rienks S.E., *Wilde bloemen*, Het Spectrum, 7de herziene druk, 1993, 208 blz., 1.050 F (leden: 945 F)
- PLAEUR0088, Kreutz C.A.J., *Orchideeën in Zuid-Limburg*, KNNV, 1994, 320 blz., 1.225 F (leden: 1.103 F)
- PLAEUR0089, Kreutz C.A.J., *Orobanché*, Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, 1995, 159 blz., 1.225 F (leden: 1.103 F)

Aangekondigd:

- Wirth V. & Düll R., *Mossen en Korstmossen*, Tirion, juni 2000, 320 blz., 1.190 F (leden: 1.071 F)
- Bellmann H., *Insectengids*, Tirion, mei 2000, 446 blz., 1.190 F (leden: 1.071 F)
- Schober W. & Grimmberger E., *Gids van de Vleermuizen van Europa, Azoren en Canarische Eilanden*, Tirion, 264 blz., 2000, 1.290 F (leden: 1.161 F)
- Eggelte, H., *Veldgids Nederlandse Flora*, KNNV, juni 2000, 450 blz., 1.350 F (leden: 1.215 F)
- Lindner, G., *Schelpengids*, Tirion, oktober 2000, 320 blz., 1.390 F (leden: 1.251 F)
- Lewington, J. e.a., *Gids van de Europese Roofvogels*, Tirion, oktober 2000, 224 blz., 995 F (leden: 896 F)
- Svensson, L., Grant, P.J., Mullarney, K. & Zetterström, D., *Vogelgids*, ANWB, eind juni 2000, 360 blz., formaat: 130 x 190

OPTIEK

Rechtzetting van prijsaankondigingen: Op alle optiek, met uitzondering van Leica, wordt een ledenkorting toegepast van 10%. Alle voorgaande aangekondigde kortingen vervallen hierdoor. Voor specifieke vragen en voorwaarden kan men zich richten tot de verantwoordelijke van de winkel.

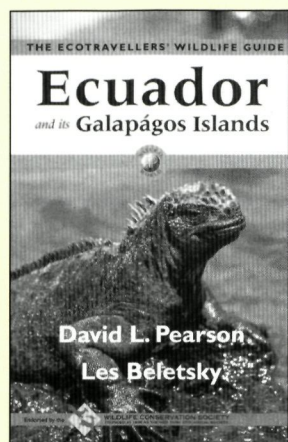
- OPTLOU011, Eschenbach standloep 8 X, 635 F (leden: 572 F)
- OPTLOU012, Eschenbach 8 X (diameter 20 mm), 1.320 F (leden: 1.188 F)
- OPTLOU013, Eschenbach 10 X (diameter 20 mm), 1.399 F (leden: 1.259 F)

- OPTVER0004, Kite Compact 8 X 30, 15.300 F (leden: 13.770 F)
- OPTVER0032, Viking 10 X 25, 1.760 F (leden: 1.408 F)
- OPTVER0033, Kite Vireo 8 X 30, 3.090 F (leden: 2.781 F)
- OPTVER0034, Kite Vireo 8 X 40, 3.695 F (leden: 3.326 F)
- OPTVER0035, Kite Vireo 10 X 50, 4.100 F (leden: 3.690 F)
- OPTVER0036, Kite Birdwatcher 10 X 42, 9.360 F (leden: 8.424 F)
- OPTVER0037, Swarovski EL 10 X 42 WB, 56.100 F (leden: 50.490 F)
- OPTVER0038, Kite Wing 10 X 50, 10.995 F (leden: 9.896 F)
- OPTVER0039, Kite Wing 7 X 50, 10.550 F (leden: 9.495 F)
- OPTVER0040, Eiger 8 X 30, 2.095 F (leden: 1.886 F)
- OPTVER0041, Eiger 8 X 40 WA, 3.295 F (leden: 2.966 F)
- OPTVER0042, Ortmann & Ziegler cruiser 10 X 42 HR, 29.995 F (leden: 26.996 F)

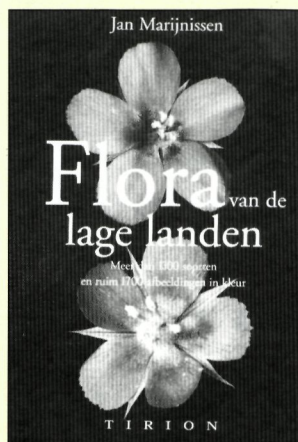
- OPTTEL0003, Kowa TSN-821, 22.995 F (leden: 20.696 F)
- OPTTEL0004, Kowa TSN-823 Fluorite, 48.390 F (leden: 43.551 F)
- OPTTEL0005, Swarovski AT 80, 39.100 F (leden: 35.190 F)
- OPTTEL0006, Swarovski AT 80 HD, 57.460 F (leden: 51.714 F)
- OPTTEL0007, Optolyth TBS 80, 36.735 F (leden: 33.062)
- OPTTEL0009, Optolyth TBS 100, 72.995 F (leden: 65.696 F)

- OPTOCU0004, Kowa oculair 32 X WB, 8.990 F (leden: 8.091 F)
- OPTOCU0005, Kowa zoomoculair 20 – 60 X, 13.190 F (leden: 11.871 F)
- OPTOCU0007, Swarovski oculair 30 X WW, 10.200 F (leden: 9.180 F)
- OPTOCU0008, Swarovski zoomoculair 20 – 60 X 13.190 F (leden: 11.871 F)
- OPTOCU0009, Optolyth oculair 30 X WA, 11.995 F (leden: 10.796 F)
- OPTOCU0011, Optolyth oculair 45 X WA, 11.995 F (leden: 10.796 F)
- OPTOCU0017, Optolyth oculair 45 X WA (TBS 80), 17.395 F (leden: 15.656 F)
- OPTOCU0018, Leica oculair B 40 X WW, 4.895 F (Geen korting. Extra scherpe prijs!)

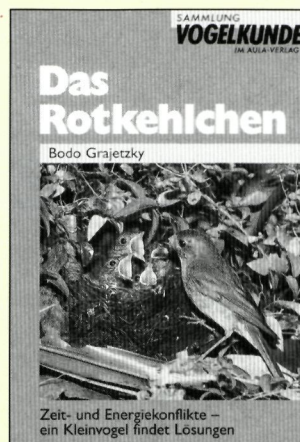
Beschermhoezen voor elk type telescoop.

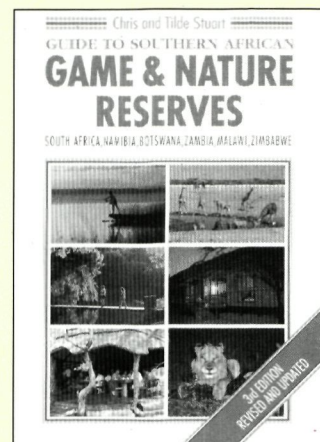
1.895,-

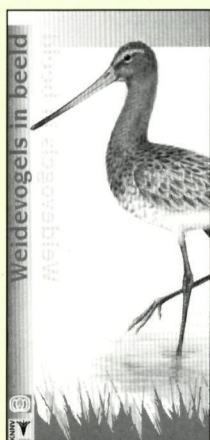
1.590,-

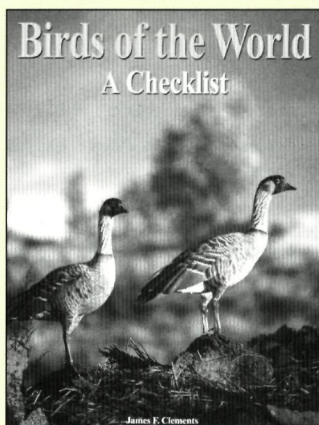
880,-

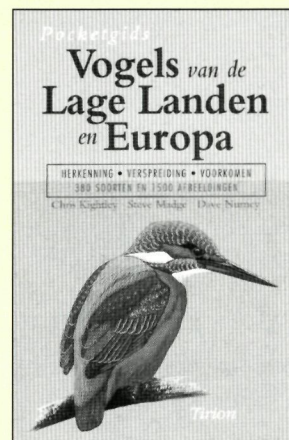
995,-

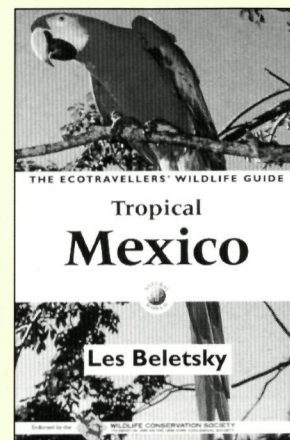
195,-

2.195,-

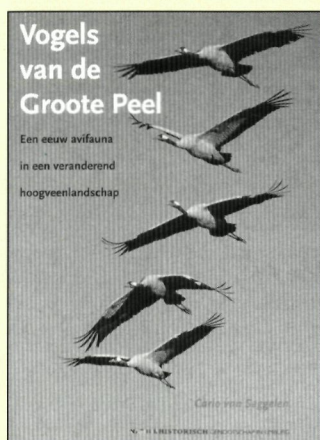

795,-

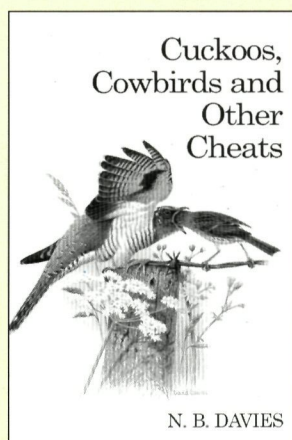

1.895,-

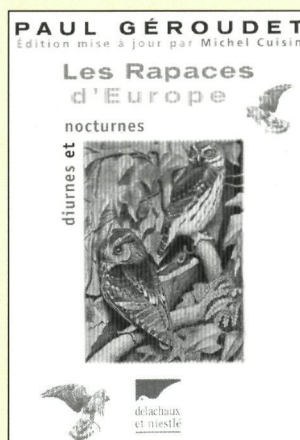
NIEUWS UIT DE BOEKHANDEL

1.495,-

1.925,-

2.200,-

1.100,-

Openingsuren Wielewaalwinkel: dinsdag tot zaterdag van 9 tot 12 uur en van 13 tot 17 uur.

Kempendag

**Zondag
27 augustus 2000 in WESTERLO**

Dit jaar staat de Kempendag in het teken van Natuur in de Kwarekken en de Netevallei te Westerlo. Afspraak aan de tent achter het Gemeentehuis, naast de Sporthal aan De Beeltjes.

Op 27 augustus kan U onder begeleiding van natuurgidsen van De Wielewaal het natuurgebied De Kwarekken, gelegen in de Netevallei ontdekken. Er zijn een 3-tal wandelingen voorzien, die regelmatig vertrekken vanuit de tent achter het Gemeentehuis, de eersten rond 10.00 u, de laatsten om 16.00 u.

- Kleine wandeling door de Beeltjes, en Kasteelpark.
- Wandeling naar het Riet en het Kasteel De Merode langs de Nete.
- Wandeling naar de Kwarekken in de Netevallei.
- Natuurzoektocht (prijzuitreiking rond 18u).

Daarnaast is er ook beperkt de mogelijkheid voor een bezoek aan «Kasteel Jeanne De Merode» (huidig Gemeentehuis) met begeleiding door gidsen (vertrek om 10, 13 en 15 uur). Verzamelen voor vertrek aan de tent. Aparte exclusieve deelnameprijs 50 F/persoon.
(voorinschrijving gewenst op tel. 014/54 54 83, of per fax op 014/54 13 57).

Activiteiten :

Naast de 3 natuurwandelingen en de kasteelbezoeken zijn er volgende activiteiten:

- springkasteel voor de kleintjes
- optredens van de St. Sebastiaansgilde aan de tent
- tentoonstellingsstanden van De Wielewaal & Dubbelloof
- gelegenheid voor een natje en een droogje in de tent

Deelname 50 Fr/persoon, kinderen onder 12 jaar : gratis.

Vertrekplaats :

Het beginpunt van de wandelingen (tent) kan bereikt worden als volgt :

- voor wie over de E313 komt : afrit 23 nemen, dan steeds richting Westerlo volgen. Op de ring van Westerlo vlak na de rode lichten rechts is er parkeergelegenheid achter het Gemeentehuis

Informatie:

Dubbelloof, tel. 014/54 54 83

en

De Wielewaal, Turnhout, tel. 014/41 29 50

